

आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय समुदायहरूको लागि समर्पित अनुदान संयन्त्र परियोजना (DGM Nepal)

परियोजना सञ्चालन निर्देशिका (POM)

८ डिसेम्बर, २०२२

नेपाल ग्रामीण पुनर्निर्माण संस्था (RRN)

Abbreviations

- CBA** - समुदायमा आधारित अनुकूलन
CBFM - समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन
CBO - समुदायमा आधारित संगठन
CIF - जलवायु लगानी कोष
CPS - देशीय साझेदारी रणनीति
DGM - समर्पित अनुदान संयन्त्र
ENABLE उत्सर्जन घटाउन लाभहरूको पहुँच वृद्धि
EOI - आशय अभिव्यक्ति
ER-P - उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम
ESA - वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कन
ESCP - वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिबद्धता योजना
ESMF - वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन रूपरेखा
ESMP - वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना
ESSs - वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्डहरू
FCPF - वन कार्बन साझेदारी सुविधा
FFPP - समृद्धिको लागि वन परियोजना
FIP - वन लगानी कार्यक्रम
FM - वित्तीय व्यवस्थापन
GDP - कुल गार्हस्थ्य उत्पादन
GHG - हरितगृह ग्यास
GOM - अनुदान सञ्चालन निर्देशिका
GRID - हरित, उत्थानशील र समावेशी विकास
GRM - गुनासो सम्बोधन संयन्त्र
GSC - वैश्विक सञ्चालन समिति
IPDG - अन्तर्राष्ट्रिय विकास साझेदार समूह
IPLCs - आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय समुदायहरू
IPs - आदिवासी जनजातिहरू
LCs - स्थानीय समुदायहरू
LMP - श्रम व्यवस्थापन कार्यविधि
M&E - अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
MoFE - वन तथा वातावरण मन्त्रालय
NTFP - गैरकाठ वन पैदावार/उत्पादनहरू
NEA - राष्ट्रिय कार्यकारी निकाय

NGO - गैर-सरकारी संस्था

NRM - प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन

NSC - राष्ट्रिय सञ्चालन समिति

PAD - परियोजना मूल्याङ्कन दस्तावेज

PDO - परियोजना विकास उद्देश्य

POM - परियोजना सञ्चालन निर्देशिका

REDD+ - वन विनाश तथा वन हास न्यूनीकरण, दिगो वन व्यवस्थापन, तथा वन कार्बन स्टक अभिवृद्धि

REDD IC - वन विनाश तथा वन हास न्यूनीकरण कार्यान्वयन केन्द्र

REoI - आशय अभिव्यक्तिको अनुरोध

RRN - नेपाल ग्रामीण पुनर्निर्माण संस्था

SEP - सरोकारवालासँगको संलग्नता योजना

SFM - दिगो वन व्यवस्थापन

SIS - सुरक्षात्मक जानकारी प्रणाली

SMEs - साना तथा मझौला उद्यमहरू

TOR - सर्तहरूको सन्दर्भ

UNFCCC - संयुक्त राष्ट्रसंघीय जलवायु परिवर्तन संरचना महासन्धि

WB - विश्व बैंक

विषयसूची

Contents

खण्ड १: पृष्ठभूमि.....	1
१.१ परियोजना सञ्चालन निर्देशिकाको उद्देश्य र संरचना.....	1
१.२ परियोजना सञ्चालन निर्देशिका(POM)मा संशोधन गर्ने प्रक्रिया.....	3
१.३ रणनीतिक सन्दर्भ.....	3
१.४ क्षेत्रीय र संस्थागत सन्दर्भ.....	4
खण्ड २: DGM परियोजना उद्देश्य र सूचकांक.....	8
२.१ राष्ट्रिय नेपाल REDD+ रणनीति र उच्च-स्तरीय उद्देश्यहरू.....	8
२.२ DGM परियोजनाको उच्च-स्तरीय उद्देश्यमा योगदान.....	9
२.३ परियोजना विकास उद्देश्य:.....	9
२.४ परियोजना लाभग्राहीहरू:.....	10
२.५ परियोजना परिणाम सूचकहरू.....	11
खण्ड ३: परियोजना विवरण.....	12
खण्ड ४: परियोजना कार्यान्वयन व्यवस्था.....	20
खण्ड ५ : परियोजना कार्यान्वयन विवरण.....	26
५.४.७ खरीदसम्बन्धी उजुरी समाधान संयन्त्र-Procurement-related Grievance Handling Mechanism-GHM):.....	51
५.४.८ गोपनीयता सिद्धान्तहरू.....	51
५.५.१ भ्रष्टाचार विरोधी नीति.....	52
५.५.२ विस्तारित जानकारी खुलासा प्रावधानहरू र पारदर्शिता.....	52
५.५.३ सामुदायिक निगरानी.....	53
५.५.४ मिलेमतो रोकने उपायहरू.....	53
५.५.५ दण्ड र उपचारात्मक उपायहरू.....	53
५.५.६ गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM).....	53
५.६.१ DGM नेपाल परियोजनामा गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) को कार्यक्षेत्र.....	54
५.६.२ गुनासो सम्बोधन संयन्त्रको प्रक्रिया.....	54

५.६.३ गुनासो संस्थागत व्यवस्था.....	55
५.६.४ गुनासो प्रमुख कदमहरू र प्रक्रिया.....	55
५.६.५ मुख्य चरणहरू र प्रक्रियाहरू.....	58
खण्ड ६: वातावरणीय र सामाजिक जोखिम व्यवस्थापन.....	61
खण्ड ७: अनुगमन, मूल्याङ्कन, र सञ्चार.....	68
७.१ अनुगमन, मूल्याङ्कन र सञ्चारको संक्षेप.....	68
७.२ अनुगमन र मूल्याङ्कन व्यवस्थाहरू.....	68
७.२.१ परियोजना र उप-परियोजना अनुगमन.....	69
७.२.२ वित्तीय अनुगमन.....	70
७.२.३ गुनासो सम्बोधन अनुगमन.....	70
७.३ व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS).....	71
७.४ परियोजना प्रतिवेदन.....	71
७.५ परियोजना मूल्याङ्कन र अडिट.....	73
७.६ परियोजना सञ्चार र पहुँच.....	74
७.६.१ NEA र NSC मार्फत सञ्चार.....	74
७.६.२ सञ्चार रणनीतिहरू.....	75
७.६.३ सिकाइका पाठहरू र उत्कृष्ट अभ्यासहरू.....	75
७.६.४ नतिजा/परिणाम ढाँचा-रूपरेखा.....	76
Annexes(परिशिष्ट).....	82
परिशिष्ट १ : घटकर का लागि लक्षित पालिकाहरू-.....	82
मधेश प्रदेश (२ .प्रदेश नं).....	82
लुम्बिनी प्रदेश (५ .प्रदेश नं).....	83
परिशिष्ट २: सम्भावित परियोजना गतिविधिहरू.....	84
परिशिष्ट ३ निर्धारित परियोजना कर्मचारीको भूमिका र जिम्मेवारीहरूको विवरण.....	88
परिशिष्ट ४: अवधारण पत्रको नमुना.....	98
परिशिष्ट ५: पूर्ण प्रस्तावको नमुना.....	99
परिशिष्ट ६: प्रतिवेदन नमुना.....	101

परिशिष्ट ७ नेपाल DGM परियोजनाको लागि E&S रिपोर्ट टेम्प्लेट.....	102
परिशिष्ट ८ वित्तीय प्रतिवेदन नमुना.....	102
परिशिष्ट ९: DGM नेपाल परियोजना बहिष्करण सूची	103

खण्ड १: पृष्ठभूमि

१.१ परियोजना सञ्चालन निर्देशिकाको उद्देश्य र संरचना

परियोजना सञ्चालन निर्देशिका (POM) को उद्देश्य भनेको "नेपालमा आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय समुदायहरूको लागि समर्पित अनुदान प्रणाली" (DGM नेपाल परियोजना) को प्रभावकारी कार्यान्वयन र व्यवस्थापन प्रक्रियाहरू सुनिश्चित गर्नको लागि परियोजना कार्यान्वयन र व्यवस्थापन प्रक्रियाहरूको प्रणाली स्थापन र कायम राख्नु हो। POM ले उद्देश्यहरू, कम्पोनेन्टहरू, क्रियाकलापहरू, नियमहरू र प्रक्रियाहरू, साथै कार्यान्वयन एजेन्सीहरूको र प्रमुख सरोकारवालाहरूको भूमिकाहरू र जिम्मेवारीहरू प्रस्तुत गर्दछ। POM ले दैनिक परियोजना कार्यान्वयनका लागि संचालनात्मक र प्रक्रियागत मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ। यससँगै, एउटा अलग Grant Operations Manual (GOM) हुनेछ जसले कम्पोनेन्ट २ अन्तर्गत अनुदान प्रक्रिया र DGM नेपाल परियोजनाको कम्पोनेन्ट १ अन्तर्गत अनुदान-समर्थित अध्ययन/प्रशिक्षण छात्रवृत्तिका योजनाका बारेमा विस्तृत जानकारी दिनेछ।

POM लाई DGM नेपाल परियोजनाका लागि राष्ट्रिय सञ्चालन समितिसँग (NSC) परामर्श गरेर नेपाल ग्रामीण पुनर्निर्माण संस्था (RRN) ले राष्ट्रिय कार्यकारी निकाय (NEA)को रूपमा विकास गरेको हो। POM एक मौलिक कागजात हो र यस भित्र (i) विश्व बैंक (WB) का नीतिहरू र प्रक्रियाहरूलाई, जसमा वातावरणीय र सामाजिक ढाँचा (ESF) समावेश छ, (ii) RRN र WB बीचको DGM नेपाल परियोजनाको अनुदान सम्झौता, (iii) परियोजना कागजात (PP) र (iv) नेपाल सरकारका नीति र कानूनी प्रावधानहरू छ। यसले (i) RRN लाई NEA को रूपमा, (ii) DGM नेपाल परियोजनाका लागि राष्ट्रिय निर्देशन समितिलाई (NSC), (iii) नेपाल सरकार (GoN), (iv) परियोजना लाभग्राहीहरू (आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदाय (IPs & LCs) संगठनहरू (संघ र संघटनहरू)), र (v) प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूको मुख्य जिम्मेवारी र नेतृत्वलाई परिभाषित गर्दछ। POM ले DGM नेपाल परियोजना व्यवस्थापनका लागि प्रक्रिया र मार्गदर्शनहरू समावेश गर्दछ। POM एक जीवित कागजात हो र DGM नेपाल परियोजनाको अवधिमा आवश्यकता अनुसार NSC सँग परामर्श गरेर अद्यावधिक गरिनेछ।

DGM नेपाल परियोजना कार्यान्वयनमा संलग्न सरोकारवालाहरूले POM मा वर्णित प्रक्रिया र मार्गदर्शनहरूको पालन गर्नुपर्छ। POM मा रहेका प्रक्रिया र प्रावधानहरू DGM नेपाल परियोजनाद्वारा समर्थित सबै गतिविधिहरूमा लागू हुनेछ। DGM नेपाल परियोजनाको POM यसरी तयार गरिएको छ कि यसले NEA, NSC, परियोजना लाभग्राहीहरू, र अन्य सरोकारवालाहरूलाई DGM नेपाल परियोजना र यसको कार्यान्वयनको स्पष्ट ब्याख्या दिन मद्दत पुर्याउनेछ, जसले परियोजनाको विकास उद्देश्य (PDO) हासिल गर्नमा योगदान पुर्याउँछ।

POM का उद्देश्यहरू:

- DGM नेपाल परियोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट र संक्षिप्त मार्गदर्शन प्रदान गर्नु।

- DGM नेपाल परियोजनामा संलग्न संस्थाहरू, समितिहरू, र व्यक्तिहरूलाई उनीहरूको भूमिकाहरू र जिम्मेवारीहरूका बारेमा जानकारी दिनु, जसले परियोजना कार्यान्वयनको प्रभावशीलता र कार्यक्षमता बढाउँछ ।
- DGM नेपाल परियोजना कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित परियोजना सरोकारवालाहरूलाई नीति र प्रक्रिया स्पष्ट गर्नु ।
- DGM नेपाल परियोजना सञ्चालनका लागि सामान्य सिद्धान्तहरू स्पष्ट पार्नु र तिनलाई संचालनात्मक शब्दहरूमा अनुवाद गर्नु ।
- परियोजना कार्यान्वयन अनुदान सम्झौता र WB का नीतिहरू र प्रक्रियासँग मेल खाने सुनिश्चित गर्नु, जसमा विश्व बैंकको ESF र DGM नेपाल परियोजनामा तयार पारिएका वातावरणीय र सामाजिक उपकरणहरू समावेश छन् ।
- DGM नेपाल परियोजना नेपाल सरकारका सम्बन्धित योजनाहरू र नीतिहरूसँग मेल खाने सुनिश्चित गर्नु ।
- परियोजना कार्यान्वयनको दौरान पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्नु र सहमति भएका समयमा DGM नेपाल परियोजनाको उद्देश्य हासिल गर्नमा योगदान पुर्याउनु;
- संचालनात्मक मार्गदर्शन प्रदान गर्नु, स्वीकृत विधिहरू, अभ्यासहरू, जिम्मेवारीहरू, र अधिकारहरू जनाउँदै NEA र NSC लाई परियोजना गतिविधिहरूसँग सम्बन्धित निर्णयहरूमा मद्दत गर्नु ।

यो निर्देशिकाका सात खण्डहरू छन्:

- i. पृष्ठभूमि र सन्दर्भ
- ii. DGM नेपाल परियोजनाका उद्देश्य र परिणामका संकेतकहरू
- iii. परियोजना विवरण
- iv. परियोजना कार्यान्वयन व्यवस्थाहरू
- v. परियोजना कार्यान्वयन विवरणहरू
- vi. वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको व्यवस्थापन
- vii. अनुगमन, मूल्याङ्कन र सञ्चार

त्यसैगरी, GOM POM को पूरक हुनेछ र यसले कम्पोनेन्ट २ अन्तर्गत समर्थित अनुदान प्रक्रिया र DGM नेपाल परियोजनाको कम्पोनेन्ट-१ अन्तर्गत अनुदान प्रदान गर्ने योजनामा विस्तृत मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ ।

१.२ परियोजना सञ्चालन निर्देशिका(POM)मा संशोधन गर्ने प्रक्रिया

POM लाई DGM नेपाल परियोजनाको कार्यान्वयनको दौरान सन्दर्भ गरिने एक जीवित कागजातको रूपमा मानिनेछ। यदि परियोजना गतिविधिहरूमा कुनै परिवर्तन वा संशोधनका कारण POM को सामग्री वा खण्डहरूमा परिवर्तन आवश्यक परे, NEA ले सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग प्रतिक्रिया प्राप्त गर्नेछ र WB र NSC द्वारा अनुमोदन गर्नुपर्ने संशोधन प्रस्ताव गर्नेछ। आवश्यकतानुसार, NEA ले POM का मुख्य सिद्धान्तहरू, नीतिहरू र प्रक्रियाहरूको समीक्षा र अद्यावधिक गर्नेछ। यदि कुनै संशोधन हुन्छ भने, POM को संशोधित संस्करणले अघिल्लो संस्करणको स्थान लिनेछ। NEA ले POM संशोधन गर्न निम्न प्रक्रिया पालन गर्नेछ:

- NEA ले आवश्यकतानुसार POM संशोधन गर्नेछ;
- NEA ले सम्बन्धित खण्डहरू वा तिनीहरूको भागहरूलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्नेछ र NSC र WB लाई समीक्षा र टिप्पणीको लागि प्रदान गर्नेछ;
- NEA ले संशोधित POM र औचित्य पत्र NSC र WB लाई अनुमोदनको लागि पेश गर्नेछ;
- NEA ले संशोधित POM को प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि विश्व बैंकबाट आपत्ति नलिएको पत्र प्राप्त गर्नेछ; र
- एकपटक अनुमोदित भए पछि, POM को संशोधित (मितिसहित) संस्करण प्रसारित गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। संशोधित (मितिसहित) POM DGM नेपाल परियोजनाको वेबसाइटमा पोस्ट गरिनेछ।

१.३ रणनीतिक सन्दर्भ

DGM, वन लगानी कार्यक्रम (FIP) अन्तर्गत एक विशेष पहल हो। २००९ मा स्थापना गरिएको FIP, जलवायु लगानी कोषको रणनीतिक जलवायु कोषअन्तर्गत एक लक्षित कार्यक्रम हो, जसले विकासशील देशहरूको REDD+ प्रयासलाई सहयोग गर्ने उद्देश्य राख्छ, जसमा तयारी सुधारहरू र सार्वजनिक र निजी लगानीहरूको लागि अग्रिम पुल वित्तपोषण प्रदान गर्ने कार्य गर्दछ। FIP, राष्ट्रिय REDD+ तयारी प्रयासहरूमा आधारित छ, जबकि यसले देशहरूलाई दिगो वन व्यवस्थापन (SFM) मा सहयोग पुर्याउने अवसरहरूमा ध्यान दिन्छ र जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूमा अनुकूलन गर्न मद्दत पुर्याउने अवसरहरूलाई समेत समेट्छ, साथै जैविक विविधता संरक्षण, IPs र LCs का अधिकारको सुरक्षा, गरिबी निवारण र ग्रामीण जीवनयापनमा सुधारजस्ता अन्य लाभहरूमा योगदान पुर्याउँछ। विशेष रूपमा वनमा आधारित IP र LC समूहहरूको सहयोग गर्नका लागि, FIP को शासकीय निकायले IP र LCहरूको लागि समर्पित अनुदान

मापदण्ड (DGM) स्थापना गर्ने सहमति जनाएको छ, जसले ठूलो FIP लगानी अपरेसनलाई पूरक बनाउने कार्य गर्दछ।

DGM को उद्देश्य, IP र LCs को क्षमता विकास गरेर तिनीहरूको FIP को कार्यान्वयनमा प्रभावकारी र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्नु हो। त्यसैले, DGM नेपाल परियोजना, नेपालका विशेष गरी मधेश र लुम्बिनी प्रदेश IP र LCs को क्षमता विकासमा केन्द्रित छ, ताकि तिनीहरूले राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र वैश्विक REDD+ प्रक्रियामा सहभागी हुन र दिगो वन व्यवस्थापनको लागि योगदान पुर्याउन सकून्, वनमा आधारित समुदायहरूको जीविकोपार्जन अवसर सिर्जना गर्न र आम्दानी बढाउन सकून्। DGM नेपाल परियोजनाका लाभग्राहीहरू भनेका वनमा निर्भर IP र LC का व्यक्तिहरू र संगठनहरू हुन्, जसमा अविकसित र संवेदनशील समूहहरू, जस्तै महिला र दलितहरू समावेश छन्, जहाँ परियोजना कार्यान्वयन गरिने छ। परियोजनामा तीन प्रमुख घटकहरू छन्:

(a) IP र LCs को क्षमता निर्माण, REDD+ र SFM मा;

(b) प्रतिस्पर्धात्मक अनुदान; र

(c) परियोजना व्यवस्थापन, निगरानी, र ज्ञान। DGM नेपाल परियोजना पाँच (५) वर्षको अवधिमा कार्यान्वयन गरिनेछ। POM ले DGM नेपाल परियोजनाको विवरण वर्णन गर्दछ, जस्तै परियोजना तयारी, आरम्भ, कार्यान्वयन र पूरा गर्ने प्रक्रियाहरूलाई मार्गदर्शन गर्ने नीतिहरू र प्रक्रियाहरू। यसले विशेष रूपमा कार्यान्वयनका लागि नीतिहरू र प्रक्रियाहरू समावेश गर्दछ र परियोजना प्रशासनिक कार्यहरूको विवरणहरू, जस्तै: NSC को सचिवालय कार्यहरू, समन्वय, वन र वातावरण मन्त्रालय (MoFE) र अन्य सरोकारवालासँगको सहकार्य, खरिद प्रक्रिया, वित्तीय व्यवस्थापन र परियोजनाका प्राविधिक पक्षहरूको कार्यान्वयनका लागि कार्यविधिहरूलाई परिभाषित गर्नु। POM ले DGM नेपाल परियोजनाको कार्यान्वयन र समग्र व्यवस्थापनको लागि विस्तृत र समग्र मार्गदर्शनको रूपमा कार्य गर्दछ।

१.४ क्षेत्रीय र संस्थागत सन्दर्भ

नेपालको वन क्षेत्र र व्यापक वन एजेन्डाले देशको हरित, लचिलो र समावेशी विकास (GRID) मा महत्वपूर्ण योगदान पुर्याउने क्षमता राख्दछ, किनकि यसले वनको अवस्थालाई सुधार्ने अवसरहरू प्रदान गर्दछ भने नयाँ र सुधारिएको रोजगारी, गरिबी निवारण र जलवायु अनुकूलन, निवारण र उत्थानशीलताका लागि वन स्रोतहरूलाई उपयोग गर्न मद्दत गर्दछ। त्यस्तै, COVID-19 को आर्थिक प्रभावको प्रतिक्रियामा, नेपाल सरकार ले राहत, पुनःस्थापना र उत्थानशीलता (3R) दृष्टिकोण विकास गरेको छ, जसले COVID का

प्रतिकूल प्रभावबाट तात्कालिक राहत प्राप्त गर्ने र दीर्घकालीन हरित र रूपान्तरणकारी विकासको लागि आधार र लगानीहरू स्थापना गर्नेमा ध्यान केन्द्रित गरेको छ । 3R दृष्टिकोणले वृद्धि, गरिबी निवारण र जलवायु परिवर्तन बीचको अन्तरसम्बन्धलाई मान्यता दिन्छ, जसले प्राकृतिक पूँजी र वातावरणीय फाइदामा आधारित हरित रोजगारी सिर्जना गर्ने लक्ष्य राख्छ ।

यद्यपि नेपाल वन स्रोतमा समृद्ध छ, वन क्षेत्रको उत्पादकत्व कम छ । वन-आधारित निजी क्षेत्र राम्रोसँग विकास भएको छैन, र देशले ठूलो मात्रामा काठका उत्पादनहरू आयात गर्नुपर्छ । अत्यधिक काटन र अस्थिर अभ्यासहरूले क्षेत्रको अन्तिम परिणाममा, जस्तै वनको बिग्रनमा, नकारात्मक प्रभाव पुर्याउँछ । आधिकारिक रूपमा रिपोर्ट गरिएका गोल काठको फसल लगभग 60,000 घ.मिटर (m³)/वर्ष छ । पछिल्ला 30 वर्षमा, सफल समुदाय-आधारित वन व्यवस्थापन (CBFM) ले वन विध्वंस र वन बिग्रनको विपरीत महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ, र नेपालमा जैव-सांस्कृतिक प्रणाली, वनको पारंपरिक र दिगो प्रयोग, र आदिवासी जनजातिहरू (IPs) र स्थानीय समुदायहरूको पारंपरिक ज्ञान बीचको सशक्त आपसी सम्बन्ध छ । अनुमान छ कि 1.2 मिलियन घ.मिटर इन्धन काठ र 900,000 घ.मिटर काठलाई दिगो रूपमा फसल गर्न सकिन्छ, जसले 4.8 मिलियन व्यक्तिहरूको रोजगारी अवसर सिर्जना गर्न सक्छ । सरकारले IPs र LCs लाई दिगो वन व्यवस्थापनको लागि थप वन क्षेत्र हस्तान्तरण गर्ने योजना बनाएको छ । धेरै भूमिहीन र साना कृषकहरूले आय स्रोत diversifying गर्न र SFM को सहयोग गर्नका लागि नयाँ वन प्रयोगकर्ता समूह (FUG) मा सामेल हुने वा नयाँ समूहहरू सिर्जना गर्ने इच्छाशक्ति व्यक्त गरेका छन्, तर प्रशासनिक बोझ प्रायः चुनौतीपूर्ण छन् र प्राविधिक सहयोग सीमित छ । वन-आधारित साना र मझौला उद्यमहरू (SMEs) 400,000 दिगो पूर्ण-समय हरित रोजगारी मार्फत वार्षिक 8.7 अर्ब अमेरिकी डलर र 1.38 मिलियन कार्यदिन सिर्जना गर्न सक्छ । तर, साना उद्यमीहरू राम्रोसँग समाहित छैनन्, र उनीहरूका उत्पादनहरूको मूल्य र गुणस्तर बढाउन र आयात घटाउनको लागि आधुनिक प्रविधिमा पहुँच छैन । SMEs को विकास जटिल, लामो र अपूर्ण नियामक आवश्यकताहरू द्वारा प्रतिबन्धित छ । वनको उत्पादकत्व बढाउनु र CBFM र वन उत्पादन मूल्य वृद्धिका माध्यमबाट स्थानीय वन-आधारित उद्यम र रोजगारीको थप विस्तार गर्नु COVID-19 पछिको नेपाललाई हरित र दिगो रूपमा पुनर्निर्माण गर्नको लागि महत्वपूर्ण हुनेछ ।

सरकारको वन क्षेत्रको रणनीति र नीति नेपालको वनहरूको योगदानलाई राष्ट्रिय समृद्धि र जलवायु परिवर्तन शमनमा बढाउने लक्ष्य राख्दछ । राष्ट्रिय वन नीति (२०१९) ले नेपालको दृष्टिकोणलाई यसरी प्रकट गर्दछ कि "वन पारिस्थितिकी तन्त्रहरूको, जैव विविधता र जलस्रोतहरूको पूर्ण अनुकूलन गरी जनताको समृद्धिको लागि उपयोग गरिनेछ ।" यस दृष्टिकोणसँगै, MoFE ले SFM लाई "समृद्धिका लागि वन"

हासिल गर्ने उपकरणको रूपमा प्राथमिकता दिएको छ । यस उपकरणले वन पारिस्थितिकी तन्त्र र जलस्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापनमा ध्यान केन्द्रित गर्दछ, जसले समावेशी र समान अवसरहरूको साथ आय, रोजगारी र विकासका अवसरहरू प्रदान गर्ने, विकेन्द्रित, प्रतिस्पर्धात्मक र राम्रोसँग शासित वन क्षेत्रको निर्माणमा मद्दत पुर्याउँछ। नेपालको वन क्षेत्र रणनीति २०१६-२०२५ मा, नेपालले २०२५ सम्ममा वन कार्बन भण्डारलाई ५% वृद्धि गर्ने प्रतिज्ञा गरेको छ। दोस्रो राष्ट्रिय निर्धारित योगदान (NDC) २०२० मा, नेपालले अझै जलवायु परिवर्तन शमनको लागि वनेको विध्वंस र बिग्रन दरबाट ग्रीनहाउस ग्यास उत्सर्जनलाई ०.०५% ले घटाउने लक्ष्य राखेको छ ।

अझै, नेपाल सरकारले REDD+ रणनीतिको कार्यान्वयन र दिगो वन व्यवस्थापन र संरक्षणलाई उच्च प्राथमिकता दिएको छ। नेपालको REDD+ मा प्रयासहरू २००८ मार्चमा वन कार्बन साझेदारी सुविधा (FCPF) को लागि REDD तयारी योजना विचार नोट (R-PIN) प्रस्तुत गरेर शुरु गरिएको थियो । यसै गरी, एक श्रृंखला गतिविधिहरूले नेपालको राष्ट्रिय REDD+ रणनीतिको विकासमा योगदान पुर्यायो जुन २०१८ अप्रिल १९ मा वन र वातावरण मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको थियो । REDD+ को प्रभावकारी कार्यान्वयन र विकासलाई अघि बढाउनका लागि MoFE ले ३ स्तरका संस्थागत संयन्त्रहरू स्थापना गरेको छ:

- i. शीर्ष निकाय - REDD+ बहु-क्षेत्रीय र बहु-सरकार संयोजन र अनुगमन समिति,
- ii. REDD कार्य समूह र
- iii. राष्ट्रिय REED केन्द्र संयोजन निकायको रूपमा

नेपालको संविधानले वन क्षेत्रको शासकीय संरचनामा एक ठूलो रूपान्तरणको आवश्यकता राख्दछ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन (२०१७) ले समुदाय वन व्यवस्थापनलाई स्थानीय सरकारको अधिकारक्षेत्रमा ल्याउँछ, जसले ७५३ शहरी र ग्रामीण नगरपालिकाहरूमा स्थानीय अधिकारलाई साकार गर्ने, प्राकृतिक स्रोतहरूको पहुँच दिने र समुदाय वन र स्थानीय वन क्षेत्रको विकासको लागि वित्तीय सहयोग दिने नीतिहरू र कानूनी व्यवस्था बनाउन / संशोधन गर्न सक्दछन्। संविधानले (i) स्थानीय स्तरमा जवाफदेहिता र जिम्मेवारीलाई सुदृढ गर्दै, र (ii) प्रान्तीय आवश्यकताहरूको पूर्ति गर्ने नियामक प्रावधानहरूको अनुकूलन गरेर वन शासनको सुदृढीकरणका लागि नयाँ अवसरहरू सिर्जना गरेको छ। प्रान्तीय सरकारहरूले प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट कर संकलन गर्ने र राजस्व वितरण गर्ने नीति र नियम विकास गर्न सक्छन्। संघीयकरण प्रक्रियाको भागको रूपमा, संघीय सरकारले हालै वन ऐन (२०१९) पारित गरेको छ र प्रान्तीय र स्थानीय सरकारहरूले अब उनीहरूको नयाँ भूमिकालाई परावर्तित गर्ने कानूनी र नियामक विकास गर्ने अपेक्षा राखिन्छ। DGM नेपाल

परियोजना पनि वनसँग सम्बन्धित प्रान्तीय कानूनी व्यवस्था, ऐन, नियम र रणनीतिहरूको पालना गर्नेछ। सबै स्तरमा प्राविधिक, प्रशासनिक र व्यवस्थापकीय क्षमता स्थापना गर्न आवश्यक छ। नागरिक समाज संगठनहरू, गैर सरकारी संगठनहरू, समुदायहरू र निजी क्षेत्रले पनि आफ्नो नयाँ भूमिकाहरू, जिम्मेवारीहरू र अवसरहरू बुझ्न आवश्यक छ। नयाँ ३-स्तरीय संघीय सरकारअन्तर्गत CBFM समूहहरूलाई वन हस्तान्तरणका लागि प्रक्रिया र प्रोटोकलहरू २०१९ को वन ऐनमा स्पष्ट गरिएको छ।

नेपाल सामाजिक- सांस्कृतिक दृष्टिले विविध देश हो, तर IPs र वनमा निर्भर LCs लाई अझै आफ्ना स्रोत र भू-भागमा प्रयोग अधिकार सुरक्षित गर्नुपर्ने आवश्यकता छ, र तिनीहरूको पारंपरिक संस्थाहरू र पारंपरिक जीवनयापन र सांस्कृतिक अभ्यासहरूको निरन्तरतामा राम्रो पहिचान आवश्यक छ। देशमा १२५ जाति र जातीय समूहहरू छन् जसमा ५९+१ (राणा थारूलाई IPs सूचीमा समावेश गरिएको छ) जातीय समूहहरू छन् जसलाई आदिवासी जनजातिहरू (३७ प्रतिशत) को रूपमा वर्गीकृत गरिएको छ, र २६ जातिहरू (लगभग १३ प्रतिशत) दलितको रूपमा वर्गीकृत गरिएको छ (CBS, २०११; CBS, २०१४)। सरकारका प्रयासहरूको बाबजुद, नेपाल समाजका IPs र केही परंपरागत LCs CBFM समूहहरूमा र वन एजेन्डामा बढी व्यापक रूपमा प्रतिनिधित्वमा अपहिल रहेका छन्, जसमा प्राकृतिक स्रोतहरूमा पहुँच, निर्णय निर्माणमा सहभागीता, नेतृत्व प्रतिनिधित्व र समान फाइदा वितरणमा असमानता छ। एक हालको संयुक्त राष्ट्र अध्ययनले ३ देखाउँछ कि वैश्विक स्तरमा मात्र १० प्रतिशत आदिवासी क्षेत्रहरूलाई कानूनी रूपमा मान्यता दिइएको छ, जबकि IPs विश्वको ८० प्रतिशत जैविक विविधता संरक्षणमा योगदान पुर्याउँछन्।

विकासको मार्गदर्शन गर्नु हो, जसले अन्ततः नेपालका वनहरूको कार्बन सिंक क्षमता सुधार्छ। DGM नेपाल परियोजना REDD+ तयारी कार्यक्रमहरूको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ, जसमा अधिकारको हक, परंपरागत वन संसाधनहरूमा पहुँच, कार्बन अधिकार, वन शासन, लाभ वितरण र सुरक्षा उपायहरू समावेश छन्, र यसले वनमा आधारित आदिवासी र स्थानीय समुदायहरूसँग काम गर्नेछ।

२.२ DGM परियोजनाको उच्च-स्तरीय उद्देश्यमा योगदान

DGM नेपाल परियोजना:

• नेपालको राष्ट्रिय REDD+ रणनीतिका उद्देश्यमा व्यापक रूपले योगदान गर्नेछ। यो नेपालका लागि ठूलो वन परिदृश्य सँग जडित छ, जसमा "समृद्धिका लागि वन (FFP)" परियोजना, " तराई आर्क ल्यान्डस्केपको लागि उत्सर्जन कमी कार्यक्रम" (ER-P) र "REDD+ तयारी परियोजना" समावेश छन्;

• यो WBG देशीय साझेदारी फ्रेमवर्क (CPF) (२०१९-२०२३) सँग मेल खान्छ, जुन COVID-19 संकट र दीर्घकालीन दिगो विकास उद्देश्यहरू सहित छोटो र मध्यकालीन आवश्यकतामा ध्यान केन्द्रित गर्दछ। DGM नेपाल परियोजना विशेष रूपमा क्षेत्र III (समावेशी र उत्थानशीलता) मा ध्यान केन्द्रित गर्दछ;

• हरित, उत्थानशील र समावेशी विकास (GRID) दृष्टिकोणलाई अँगालेको छ, जुन दीर्घकालीन दिगो विकासका लागि नेपाल सरकार (GON) र अन्तर्राष्ट्रिय विकास साझेदार समूह (IPDG) ले अपनाएका छन्, र कोभिड-१९ तथा जलवायु परिवर्तनका संकटहरूको जवाफ स्वरूप आएको हो।

जलवायु परिवर्तन, REDD+ र दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धमा कार्यान्वयन साझेदार (IPs) र स्थानीय समुदाय (LCs) को क्षमता विकास गरेर, DGM नेपाल परियोजनाले नेपालको दीर्घकालीन रणनीतिमा योगदान पुऱ्याउनेछ, जसले कार्बन तटस्थ, समावेशी र जलवायु उत्थानशील भविष्यतर्फ डोर्याउनेछ।

२.३ परियोजना विकास उद्देश्य:

DGM नेपाल परियोजनाको विकास उद्देश्य (PDO) भनेको लक्षित आदिवासी जनजाति (IPs) र स्थानीय समुदायहरूको क्षमता सुदृढ गर्नु हो, ताकि तिनीहरू नेपालका REDD+ प्रक्रियामा स्थानीय, राष्ट्रिय र वैश्विक स्तरमा भाग लिन सक्षम होस। DGM को भावना भनेको डिजाइन र कार्यान्वयनमा सहकारी दृष्टिकोण हो। DGM नेपाल परियोजनाको उद्देश्य DGM डिजाइन प्रस्ताव र DGM फ्रेमवर्क अपरेशनल गाइडलाइनहरूमा व्यक्त भएका IPs र LCs का चासो र आकांक्षासँग मेल खान्छ। यसको लागि, परियोजना एक समग्र दृष्टिकोण अपनाउँछ जसले गतिविधिहरूको चयनका लागि पर्याप्त स्थान छोड्दछ, जुन माग-आधारित हस्तक्षेपहरूको सिद्धान्तमा आधारित र एक विस्तृत सहभागितामूलक र प्रतिनिधि प्रक्रिया मार्फत पहिचान गरिएको छ, जुन NSC द्वारा नेतृत्व गरिएको हो र यो DGM को प्रकृति र सार हो। वैश्विक DGM कार्यक्रमका मुख्य उद्देश्यहरू भनेको IPs र LCs को क्षमता निर्माणमा सहयोग गर्नु हो, ताकि तिनीहरूले देश र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा वन-सम्बन्धी निर्णयहरू, REDD+ समावेश, मा ठूलो भूमिका खेल्न सकून्। DGM नेपाल परियोजना विशेष रूपमा Forests for Prosperity परियोजना र Terai Arc Landscape को लागि Emissions Reductions Program (ER-P) सँग, साथै Enhancing Access to Benefits While Lowering Emissions (EnABLE) पहलसँग मेल राख्ने लक्ष्य राख्दछ। DGM नेपाल परियोजनाले लक्षित गरेको भौगोलिक क्षेत्र (जसमा मधेश र लुम्बिनी प्रदेशहरू समावेश छन्) भनेको सोही क्षेत्र हो जसलाई FFP परियोजनाले FIP अन्तर्गत सहयोग गरेको छ र यसले ER-P को क्षेत्र र EnABLE सँग पनि मिल्दोजुल्दो क्षेत्रमा काम गर्छ। जुन Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) को Carbon Fund अन्तर्गत सहयोग गरिएको छ। अन्य प्रदेशहरूका IPs र LCs ले भने, परियोजनाको घटक १ अन्तर्गत प्रस्ताव गरिएका क्षमता विकास गतिविधिहरूमा भाग लिन सक्छन् जसले उनीहरूको क्षमता आवश्यकताहरू सम्बोधन गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ।

DGM नेपाल परियोजना विशेष रूपमा: वन-निर्भर IPs र LCs का व्यक्तिहरू र प्रतिनिधि संस्थाहरूको आवाज, शासकीय र संस्थागत क्षमता सुदृढ गर्नेछ, विशेष रूपमा स्थानीय स्तरमा, जसमा Community Forests User

Groups (CFUGs) समावेश छन्;

सकारात्मक प्रभावहरू बढाउनेछ, जसमा IPs र LCs का सीप र क्षमता विकास गर्नेछ जसले स्थापित प्रक्रियाहरू अनुसरण गर्न मद्दत पुर्याउँछ, जसमा परम्परागत शासकीय प्रणालीहरूको पहिचान गर्न, वन प्रयोग र व्यवस्थापन अधिकारहरू, र IPs र LCs का लागि वन-सम्बन्धी गतिविधिहरूबाट सुधारिएको जीवनयापन र हरित रोजगारहरू समावेश छन्;

IPs र LCs बीचको कार्यसम्पर्कलाई स्थानीय स्तरका संस्थाहरू (विशेष गरेर CBFM समूहहरू), स्थानीय सरकार, युवाहरू र फ्रन्टलाइन वन कर्मचारीहरू र NGO सेवा प्रदायकहरू सँग सुदृढ गर्नेछ;

FFP परियोजना, ER-P र EnABLE सँग समन्वय गर्नेछ ताकि परियोजनाका गतिविधिहरू एक अर्कासँग मेल खाएको र आपसी रूपमा सुधार गर्ने सुनिश्चित गर्न सकियोस् ।

परियोजनाले प्रत्यक्ष रूपमा वन-निर्भर IPs र LCs लाई लाभ पुर्याउनेछ, जसले उनीहरूको उत्थानशीलता बढाउनेछ र साना व्यवसाय (वन र गैर-वन आधारित) र रोजगारी अवसरहरू प्रदान गर्नेछ । विशेष गरी नेपालमा यस परियोजनाले COVID-19 Recovery पुनः बहाली प्रयासहरूको सन्दर्भमा GRID एजेन्डामा प्रत्यक्ष रूपमा योगदान पुर्याउनेछ ।

२.४ परियोजना लाभग्राहीहरू:

DGM नेपाल परियोजनाका मुख्य लाभग्राहीहरू भनेका वन-निर्भर आदिवासी जनजाति (IPs) र स्थानीय समुदाय (LCs) का संगठन र व्यक्तिहरू हुन्, जो मधेश र लुम्बिनी प्रदेशहरूबाट आएका छन्। अन्य प्रदेशका IPs र LCs का संगठन र व्यक्तिहरू पनि परियोजनाको घटक १ अन्तर्गत लाभ प्राप्त गर्न सक्छन्। लक्षित लाभग्राहीहरू चयन गर्नका लागि केही मापदण्डको आधारमा चयन गरिनेछ, चाहे तिनीहरू NSC मा प्रतिनिधित्व गरिएका संगठनमा आवद्ध छन् वा छैनन्। चयन मापदण्डहरू खण्ड ५.१.३.२ मा "योग्यता आवश्यकता" को रूपमा व्याख्या गरिएको छ । वास्तवमा, IPs र LCs परियोजनाका "लाभग्राही" मात्र होइन। तिनीहरू परियोजनाका प्रस्तावक र यसको डिजाइनका मुख्य चालक हुन्। कार्यान्वयनको दौरान, तिनीहरूले DGM नेपाल परियोजनाको उद्देश्य प्राप्त गर्नको लागि नेपालमा अनुदान स्रोतहरूको उपयोगमा नेतृत्व गर्नेछन्। DGM नेपाल परियोजना यस तथ्यलाई स्वीकार्छ कि IPs र LCs बीच महत्वपूर्ण सामाजिक-सांस्कृतिक र आर्थिक भिन्नताहरू छन् र यी भिन्नताहरू कार्यान्वयनको दौरान सम्मान गरिनेछन्, साथै परियोजना समावेशी हुने र ऐतिहासिक रूपमा कम सेवा प्राप्त परम्परागत स्थानीय समुदायहरू (अल्पसंख्यक समुदायहरू) – आदिवासी र गैर-आदिवासी दुवैलाई पहुँच पुर्याउने सुनिश्चित गर्नेछ ।

- परियोजनामा "आदिवासी जनजाति (IPs)" को सन्दर्भ विश्व बैंकको वातावरण र सामाजिक मापदण्ड (ESS) 7 मा आधारित छ - "आदिवासी जनजाति" (वा जसलाई राष्ट्रिय सन्दर्भमा वैकल्पिक शब्दावलीको प्रयोग गरेर सम्बोधन गर्न सकिन्छ) शब्दावलीलाई विशेष गरी एउटा पृथक सामाजिक र सांस्कृतिक समूहलाई जनाउन प्रयोग गरिएको छ जसमा निम्नलिखित विशेषताहरू छन्:
- पृथक आदिवासी सामाजिक र सांस्कृतिक समूहको सदस्यको रूपमा आफूलाई पहिचान गर्ने र अरुले यस पहिचानलाई स्वीकृति दिने;
- भौगोलिक दृष्टिले पृथक आवास, पुर्खाको क्षेत्र, वा ऋतुमाथि आधारित प्रयोग वा अङ्गीकृत क्षेत्रसँग सामूहिक सम्बन्ध राख्नु, साथै यी क्षेत्रका प्राकृतिक स्रोतहरूसँग सम्बन्ध राख्नु;
- परम्परागत सांस्कृतिक, आर्थिक, सामाजिक, वा राजनीतिक संस्थाहरू जुन मुख्यधारा समाज वा संस्कृतिबाट पृथक वा अलग छन्;
- पृथक भाषा वा बोली, प्रायः देश वा क्षेत्रको आधिकारिक भाषा वा भाषासँग भिन्न ।

स्थानीय समुदायहरू (LCs) सामान्यतया प्रचलित संस्कृतिका प्रतिनिधिहरू हुन्छन् र प्रायः तिनीहरूको सामाजिक लक्षण, मूल्यहरू, मान्यताहरू र भाषाहरू साझा गर्दछन्। तिनीहरू प्रायः राजनीतिक आवाजको अभावमा परिधीय अवस्थामा बस्छन् र सीमित आर्थिक अवसर र विकासको पहुँचसँग टाढा बस्दछन्। यी कारणहरूले गर्दा DGM नेपाल परियोजना वन-निर्भर LCs सँग पनि काम गर्नेछ साथै IPs सँग पनि ।

घटक २ (अनुदान-निर्माण) अन्तर्गत एक विशेष सामाजिक साना अनुदानको खिड्की विचार गरिन सक्छ, जसले विशेष रूपमा कमजोर र हालका लागि साना व्यवसाय र रोजगारीका अवसरहरूबाट लाभ लिन असमर्थ रहेका IPs र LCs लाई लक्षित गर्न सक्छ, जसले SFM र नेपालमा REDD+/वन नीति संवादमा संलग्न हुनका लागि क्षमता निर्माणका गतिविधिहरू प्रस्ताव गर्छ ।

महिलाहरूलाई परियोजनाका लाभग्राहीको रूपमा प्राथमिकता दिइनेछ र गतिविधिहरू REDD+ Readiness परियोजना अन्तर्गत गरिएको लिङ्ग आधारित मूल्याङ्कनको आधारमा डिजाइन गरिनेछ। महिलालाई प्रमुख लाभग्राहीको रूपमा केन्द्रित गर्नुले महिलाहरूको सम्पत्ति मालिकाना र नियन्त्रणका बाधाहरूलाई हटाउन मद्दत पुर्याउनेछ। DGM नेपाल परियोजना महिला र युवाहरूको आवाज र भागीदारीलाई प्रोत्साहित गर्नका लागि स्व-व्यवस्थापन उद्यमहरूका लागि अनुदान प्रदान गर्ने र लक्षित IPs र LCs समूहका शासकीय संरचनामा तिनीहरूको समावेश बढाउने लक्ष्य राख्दछ। विद्यमान बलियो प्रमाणहरूलाई ध्यानमा राख्दै, परियोजनाले समाधान गर्ने एक प्रमुख विषय भनेको IPs र LCs को परम्परागत वन प्रयोग र व्यवस्थापन अधिकारहरूको सुरक्षा गर्नु हो, विशेष गरेर महिलाहरूको लिङ्ग आधारित बहिष्करणको सामना गर्दै र महिलाका लागि अवसरहरू सिर्जना गर्ने वन-आधारित गतिविधिहरूको सक्रिय रूपमा सहयोग गर्दै। परिणामहरूको मापदण्ड (RF) सूचकांकहरू मार्फत मापिनेछ जसमा लिङ्ग आधारित परिणामहरू पनि समावेश हुनेछन्। परियोजना विश्व बैंक समूहको लिङ्ग रणनीतिसँग मेल खान्छ ।

२.५ परियोजना परिणाम सूचकहरू

परियोजनामा तीन सूचकहरू छन्:

सूचक १: फिप र अन्य रेड + प्रक्रियामा स्थानीय, राष्ट्रिय वा वैश्विक स्तरमा लाभग्राहीहरूको बढ्दो भूमिका। (% , लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूहद्वारा पृथक गरिएका)

सूचक २: लक्षित वन र नजिकका समुदायहरूमा वनबाट बढेको मौद्रिक वा गैर-मौद्रिक लाभ प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरू। (#, लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूहद्वारा पृथक गरिएका) सूचक ३: लाभग्राहीहरू डीजिएम (DGM) शासक र प्रक्रियालाई पारदर्शी र समावेशीको रूपमा perceiving गर्छन् । (% , लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूहद्वारा पृथक गरिएका)

सूचक ३: लाभग्राहीहरूले डीजिएम (DGM) शासक र प्रक्रियालाई पारदर्शी र समावेशीको रूपमा अनुभव गर्छन्। (% , लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूहद्वारा पृथक गरिएका)

World Bank Environmental and Social Framework. Washington, D.C. 2016

खण्ड ३: परियोजना विवरण

डीजीएम नेपाल परियोजनामा दुई परिपूरक र आपसमा जडित प्राविधिक कम्पोनेन्टहरू र एक परियोजना व्यवस्थापन कम्पोनेन्ट छ। कम्पोनेन्ट १ को उद्देश्य आईपीहरू र एलसियोंको क्षमता वृद्धी गर्नु हो जसले गर्दा उनीहरूले राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र वैश्विक रेड + प्रक्रियामा भाग लिन सक्नु र टिकाऊ कृषि-वनवेली आधारित गतिविधिहरूबाट उनीहरूको परम्परागत जीविका वृद्धि गर्न, वन प्रयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुरक्षित गर्नका लागि स्थापित प्रक्रियाहरू अनुसरण गर्न र उनीहरूको परम्परागत शासकीय प्रणालीलाई सुधार्न मद्दत पुर्याउँछ। नेपालको संविधानले केवल वन क्षेत्रसँग सम्बन्धित सार्वजनिक संस्थाहरूको क्षमता वृद्धि मात्रै होइन, वनमा निर्भर आईपीहरू र एलसिहरूसँग पनि महत्त्वपूर्ण क्षमता वृद्धि गर्नु आवश्यक छ। यसैगरी, कम्पोनेन्ट २ ले योग्य लाभग्राहीहरूलाई वनसँग सम्बन्धित गतिविधिहरूबाट नविन जीविका र हरित रोजगारको अवसरहरूको अन्वेषणमा साना अनुदानहरू प्रदान गर्दछ, जसमा वन-आधारित साना उद्यमहरू समावेश छन्; र आयका स्रोतहरू विविधीकरण गरेर वनमाथि दबाव घटाउँछ। परियोजना व्यवस्थापन, अनुगमन, र ज्ञान साझेदारी कम्पोनेन्टले परियोजना विश्व बैंकका नीतिहरूसँग मिल्दो गरि व्यवस्थित गरिने सुनिश्चित गर्नेछ, जसमा विश्व बैंकका वातावरणीय र सामाजिक मापदण्ड (ESSs) पनि समावेश छन्, परिणामहरू अनुगमन गरिनेछन् र रिपोर्ट गरिनेछन्, र नेपालका आईपीहरू र एलसिहरूको डीजीएम अनुभव नेपाल, क्षेत्र र विश्वभरि राम्रोसँग दस्तावेज र प्रचार गरिनेछ।

३.१ परियोजना कम्पोनेन्टहरू:

कम्पोनेन्ट (घटक) १: आईपीएलसीको लागि क्षमता विकास (US\$1.5 मिलियन)

डीजीएम नेपाल परियोजना कम्पोनेन्ट १ को उद्देश्य आईपीहरू र एलसिहरूको क्षमता विकास गर्नु हो ताकि उनीहरूले नेपालको र वैश्विक रेड + र वन नीति प्रक्रियाहरूमा पूर्ण रूपमा भाग लिन सक्नु; साथै सस्टेनेबल वन व्यवस्थापन (SFM) को लागि उनीहरूको सीप र व्यवस्थापन क्षमता सुधार्नु, वन प्रयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुरक्षित गर्नका लागि स्थापित प्रक्रियाहरू अनुसरण गर्नु र परम्परागत शासकीय र सांस्कृतिक अभ्यासका भागको रूपमा परम्परागत जीविकाका अधिकारहरू सुरक्षा गर्नु। आईपीहरू र एलसिहरूको क्षमता नेपालको रेड + प्रक्रियासँग सम्बन्धित स्वीकृत नीतिहरू र मापदण्डहरूको कार्यान्वयनमा भाग लिनको लागि विकसित गरिनेछ। संघीय प्रक्रिया र प्राकृतिक स्रोतहरूको निर्णय-निर्माण प्रक्रियामा परिवर्तनको सन्दर्भमा, जसमा वनसमेत समावेश छन्, डीजीएम नेपाल परियोजनाले आईपीहरू र एलसिहरूलाई स्थानीय सरकार (पालिका), परियोजना जिल्लाहरू र रेड + र वनसम्बन्धी नीतिगत संवाद र निर्णय प्रक्रियामा सबै तीन तहको सरकारमा समावेश गर्न सहयोग गर्नेछ।

उप-कम्पोनेन्ट १.१: आईपीएलसीको क्षमता निर्माणका लागि प्राविधिक सहायता प्रदान गर्नु।

उप-कम्पोनेन्ट १.१ ले IPLC हरूको क्षमता निर्माणका लागि प्राविधिक सहायता प्रदान गर्नेछ, जसमा आईपीएलसीका प्रतिनिधि र/वा विशेषज्ञहरूले नेतृत्व गरेका ज्ञान साझेदारी गतिविधिहरू आयोजन गर्नेछन्, जस्तै REDD+ र SFM, SFM योजना, समुदाय आधारित वन व्यवस्थापनअन्तर्गत वनहरूको उत्पादकता सुधार्न, काठ र गैर-काठ वन उत्पादन (NTFP) को गुणस्तर सुधार्न, काठ र NTFP मा मूल्य थप्न, बजार र वित्तीय सेवाहरूमा सफल पहुँच प्राप्त गर्नु, NTFP का इन्भेन्टरी सञ्चालन गर्नु, लिङ्ग असमानता समाधान गर्नु र वनमाथि दबाव घटाउनका लागि वनसँग सम्बन्धित वैकल्पिक जीविका अवसरहरू प्रदान गर्नु।

उप-कम्पोनेन्ट १.१ ले आईपीहरू र एलसिहरूको क्षमता निर्माणमा ध्यान केन्द्रित गर्नेछ, जसमा परम्परागत जीविकाको प्रवर्धन र परम्परागत शासकीय व्यवस्थाको साथ समुदायको वन प्रयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुरक्षित

गर्नका लागि स्थापित प्रक्रियाहरूको प्रवर्धन समावेश छ। यसले आईपीहरू र एलसिहरूको सीप र ज्ञान बढाउनका लागि उपयुक्त तालिम र सचेतना गतिविधिहरू, आदान-प्रदान भ्रमण र कार्यशालाहरू आयोजन गर्नेछ। यी गतिविधिहरू क्षमता आवश्यकताहरूको मूल्याङ्कनमा आधारित हुनेछन्। यस उप-कम्पोनेन्टले (i) दिगो बन व्यवस्थापन SFM र (ii) वनसँग सम्बन्धित वैकल्पिक जीविका अवसरहरूको बारेमा क्षमता विकास र ज्ञान साझेदारी गतिविधिहरू प्रदान गर्नेछ। आईपीहरू र एलसिहरूलाई SFM, SFM योजना, CBFM अन्तर्गत वनहरूको उत्पादकता सुधार्न, काठ र गैर-काठ वन उत्पादनहरूको गुणस्तर सुधार्न, काठ र NTFP मा मूल्य थप्न, वन-आधारित संसाधनहरू (लकड़ी, काठ, NTFP) घटाउने जीविका योजना परिचय गराउने जस्ता प्राविधिक विषयहरूमा क्षमता विकास प्रदान गरिनेछ ।

कुशल मानव स्रोत र उपयुक्त प्रविधिहरूको अभाव IPLC हरूका लागि सूक्ष्म उद्यमहरूको निर्माण र राम्रो जीविका विकल्पहरूको विकासको प्रमुख अड्चणहरू हुन्। यसैले, यस उप-कम्पोनेन्टले उपयुक्त प्रविधिहरू र राम्रो अभ्यासहरूको परिचय दिनेछ। आईपीहरू र एलसिहरूलाई संबद्ध व्यवसायिक समुदायहरूसँग जडान गराउने, बजार र वित्तीय सेवाहरूमा सफल र दिगो पहुँचलाई प्रवर्धन गर्ने महत्वपूर्ण हुनेछ । यस उप-कम्पोनेन्ट अन्तर्गत, परियोजनाले लक्षित गरेको २५ आदान-प्रदान गतिविधिहरूको आयोजन गर्ने अपेक्षा गरिएको छ। NEA, NSC सँगको परामर्शमा, लुम्बिनी र मधेश प्रदेशका IP र LC हरूका संगठनका सदस्यहरूलाई यी क्षमता विकास गतिविधिहरूबाट फाइदा पुर्याउनेछ। यस उप-कम्पोनेन्ट अन्तर्गत, परियोजनाले संवेदनशील र हाशिएमा रहेका आईपी र एलसिहरूका व्यक्तिहरूसँगै महिलाहरूलाई प्राविधिक र व्यावसायिक तालिमको लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्नेछ, जसले वन क्षेत्रमा रोजगार प्राप्त गर्न वा आफ्ना व्यवसाय सञ्चालन गर्न प्राविधिक सीप सुधार्नेछन् ।

यहाँ उप-घटक १.१ अन्तर्गत योजना गरिएको मुख्य गतिविधिहरू निम्नलिखित छन्:

- मध्य र लुम्बिनी प्रदेशका IPs & LCs समुदायका वन उपभोक्ता समूहहरू सहित योग्य सदस्य/समूह/क्लस्टरहरूको पहिचान र नक्सा बनाउनु र IPs & LCs का परियोजना लाभग्राहीहरूको डाटाबेस तयार गर्नु।
- क्षमता आवश्यकताको मूल्याङ्कन (CNA) गर्नु जसले IPs & LCs का ज्ञानका खाडलहरू पहिचान गर्नेछ, जस्तै नेपाल र विश्वका REDD+ प्रक्रियामा, विद्यमान खाडलहरू, नीति संवादमा सहभागिता स्तर, REDD+ र वनसँग सम्बन्धित निर्णय-निर्माण प्रक्रियाहरूमा; SFM, वनसँग सम्बन्धित मूल्य श्रृंखला थप्ने, र व्यवसाय स्थापना र व्यवस्थापनमा। CNA को आधारमा, क्षमता विकास योजना तयार गरिनेछ जुन सबै सम्बन्धित घटनाहरूको आधार हुनेछ।
- परम्परागत रूपमा व्यवस्थापन गरिएका वन क्षेत्रहरूको नक्सा बनाउनु (CBFM भित्र र बाहिर), SFM (जस्तै: नक्सा र सूची, योजना तयारी, सिम्बिकल्चर व्यवस्थापन, दिगो उत्पादन र उपयोग) र IPs & LCs का परम्परागत शासन प्रणालीसँग मेल खाने गरी वन प्रयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुरक्षित गर्नका लागि स्थापना गरिएका प्रक्रियाहरूको अनुपालनमा चुनौती र खाडलहरूको समीक्षा गर्नु।
- दिगो वन-आधारित गतिविधिहरूबाट परम्परागत जीविका, NTFP आधारित उद्यमहरू, र इको-पर्यटनका सम्भाव्य SMEs को नक्सा बनाउनु। स्थानीय र प्रदेश स्तरमा IPs & LCs का सम्भाव्य र विद्यमान प्लेटफर्महरूको नक्सा बनाउनु।
- संभाव्य वित्तीय सेवा प्रदायकहरू, स्थानीय सहकारी, सम्भाव्य NTFP र वन-आधारित उद्यमहरूको बजार, IPs & LCs का लागि स्थानीय र प्रदेश सरकारका कार्यक्रमहरूको नक्सा बनाउनु ताकि उनीहरूको बजार र वित्तीय सेवामा पहुँच बढाउन सकियोस्।
- नक्सा र आवश्यकता मूल्याङ्कनको आधारमा, प्रशिक्षण म्यानुअल तयार गर्नु। IPs & LCs लाई SFM, SFM योजना, CBFM अन्तर्गत वनहरूको उत्पादनशीलता सुधार, काठ र NTFP को गुणस्तर सुधार, काठ र NTFP को मूल्य थप्ने, बजार र वित्तीय सेवामा सफलता पूर्वक पहुँच प्राप्त गर्ने, NTFP मा सूची तयार गर्ने र संघहरू

निर्माण गर्ने जस्ता प्राविधिक विषयमा क्षमता विकास प्रशिक्षण प्रदान गर्नु।

- REDD+ र SFM, जलवायु परिवर्तन, GHGs का बारेमा गहिरो ज्ञान प्राप्त गर्नको लागि IPs & LCs को क्षमता सुधार गर्न र IPs का परम्परागत जीविका र परम्परागत शासन र प्रथाहरूलाई दिगो वन व्यवस्थापनमा समाहित गर्ने उद्देश्यले प्रशिक्षण, कार्यशाला, र क्षमता विकास गतिविधिहरू आयोजना गर्नु।
- प्रदेश भित्र र बीचका ज्ञान साझेदारी/विनिमय भ्रमणहरू आयोजना गर्नु जसले सफलता कथा, नेटवर्क निर्माण र SFM र REDD+ मा सामूहिक क्रियाकलापलाई प्रोत्साहन दिनेछन्।
- IPs & LCs का युवाहरूको लागि उपयुक्त प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम योजना पहिचान/अध्ययन गर्नु।
- आवश्यक प्राविधिक र व्यवसायिक तालिमको लागि संवेदनशील र हाशिएमा रहेका IPs & LCs, महिलासहितका व्यक्तिहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान गर्नु ताकि उनीहरूले वन क्षेत्रको क्षेत्रमा रोजगारी प्राप्त गर्न वा आफ्नो व्यवसाय/सूक्ष्मउद्यम सञ्चालन गर्न सकून्।
- वन वस्तुहरू (काठ र गैर-काठ) को बजार प्रवर्धन गतिविधिहरू आयोजना र सहयोग गर्नु।
- IPs & LCs को लागि वन-आधारित साना र सूक्ष्म-उद्यमहरूको प्रवर्धनको लागि आवश्यक प्राविधिक र सीपहरूको अध्ययन र पहिचान गर्नु।

उप-घटक १.१ का लाभग्राहीहरू IPs & LCs का सदस्यहरू, समुदाय आधारित संगठनहरू (CBOs) का सदस्यहरू वा CBOs का सदस्यहरू, सहकारीका सदस्यहरू र सहकारीका सदस्यहरू वा व्यक्तिहरू हुनेछ। परियोजना IPs & LCs को नक्सा बनाउने/अध्ययन गर्नु र सम्भाव्य परियोजना लाभग्राहीहरूको डाटाबेस तयार गर्नेछ। डाटाबेस सम्बन्धित पालिकाहरू र स्थानीय IPs & LCs सँग परामर्श गरी तयार गरिनेछ।

NEA ले एक परामर्शदाता/संस्था भाडामा लिनेछ जसले (a) प्राविधिक क्षमता आवश्यकताको मूल्याङ्कन (b) परम्परागत रूपमा व्यवस्थापन गरिएका वन क्षेत्रहरूको नक्सा बनाउने (CBFM भित्र र बाहिर), (c) क्षमता विकास प्रशिक्षण, अध्ययन र अनुसन्धान; र (d) IPs & LCs का परम्परागत शासन प्रणालीसँग मेल खाने गरी वन प्रयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुरक्षित गर्नका लागि स्थापना गरिएका प्रक्रियाहरूको अनुपालनमा चुनौती र खाडलहरूको पुनःसमीक्षा गर्ने कार्य गर्नेछ। उप-घटक २ र ३ को वनहरूको समृद्धि परियोजनासँग यस उप-घटकको निकट समन्वय हुनेछ, किनकि (i) IPs & LCs का सुधारिएको प्राविधिक क्षमता वन-आधारित निजी क्षेत्रसँग संलग्न हुनका लागि आवश्यक छ, र (ii) IPs & LCs का लागि प्रयोगकर्ता र व्यवस्थापन अधिकार सुरक्षित गर्नका लागि स्थापित प्रक्रियाहरूको अनुपालन गर्दा सरकारद्वारा अतिरिक्त वनहरूको हस्तान्तरणको पहिलो कदम हुनेछ जुन २०१९ को वन ऐन अनुसार हुनेछ।

उप-घटक १.२: IPLCs का क्षमता निर्माणका लागि प्राविधिक सहायतास्वरूप तालिम गतिविधिहरू आयोजना गर्नु, जसले सीप विकासमा ध्यान केन्द्रित गर्ने र REDD+ र वनसँग सम्बन्धित सरकार र विश्वव्यापी प्रक्रियाहरू र नीतिहरूको राम्रो समझ प्रदान गर्ने।

यो उप-घटक IPLCs का क्षमता विकास र तालिम गतिविधिहरूका लागि प्राविधिक सहायताप्रदान गर्नेछ, जसले सीप विकासमा ध्यान केन्द्रित गर्ने र REDD+ र वनसँग सम्बन्धित सरकार र विश्वव्यापी प्रक्रियाहरू र नीतिहरूको राम्रो समझ प्रदान गर्नेछ। NEA, NSC सँग परामर्श गरी, स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिहरू, उद्योग, पर्यटन, वन र वातावरण मन्त्रालय (MoITFE) का अधिकारीहरू, मधेश र लुम्बिनी प्रदेशका MoFE र अन्य मन्त्रालयहरू, साथै शैक्षिक संस्थाहरू, थिंक ट्यांक्स, र कानून फर्महरूलाई निमन्त्रणा गर्नेछ ताकि उनीहरू नेपालका वन क्षेत्रका संस्थागत र कानूनी ढाँचाबारे, विद्यमान सरोकारवालाहरूको संलग्नता मञ्चहरू र वन शासनमा संघीय ३-स्तरीय सरकारसँग र REDD+/SFM प्रक्रियामा वैश्विक स्तरमा कसरी अर्थपूर्ण संवादमा संलग्न हुने बारेमा जानकारी साझा गर्न सकून्। यस गतिविधिमा र्फत, NEA सुनिश्चित गर्नेछ कि IPs & LCs ले वन र वन क्षेत्रसँग सम्बन्धित चलिरहेको प्रक्रियाहरू र विद्यमान संरचनाहरूको बारेमा जानकारी प्राप्त गरेका छन् र समयमै र सूचित तरिकामा यी प्रक्रियाहरूमा संलग्न हुन सक्षम

छन्। यो उप-घटक वनहरूको समृद्धि परियोजनाका घटक १ सँग नजिकबाट समन्वय गरिनेछ जसले वन क्षेत्रको संघीयकरण प्रक्रिया र सान्दर्भिक सरकारी निकायहरूको क्षमता विकासमा सहयोग पुर्याउनेछ। यी उप-घटकहरूको लक्षित समूह मुख्य रूपमा पालिकाका प्रतिनिधिहरू (स्थानीय सरकार), MoFE का अधिकारीहरू, उद्योग, पर्यटन मन्त्रालयका अधिकारीहरू र अन्य सम्बन्धित मन्त्रालयहरूका अधिकारीहरू हुनेछन्।

विशेष गरी, उप-घटक १.२ अन्तर्गत निम्नलिखित मुख्य गतिविधिहरू सञ्चालन गरिनेछन्:

- स्थानीय सरकार, MoFE का अधिकारीहरू, उद्योग र पर्यटन मन्त्रालयका अधिकारीहरू र अन्य सम्बन्धित पक्षका क्षमता निर्माण, तालिम, सीप विकास र एक्सपोजरको आवश्यकता पहिचान गर्न अध्ययन/कार्यशाला/नक्सा बनाउनु।
- नेपालका वन क्षेत्रका संस्थागत र कानूनी ढाँचाको नक्सा बनाउनु, जसमा संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकारका स्तरमा REDD+ नीति प्रक्रिया र संवादमा स्थानीय, प्रदेशीय, राष्ट्रिय र वैश्विक स्तरमा सरोकारवालाको संलग्नता हुन्छ।
- नक्सा तयार भएपछि, स्थानीय सरकार, प्रदेश मन्त्रालय र अन्य सरोकारवालासँग मिलेर प्रदेशीय र राष्ट्रिय स्तरमा कार्यशाला आयोजना गर्नु, जसले नेपालका वन क्षेत्रका संस्थागत र कानूनी ढाँचाबारे, विद्यमान सरोकारवालाको संलग्नता र संघीय ३-स्तरीय सरकारसँग र वैश्विक स्तरमा REDD+/SFM प्रक्रियामा कसरी अर्थपूर्ण संवादमा संलग्न हुने बारेमा जानकारी साझा गर्नेछ निम्नलिखित बुँदाहरू उप-घटक १.२ अन्तर्गत मुख्य गतिविधिहरूको रूपमा सञ्चालन गरिनेछन्:
 - REDD+ / SFM बारे स्थानीय, प्रदेशीय र संघीय स्तरमा IPs & LCs सँग नीति संवाद।
 - IPs & LCs का लागि REDD+ र SFM को कार्यान्वयनमा एक्सपोजर भ्रमण/ज्ञान साझेदारी।
 - REDD+,SFM मुद्दाहरू र त्यसका उत्कृष्ट अभ्यासहरूको कार्यशालाहरू/सम्मेलनहरूमा सहभागिता।
 - REDD+,SFM को सफल कार्यान्वयनमा स्थानीय, प्रदेश सरकारसँग सहयोग र क्षमता विकास।
 - प्रदेश सरकारसँग साझेदारी र अन्तर्क्रियालाई थप मजबुत बनाउनु।
 - REDD+ र SFM मा मिडिया अभियान/संचालन।

कम्पोनेन्ट (घटक) २: प्रतिस्पर्धात्मक अनुदान (US\$२.१ मिलियन)। कम्पोनेन्ट (घटक) २ लाई मधेश र लुम्बिनी प्रदेशका १० जिल्लाका ५० पालिकामा " समृद्धिका लागि वन वन" परियोजनासँग मिलेर नजिकबाट कार्यान्वयन गरिनेछ (जहाँ FFPP कार्यान्वयन भइरहेको पालिकाहरूको सूची परिशिष्ट १ मा रहेको छ) ताकि सुसंगतता सुनिश्चित गर्न, सहकार्यको सहयोग गर्न, र दोहोर्याउने कार्यहरूबाट जोगिन सकियोस्, विशेष गरी SMEs को प्रवर्धन र वित्तमा पहुँचको सन्दर्भमा। यस घटकअन्तर्गत, वन-निर्भर IPs र LCs लाई हरित रोजगार र आमदानी सृजनाका गतिविधिहरूका लागि साना अनुदान सहयोग प्रदान गरिनेछ। प्रतिस्पर्धात्मक साना अनुदान यन्त्रले agro-forest आधारित योजना र SMEs को विकास र प्रवर्धनको लागि वन-निर्भर IPs र LCs लाई स्रोत प्रदान गर्नेछ। सामान्यतया, अनुदान दुई दृष्टिकोणबाट वितरण गरिनेछ (i) समुदाय / संगठित योजना र (ii) व्यक्तिगत योजना। समुदाय योजना अन्तर्गत, स्थानीय CBOs, IPs र LCs संगठन/संघहरू, स्थानिय दर्ता भएका NGOs, सहकारीहरू, जसले जलवायु-लचिलो SMEs प्रवर्धन गर्नेछन्, साना अनुदान प्राप्त गर्नेछन्। यस्तै, IPs र LCs का व्यक्तिगत व्यवसायीहरूले पनि समान प्रकारका गतिविधिहरूको लागि साना अनुदान प्राप्त गर्न योग्य हुनेछन् यदि उनीहरूले परियोजनाले सेट गरेको

मापदण्ड पूरा गर्छन्। संभावित गतिविधिहरू/योजनाहरूको प्रारम्भिक सूची पहिचान भइसकेको छ र परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक र व्यवहारिकता अनुसार केही थप या नयाँ योजनाहरू पनि समावेश गरिनेछ। साना अनुदान यन्त्रले निम्नलिखित व्यापक विषयहरूको सहयोग गर्नेछ:

- नवीनतम agro-forest आधारित हरित रोजगारहरू;
- आम्दानी सृजनाका गतिविधिहरू र पारंपरिक जीविका अन्तर्गत वनसंग सम्बन्धित परंपरागत ज्ञान र सीपहरूको सुधार र प्रवर्धन;
- स्थायी व्यवस्थापनबाट agro-forest उत्पादन (लकडी र गैर-लकडी) आधारित आम्दानी सृजनाका गतिविधिहरू;
- मानव-वाइल्डलाइफ द्वन्द्वको समाधान गर्नका लागि नवीनतम समाधानहरू (जस्तै ICT अनुप्रयोग र अनुगमन, नियन्त्रण, र निगरानी);
- वन-आधारित SMEs मा उत्पादन विकासका लागि नवीनतम समाधानहरू; र
- वन-आधारित SMEs को विकासका लागि प्रविधिहरूको विकास र प्रवर्धन।

५ वर्षको कार्यान्वयन अवधिको ध्यानमा राख्दै, साना अनुदान यन्त्र व्यक्तिगत र समूह स्तर (सहकारीहरू, CBOs, IPs र LCs नेटवर्क र संघहरू सहित), स्थानीय NGOs, वा अन्य संगठित क्षेत्रहरू) दुबैका लागि उपलब्ध हुनेछ। साना अनुदान यन्त्रका प्रक्रिया GOM मा थप विवरणमा व्याख्या गरिएको छ।

उप-घटक २.१: प्रतिस्पर्धात्मक अनुदानमार्फत वन-निर्भर IPLCs लाई SFM आधारित, आम्दानी सृजनात्मक उप-परियोजनाहरूको वित्तपोषण गर्न सहयोग, जसमा महिला सशक्तिकरण गर्ने उप-परियोजनाहरू समावेश छन्।

यस उप-घटक २.१ अन्तर्गत, NEA ले NSC को तर्फबाट जारी गरेको Request for Expression of Interest (REoI) मा आधारित गतिविधिहरूका लागि पात्र IPs र LCs लाई प्रतिस्पर्धात्मक साना अनुदान यन्त्रमार्फत साना अनुदान वा उप-ग्रान्ट सहयोग प्रदान गरिनेछ, जसमा युवा आप्रवासी फिर्ता गर्नेहरूलाई पनि समावेश गरिनेछ। प्राप्त प्रस्तावहरूलाई प्रत्येक REoI अन्तर्गत स्थापित मापदण्डहरूका आधारमा मूल्याङ्कन गरिनेछ, जसमा (a) मानिसहरूको जीविका सुधार गर्ने; (b) IPs र LCs को SFM मा सहभागिता सुदृढ गर्ने; (c) थप विभिन्न लाभहरू उत्पन्न गर्ने, जस्तै जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र अनुकूलन, जैवविविधता संरक्षण र अन्य प्रकृति-आधारित समाधानहरू वा पारिस्थितिकी तन्त्र सेवाहरू; (e) सामाजिक-आर्थिक रूपमा व्यवहार्य हुने; (f) विभिन्न लाभग्राहीहरूलाई पुग्ने; (g) समुदायको व्यापक सहयोग भएको प्रमाणित हुने; (f) परंपरागत स्थानीय सीप र जीविका प्रवर्धन गर्ने; र (g) नवीनतम हुने। REoI को दायरा अनुसार थप मापदण्डहरू थप्न सकिन्छ। साना अनुदान कार्यक्रमहरूलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि एक उप-झोला राखिनेछ, जुन (i) एक

समुदाय योजना र (ii) एक व्यक्तिगत योजना हुनेछ। प्रस्तावहरूले यो पनि देखाउनु पर्छ कि प्रस्तावित गतिविधिहरू "वनहरूको समृद्धि" परियोजनाअन्तर्गत समर्थित गतिविधिहरूसँग मेल खानेछन्।

परियोजनाको कार्यकालभरि ६-९ महिनाको अवधिमा कुल ४ वटा REOI आशा गरिएका छन्। GOM ले अनुदान दिने प्रक्रिया, पात्रता मापदण्ड, र निर्णय-निर्माणमा भूमिकाहरू र जिम्मेवारीहरूलाई थप स्पष्ट रूपमा व्याख्या गर्नेछ। अनुदानहरूलाई स्वीकृत उप-परियोजनाहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक सामान (जस्तै सामग्री, साना-स्तरीय प्रशोधनका लागि उपकरण) र कार्य (जस्तै प्राविधिकहरू/कर्मचारीहरू) को लागि प्रयोग गरिनेछ।

कुल लगभग २०० उप-परियोजनाहरू स्वीकृत गरिने अपेक्षा गरिएको छ । प्रत्येक प्रदेशमा १०० उप-परियोजनाहरू कार्यान्वयन गरिने योजना गरिएको छ, जसले विशेष गरी वन र वन-संलग्न SMEs को प्रवर्धन गर्नेछन्। साना अनुदान प्रत्येक उप-परियोजनामा US\$ ५,००० देखि US\$ ४५,००० को बीचमा प्रदान गरिनेछ । प्राप्तकर्ताले उप-परियोजनाको बजेटमा कमिमा २५% नगद वा इन काइण्ड (वस्तु सेवा) योगदान गर्नु पर्छ। यो योगदान स्रोत संकलनको लागि आवश्यक छ र DGM नेपाल परियोजनाले सहयोग गर्न योजना बनाएका SMEs को दिगोपनाका लागि पनि महत्वपूर्ण छ। सामान्यतया, सानो अनुदान सहयोगको ठूलो राशि समुदाय/समूहलाई प्रदान गरिनेछ, तर यदि व्यक्तिगतहरूले REOI मा सेट गरिएका मापदण्डहरू पूरा गरे भने उनीहरूले पनि ठूलो अनुदान प्राप्त गर्न सक्छन्। यस घटकअन्तर्गत, निम्नलिखित प्राविधिक सहायता र गतिविधिहरू संचालन गरिनेछन्, र सम्भाव्य गतिविधिहरूको विस्तृत सूची परिशिष्ट २ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

प्रत्येक REOI मा निर्दिष्ट पात्रता मापदण्डको आधारमा, साना अनुदानले परंपरागत जीविका, वन-आधारित SMEs, नवीनतम वन-आधारित हरित रोजगारहरू, NTFP मा IGA कार्यक्रम र साना-स्तरीय प्रशोधन संयन्त्र, साना फर्निचर उद्योगमा IGA कार्यक्रम, कृषि-वनस्पति नर्सरी, स्थानीय सीप-आधारित उद्यमहरू, पानी सङ्कलन पोखरी, र कृषि-वनस्पति, नदी किनारको हरित पट्टी पुनर्स्थापना र इकोटुरिजम विकासलाई वित्तपोषण गर्न सक्छ ।

सारमा, उप-परियोजनाहरूको मुख्य लक्ष्य मानिसहरूको जीविका सुधार गर्न, IPs र LCs को SFM मा सहभागिता सुदृढ गर्न र थप विभिन्न लाभहरू उत्पन्न गर्नु हो (जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण, अनुकूलन, जैवविविधता संरक्षण, पारिस्थितिकी तन्त्र सेवाहरू)।

बजार प्रवर्धन जस्तै उत्पादनहरूको ब्राण्डिङ, मेलामा भाग लिनु, बजार लिङ्केज, "हरित वृद्धि", "गो ग्रीन", "स्थानीय र आफ्नै उत्पादनहरू" जस्ता ब्राण्डिङ र अन्य उपयुक्त बजार प्रवर्धन घटनाहरू IPs र LCs द्वारा सञ्चालन गरिएका SMEs बाट आउने उत्पादनहरूको लागि आयोजना गरिनेछन्। व्यापार समुदायलाई पनि समावेश गरिनेछ र त्यस्ता उत्पादनहरूको प्रवर्धनको लागि आंशिक रूपमा सहयोग गरिनेछ।

REoI अन्तर्गत एक उप-झोला विकास गरिनेछ जसले वन-निर्भर र परंपरागत जीविका अभ्यास गर्ने हाशियामा रहेका IPs र LCs लाई समर्पित वित्त र अवसरहरू प्रदान गर्नेछ ।

उप-घटक २.२: योग्य IPLC हरूलाई प्राविधिक सहायता प्रदान गर्नु, तिनीहरूको प्राविधिक र परियोजना व्यवस्थापन क्षमताहरूलाई प्रशिक्षण र क्षमता विकास कार्यशालाहरूको आयोजनामा सुदृढ पार्नु, ताकि उनीहरूको विचारलाई पूर्ण उप-परियोजना प्रस्तावमा परिवर्तन गरि वित्तीय सहायता प्राप्त गर्न योग्य बनाइयोस् ।

यस उप-घटक २.२ अन्तर्गत, सम्भावित उप-ग्रान्टी प्राप्तकर्ताहरूलाई प्राविधिक सहायता प्रदान गरिनेछ जसले उप-ग्रान्ट प्रस्तावहरू प्रस्तुत गरेका छन्, तिनीहरूको क्षमता प्रभावकारी परियोजना कार्यान्वयन र व्यवस्थापनको लागि विकास गर्नको उद्देश्यले । आईपीहरू र एलसीहरू, २०० उप-परियोजनाहरू (ग्रान्ट प्राप्तकर्ताहरू) का लाभग्राहीहरू, युवा सहित, DGM नेपाल परियोजनाको सहयोगमा SMEs स्थापना गर्नेछन् र तिनीहरूलाई आवश्यक प्राविधिक र व्यवस्थापन सहायता प्रदान गरिनेछ । लाभग्राहीहरूलाई प्रशिक्षण दिइनेछ र व्यवसाय योजना विकास र साना र सूक्ष्म-उद्यमहरूको व्यवस्थापनका लागि क्षमता विकास गरिनेछ जुन उप-घटक २.१ अन्तर्गत स्थापना गरिनेछ । यस घटक अन्तर्गत निम्नलिखित प्राविधिक सहायता र गतिविधिहरू सञ्चालन गरिनेछ:

- पुर्व छनौट भएका नवीन विचारहरूलाई पूर्ण प्रस्तावमा रूपान्तरण गर्नको लागि कार्यशालाहरू आयोजना गर्नु । कार्यशालाहरू NEA द्वारा REoIको एक हिस्सा रूपमा आयोजना गरिनेछन्, सबै पुर्व छनौट प्रस्तावहरूको प्रारम्भिक मूल्याङ्कन पछि प्राविधिक अन्तरालहरू पहिचान गर्न ।
- साना ग्रान्ट प्राप्तकर्ताहरूको व्यवसाय योजना विकास र कार्यान्वयनमा प्रशिक्षण र अनुगमन प्रदान गर्नु ।
- उप-ग्रान्ट प्राप्तकर्ताहरूलाई परियोजना सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्न निरन्तर प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नु । नियमित प्राविधिक सहयोगले उप-परियोजना लक्ष्य प्राप्त गर्नको लागि प्रगति मूल्याङ्कन गर्नेछ, समस्या र चुनौतीहरू पहिचान गर्नेछ र वास्तविक समाधानहरू प्रदान गर्नेछ ।
- वित्तीय सेवा प्रदायकहरू, स्थानीय सहकारीहरू, सम्भावित NTFP र वन-आधारित उद्यमहरूको बजार, स्थानीय र प्रादेशिक सरकारका कार्यक्रमहरूसँग कार्यशालाहरू आयोजना गर्नु ताकि आईपीहरू र एलसीहरूलाई बजार र वित्तीय सेवामा पहुँच बढाउन सहयोग पुर्याउन ।

कम्पोनेन्ट घटक ३:

परियोजना व्यवस्थापन, अनुगमन, र ज्ञान (US\$ ०.९ मिलियन): घटक-३ ले परियोजनाको प्रभावकारी व्यवस्थापन, कार्यान्वयन र सहभागीतात्मक अनुगमन र मूल्याङ्कन (PM&E) लाई सहयोग पुर्याउनेछ । यस घटकले DGM नेपाल परियोजनाको व्यवस्थापन, कार्यान्वयन र अनुगमनका लागि NEA का इन्क्रिमेन्टल

सञ्चालन लागतलाई वित्तीय सहायता दिनेछ, जसमा सवारी साधन र कार्यालय उपकरणहरूको सञ्चालन र मर्मत, इन्धन, कार्यालय आपूर्ति, सञ्चार, युटिलिटी, उपभोग्य सामग्री, कार्यालय भाडा र मर्मत, बैंक शुल्क, विज्ञापन खर्च, यात्रा खर्च (जसमा दैनिक भत्ता, आवास समावेश छ), र चयन गरिएका ठेक्का कर्मचारीहरूको तलव, भत्ता र सुविधाहरू समावेश छन्।

- यस घटकले अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापना र सञ्चालन गर्न सहयोग पुर्याउनेछ, जसमा स्थानीय समुदायहरू, उप-ग्रान्ट प्राप्तकर्ताहरू, विभिन्न सरोकारवालाहरूको सक्रिय संलग्नता हुनेछ र DGM नेपाल परियोजनाको प्रगति र प्रक्रियाहरू साझा गर्ने एक प्लेटफर्म प्रदान गर्नेछ। परियोजनाको प्रदर्शन ड्र्याक गर्नका साथै, M&E प्रणालीले राम्रो अभ्यास, सफलता कहानीहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्नेछ र समुदायको व्यापक खण्डलाई सूचित गर्नेछ।
- गुनासो निवारण प्रणाली: परियोजना गुनासो निवारण प्रणालीको कार्यान्वयन जसले गुनासोहरूको समाधान र सुल्झाउन मद्दत गर्नेछ, साथै यस घटक अन्तर्गत सञ्चार र अन्य प्रतिक्रिया प्रणाली र प्रक्रियाहरू परियोजनाको पारदर्शिता, जवाफदेही र सिकाइ सुनिश्चित गर्नेछ, साथै लक्षित लाभग्राहीहरू र अन्य सरोकारवालासँग निरन्तर संलग्नता र संवाद सुनिश्चित गर्नेछ। कुनै पनि प्राप्त गुनासोहरू NSC र NEA लाई जानकारी गराउनको लागि स्पष्ट च्यानल पनि विकास गरिनेछ। NEA ले एक फोकल व्यक्ति नियुक्त गर्नेछ जसले उठाइएका चिन्ताहरूको अनुगमन र जवाफ दिनेछ, र NSC ले आवश्यकताअनुसार गुनासोहरूको समाधान गर्नका लागि एक समिती बनाउनेछ।

3.2 परियोजना वित्तपोषण

DGM नेपाल परियोजना वित्तीय सहयोग प्राप्त गर्दैछ 'FIP' मार्फत, जुन रणनीतिक जलवायु कोष (SCF) अन्तर्गतको लक्षित कार्यक्रम हो। यो परियोजना आईपीहरू र एलसीहरूले पहिचान र प्राथमिकता दिएका गतिविधिहरूलाई वित्तीय सहायता दिनेछ जसले तिनीहरूलाई राष्ट्रिय र वैश्विक संवादमा REDD+ र वन स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापनमा राम्रो स्थानमा राख्न मद्दत गर्नेछ। DGM नेपाल परियोजना \$४.५ मिलियनको अनुदान मार्फत वित्तपोषित गरिएको छ र यसलाई तलको रूपमा संरचित गरिएको छ।

परियोजना घटक	परियोजना लागत (US\$)
घटक १	१.५ मिलियन
घटक २	२.१ मिलियन
घटक ३	०.९ मिलियन
कुल परियोजना लागत	४.५० मिलियन

खण्ड ४: परियोजना कार्यान्वयन व्यवस्था

४.१ संस्थागत र कार्यान्वयन व्यवस्था

राष्ट्रिय संचालन समिति (NSC) DGM नेपाल परियोजनाको रणनीतिक सुपरिवेक्षण गर्नेछ । NSCको मार्गदर्शन र विश्व बैंकको सहयोगमा, नेपाल ग्रामीण पुनर्निर्माण संस्था (RRN) ले राष्ट्रिय कार्यकारी निकाय (NEA) को रूपमा परियोजना कार्यान्वयन गर्नेछ । राष्ट्रिय कार्यकारी निकाय (NEA)ले आवश्यकता अनुसार र सहमत भए अनुसार, विशेषज्ञ सल्लाहकारहरू र अल्पकालीन सल्लाहकारहरू, प्रशिक्षकहरू, र प्राविधिक विशेषज्ञहरूलाई विभिन्न प्रशिक्षण, अभिमुखीकरण, र परियोजना कार्यान्वयनलाई सहयोग गर्न विभिन्न सेवाहरू प्रदान गर्न नियुक्त गर्नेछ । कार्यान्वयन सहयोगको रूपमा, विश्व बैंकले नियमित रूपमा (वर्षमा दुई पटक) परियोजनाको उद्देश्य प्राप्त गर्ने सम्भावना, कार्यान्वयन प्रगति, समग्र परियोजना प्रबन्धन, र खरिद, वित्तीय प्रबन्धन, वातावरणीय र सामाजिक मानकहरूको मार्गदर्शन र अनुगमन तथा मूल्यांकन (M&E) सम्बन्धी कार्यसम्पादन मूल्यांकन गर्नेछ ।

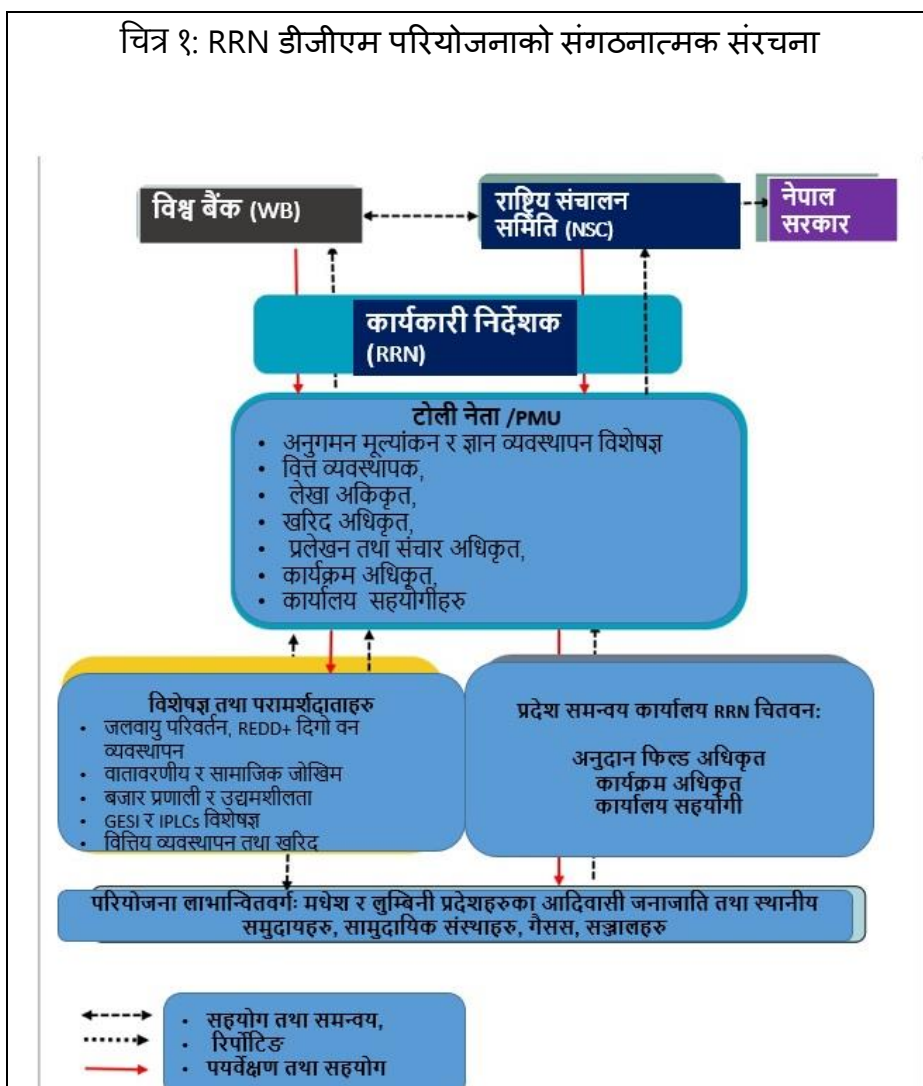
४.१.१ राष्ट्रिय संचालन समिति (NSC)

NSC ले DGM नेपाल परियोजनाको रणनीतिक निरीक्षण गर्नेछ र परियोजना कार्यान्वयन चरणमा रणनीतिक सल्लाह र निर्देशन प्रदान गर्नेछ । NSC ले, RRN लाई NEA को रूपमा (NSC को लागि सचिवालय सेवा सहित) सहयोग गरेर, DGM नेपाल परियोजनाको कार्यान्वयनको अर्धवार्षिक प्रगति प्रतिवेदन वैश्विक संचालन समिति (GSC) लाई प्रस्तुत गर्नेछ ।

NSC ले DGM नेपाल परियोजनाको लागि रणनीतिक निर्णयहरू गर्नेछ NEA को सिफारिसमा आधारित भएर प्रत्येक **अभिव्यक्ति रुचि अनुरोध (REoI)** को लागि उप-परियोजनाहरू स्वीकृत गर्नेछ । प्रस्तावहरूको चयन अनुदान परिचालन निर्देशिका (GOM) मा विस्तृत छ तर यो DGM नेपाल परियोजनाको निर्धारित मापदण्ड र प्राथमिकताहरू र विषयवस्तुहरूमा आधारित हुनेछ । NEA ले NSC को सल्लाहमा प्रत्येक REoI को उद्देश्य, दायरा र मापदण्ड तय गर्नेछ ।

NSC ले उप-परियोजनाहरूको कार्यान्वयनमा प्रगति (वर्षमा कम्तिमा १ पटक) अवलोकन गर्नेछ र NEA को प्रक्रियाहरू IPs & LCs को प्राथमिकताहरू र आवश्यकताहरूप्रति उत्तरदायी छन् भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्नेछ ।

चित्र १: RRN डीजीएम परियोजनाको संगठनात्मक संरचना

NSC ले राष्ट्रिय REDD+ संचालन समितिमा सहभागी हुनेछ, प्रदेश स्तरीय REDD कार्यालयहरूसँग समन्वय गर्नेछ र DGM को सीपहरू र सम्बन्धित प्रक्रियाहरू राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय स्तरमा आदान-प्रदान गर्नेछ । NSC को एक सदस्यले वैश्विक संचालन समिति (GSC) मा सदस्यको रूपमा सहभागी हुनेछन् । NSC का सदस्यहरू IPs & LCs समुदायहरूका प्रतिनिधिहरू हुनेछन्, जसमा सम्भव हुन सकेसम्म भौगोलिक क्षेत्र, समुदाय, र लिङ्गको आधारमा सन्तुलन कायम गरिनेछ ।

NSC ले परियोजनाको बारेमा IPs & LCs बाट सक्रिय रूपमा प्रतिक्रिया संकलन गर्नेछ, आवश्यकताहरू पहिचान गर्नेछ, सफल कथाहरू र सम्बन्धित प्रक्रियाहरू GSC मा पठाउनेछ, जसलाई ग्लोबल घटकले GSC बैठकमा सहयोग गर्नेछ । NSC को एक IPs वा LCs सदस्यले GSC मा सदस्यको रूपमा सहभागी हुनेछ । समृद्धिका लागि वन परियोजना (FFP) र ER-P (इमिसन रिडक्शन प्रोग्राम) सँग समन्वय र सहकार्य सुनिश्चित गर्न, NSC ले REDD IC/MoFE र मधेश र लुम्बिनी प्रदेशका MoITFEसँग नजिकको सहकार्य गर्नेछ ।

MoFE बाट सरकारी प्रतिनिधिलाई NSC मा निर्णय नगर्ने अवलोकनकर्ताको रूपमा राखिनेछ, जसले NSC बैठकहरूमा परियोजना संचालनमा प्राविधिक सल्लाह तथा, व्यवहारिक विषयवस्तु र NSC को निर्णयहरू राष्ट्रिय नीतिहरूसँग मेल खाने कुरामा आधारित टिप्पणी / सल्लाहहरू प्रदान गर्नेछ । प्रतिनिधिले NSC को निर्णय प्रक्रियामा अवलोकन गर्नेछ तर उप-परियोजना फन्डिङको लागि प्रस्तावहरूको चयनमा भाग लिनेछैन, जुन NSC का सदस्यहरूले मात्र निर्णय गर्नेछन् । प्रतिनिधिले NSC लाई DGM गतिविधिहरूसँग सम्बन्धित ग्रामीण विकास/वन क्षेत्रका कार्यक्रमहरूसँग जोड्न मद्दत गर्नेछ, ताकि FIP र FCPF गतिविधिहरू, साथै राष्ट्रिय REDD+ कमिटी र अन्य जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमहरूसँग स्पष्ट सम्बन्ध देखाउन सकियोस् । प्रतिनिधिले NSC को कुनै पनि निर्णयलाई राष्ट्रिय र उप-राष्ट्रिय कानूनसँग बेमेल भएमा आपत्ति जनाउने अधिकार राख्नेछ । त्यस्तो आपत्ति लिखित रूपमा स्पष्ट औचित्य सहित प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।

विश्व बैंक DGM नेपाल परियोजना प्रतिनिधिलाई NSC मा अवलोकनकर्ताको रूपमा राखिनेछ, जसले NSC को कुनै पनि निर्णय विश्व बैंकको नीतिहरू र प्रक्रियाहरूसँग बेमेल भएमा आपत्ति जनाउने अधिकार राख्नेछ । यस बाहेक, NSC मा अन्य नागरिक समाज समूहहरू र निजी क्षेत्रका अवलोकनकर्ताहरू पनि हुन सक्छन् । RRN ले NSC बैठकहरूको तयारी र सहयोग गर्नेछ, जसले NSC लाई सचिवालय सेवा प्रदान गर्नेछ । परियोजना कार्यान्वयन प्रभावकारी र सुचारु बनाउनका लागि NSC ले आवश्यकता अनुसार अनुदान स्वीकृति कमिटी, ग्रिभेन्स रिड्रेस मेकानिज्म (GRM) कमिटी, र वित्त कमिटी जस्ता कार्यसमितिहरू गठन गर्ने निर्णय गर्न सक्छ ।

तालिका २: NSC को भूमिका, जिम्मेवारी र अपेक्षाकृत संलग्नताको स्तर

क्र.सं.	संलग्नताको स्तर	भूमिका र जिम्मेवारी
१	प्रत्यक्ष संलग्नता	समग्र परियोजनाको रणनीतिक निरीक्षण प्रदान गर्ने
२	अनुमोदन	DGM नेपाल परियोजनाको लागि विश्व बैंकको अनिवार्य दस्तावेजहरू, NEA को वार्षिक कार्ययोजना र अभिरुचि अभिव्यक्ति अनुरोध (REoI) लाई स्थानीय सामाजिक-सांस्कृतिक र राजनीतिक परिस्थिति सँग मेल खाने मापदण्ड अनुसार समीक्षा गरी अनुमोदन गर्ने
३	प्रत्यक्ष संलग्नता	NEA द्वारा तयार गरिएको छनौट र मूल्यांकन आधारमा उप-परियोजना प्रस्तावहरूको वित्तिय सम्बन्धी निर्णय गर्ने
४	अनुगमन	गतिविधि प्रगतिको समीक्षा गर्ने
५	प्रत्यक्ष संलग्नता	पाठ र अन्य ज्ञान साझा गरेर सिकाइ प्रवर्धन गर्ने
६	प्रत्यक्ष संलग्नता	वैश्विक संचालन समिति(GSC) लाई अर्धवार्षिक रूपमा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने (NEA को सहयोगमा)

क्र.सं.	संलग्नताको स्तर	भूमिका र जिम्मेवारी
७	प्रत्यक्ष संलग्नता	DGM नेपाल परियोजना कार्यान्वयन अवधिमा उत्पन्न हुने विवाद वा समस्याहरूको मध्यस्थता गर्ने
८	प्रत्यक्ष संलग्नता	राष्ट्रिय REDD+ स्टेयरिङ कमिटी, REDD+ समन्वय कमिटी र FFP र ER-P सम्बन्धित बैठकहरूमा सहभागी हुने, ताकि DGM नेपाल परियोजनाको गतिविधिहरूले चालु राष्ट्रिय प्रक्रियासँग जोड्ने कार्यको सूचित र सुनिश्चित गर्ने

NSC सदस्यहरूको कार्यकाल "नेपालका आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय समुदायहरूको लागि समर्पित अनुदान प्रणाली अन्तर्गत राष्ट्रिय संचालन समितिको सञ्चालन प्रक्रिया, २०७६" अनुसार हुनेछ । MoFE संग परामर्शपछि, NSC लाई १४ आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदाय संगठनहरूको प्रतिनिधित्वसंग गठन गरिएको छ, जसले DGM नेपाल परियोजनाको कार्यान्वयनको रणनीतिक निरीक्षण गर्नेछ । कुल १४ जना IPs र LCs को प्रतिनिधिहरू NSC मा समान अधिकारसंग सहभागी हुनेछन् । NSC गठनपछि, MoFE को एक प्रतिनिधि, विश्व बैंकको एक प्रतिनिधि, र समाज कल्याण परिषद (SWC) को एक प्रतिनिधिलाई NSC मा अवलोकनकर्ताको रूपमा आमन्त्रित गरिनेछ ।

NSC ले निम्न परिस्थितिहरूमा सदस्यहरू बदल्न सक्छ (i) जब एक सदस्यले स्वेच्छाले पद छोड्ने निर्णय गर्छ वा (ii) असंतोषजनक कार्य सम्पादनका आधारमा । यस्तो NSC सदस्यको कार्यकाल अन्त्य गर्ने निर्णय NSC ले आन्तरिक मूल्यांकन परिणामहरू, विधान, सरोकारवालाहरूसँगको परामर्श, र सम्बन्धित पक्षहरूसँगको छलफलको आधारमा गर्नेछ ।

यदि अन्य समूहहरू वा मन्त्रालयहरूबाट अतिरिक्त सदस्यहरू वा पर्यवेक्षकहरू समावेश गर्न आवश्यक परेमा, वा NSC प्रतिनिधित्व विस्तार गर्नुपर्ने भएमा, NSC ले आन्तरिक छलफल गरी सदस्य चयन संयन्त्र र NSC शासन संरचनामा उनीहरूको भूमिकाका आधारमा निर्णय गर्नसक्छ । यसको प्रक्रिया NSC का कार्यविधिहरूमा उल्लेख गरिएको छ । नयाँ सदस्यहरूको चयन कडाइका साथ NSC सदस्य चयन प्रक्रियाको पालना गरेर गरिनेछ । कुनै सदस्यको कार्य सम्पादन सम्बन्धी चासो वा समस्या उठेमा, वा NSC सह-अध्यक्षहरूलाई राजीनामा पत्र बुझाइएमा, NSC ले नयाँ सदस्य चयन प्रक्रिया अघि बढाउनेछ । प्रत्येक परियोजना वर्षको अन्त्यमा, NSC ले निम्न प्रक्रिया अनुसार वार्षिक आत्ममूल्याङ्कन गर्नेछ:

- आत्ममूल्याङ्कन फारम पूरा गर्ने
- NSC को समर्पित बैठकमा आत्मचिन्तन छलफल गर्ने
- सहभागिता अवधिमा गरिएका उपलब्धिहरू र गतिविधिहरू समावेश गरिएको प्रतिवेदन समीक्षा गर्ने
- RRN का विज्ञ/सल्लाहकारद्वारा बाह्य सिफारिस; र
- परियोजनाका लाभग्राहीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रिया समावेश गर्ने

४.१.२ राष्ट्रिय कार्यकारी निकाय (NEA)

RRN ले DGM नेपाल परियोजनाको लागि राष्ट्रिय कार्यकारी निकाय (NEA) को रूपमा काम गर्नेछ । RRN ले NSC को लागि सचिवालय सेवा प्रदान गर्नेछ र परियोजना कार्यान्वयन प्रगति विश्व बैंकलाई प्रतिवेदन गर्नेछ । NEA को चयन NSC द्वारा प्रतिस्पर्धात्मक प्रक्रिया मार्फत गरिएको थियो, जसमा विश्व बैंक र MoFE ले अवलोकन गरेको थियो । यो प्रक्रिया DGM सञ्चालन प्रक्रियासँग मेल खाने गरी गरिएको थियो । RRN को परियोजना प्रबन्धन टोली निम्न समर्पित व्यवसायिक विज्ञहरूहरूबाट गठित रहेको छ:

राष्ट्रिय कार्यकारी निकाय (NEA) को टोली:

i. टोली नेता/परियोजना निर्देशक, ii. अनुगमन तथा मूल्यांकन, ज्ञान प्रबन्धन विशेषज्ञ, iii. वित्त प्रबन्धक, iv. लेखा अधिकृत, v. खरिद अधिकृत, vi. प्रलेखन र संचार अधिकृत, vii. कार्यक्रम अधिकृत, viii. कार्यालय सचिव ix. कार्यालय सहयोग कर्मचारी

प्रदेश समन्वय: RRN चितवन

i. अनुदान अनुगमन फिल्डअधिकृत/फिल्ड क: १ ii. फिल्ड अधिकृत: १, iii. कार्यालय सहायक: १

प्राविधिक टोली (सल्लाहकारहरू):

i. जलवायु परिवर्तन, REDD+ विशेषज्ञ, ii. दिगो वन प्रबन्धन विशेषज्ञ, iii. वातावरणीय र सामाजिक जोखिम/सुरक्षण विशेषज्ञ, iv. बजार प्रणाली र उद्यमशीलता विशेषज्ञ, v. GESI र IPLCs विशेषज्ञ, vii. वित्तीय प्रबन्धन विशेषज्ञ, viii. खरिद विशेषज्ञ

प्रत्येक टोली सदस्यको भूमिका र जिम्मेवारीहरू परिशिष्ट ३ मा उल्लेख गरिएको छ। **परिशिष्ट**

NEA ले DGM नेपाल परियोजनाको कार्यान्वयनमा निम्न भूमिका र जिम्मेवारीहरू पालना गर्नेछ:

- समग्र परियोजना कार्यान्वयन, जसमा परियोजना योजना, वार्षिक बजेटिङ, प्रभावकारी समन्वय, र फिल्ड स्तरमा परियोजना गतिविधिहरू कार्यान्वयन समावेश छ।
- NSC द्वारा स्वीकृत उप-परियोजनाहरूको लागि अनुदान वितरण, प्राविधिक सहयोग र उप-परियोजनाहरूको मोनिटरिङ गर्ने, र DGM कोषहरूको उचित उपयोग सुनिश्चित गर्ने, विश्व बैंकको सञ्चालन र सुरक्षण नीतिहरू अनुसार।
- NSC लाई DGM कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अर्धवार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न मद्दत गर्ने।
- विश्व बैंकको खरिद दिशानिर्देशहरू अनुसार परियोजनाको आवश्यकता अनुसार सामानसेवाहरू खरिद गर्ने।
- परियोजनाको वातावरणीय र सामाजिक प्रभावहरूको मूल्यांकन र प्रबन्धन सम्बन्धी आवश्यकता पूरा गर्ने, जसमा परियोजनाको वातावरणीय र सामाजिक प्रतिबद्धता योजना (ESCP) अनुसार वातावरणीय र सामाजिक प्रभाव मूल्यांकन र प्रबन्धन योजनाहरू तयार गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने समावेश छ।
- प्रत्येक वित्तीय वर्ष सुरु हुनुअघि विश्व बैंकलाई वार्षिक कार्ययोजना र बजेट (AWpB) समयमै प्रस्तुत गर्ने।
- परियोजनाको अन्तर्गत वित्तीय प्रबन्धन व्यवस्थाको गुणस्तर र पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने।
- अन्तरिम लेखापरिक्षण वित्तीय प्रतिवेदन र बाह्य लेखापरिक्षण प्रतिवेदन विश्व बैंकलाई समयमै प्रस्तुत गर्ने।
- सम्बन्धित कर्मचारी र लाभग्राहीहरूलाई क्षमता विकास गतिविधिहरू, प्रशिक्षण र सीप विकास प्रदान गर्ने।
- प्रशिक्षण सेवा प्रदायकहरू, अल्पकालीन सल्लाहकारहरू वा सेवा प्रदायकहरू चयन गर्ने, जुन परियोजना सम्बन्धित प्रशिक्षण, अध्ययन वा उप-ग्रान्ट प्राप्तकर्ताहरूलाई प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने।

- परियोजनाको लागि संचार सामग्री र पहुँच रणनीति, सफल कथाहरू र प्रतिवेदनहरू, NSC, WB, GSC, र अन्य लाभग्राहीहरूलाई प्रसार गर्ने ।
- ESCP, ESMF र अन्य E&S सुरक्षा सम्बन्धी गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्ने।
- DGM नेपाल परियोजना सम्बन्धित दस्तावेजहरू राख्ने, GEA संग समन्वयमा संचार रणनीति पालना गर्ने ।
- परियोजना जीवनचक्र भर लाभान्वित र सरोकारहरू सग परामर्श गर्ने, जसमा कमजोर र सीमान्त समूहहरूसंग जोड्ने लक्षित उपायहरू समावेश छन्, गुनासा र शिकायत निवारण प्रक्रियाहरू प्रबन्धन गर्ने, र परियोजना सम्बन्धित जानकारी लाभग्राहीहरूलाई आवश्यक अनुसार प्रसार गर्ने, जुन परियोजनाको सरोकारहरूको सहकार्यको योजना (SEP) अनुसार तयार गरिएको छ। अन्य नागरिक संलग्नता गतिविधिहरू, जस्तै सामाजिक लेखाजोखा को पूरा गर्न प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने
- DGM नेपाल परियोजनाको टोली नेताले परियोजना प्रबन्धनको समग्र जिम्मेवारी लिनेछ। टोली नेता RRN को कार्यकारी स्टीयरिङलाई प्रतिवेदन गर्नेछ र दैनिक परियोजना कार्यान्वयनको निरीक्षण गर्नेछ, जसमा RRN टोली सदस्यहरूको पूर्णकालिक सहयोग हुनेछ। RRN टोली सदस्यहरूले DGM नेपाल परियोजनाको प्रभावकारी र सुचारु कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नेछन्, परियोजना परिणामहरूको उपलब्धि र प्रगति ट्र्याक गर्नेछन् । परियोजनाको वित्त अधिकारीले वित्तीय व्यवस्थापन विश्व बैंकको नीति र प्रक्रियासँग मात्रै नभएर RRN को आन्तरिक वित्तीय नियन्त्रण प्रणाली अनुसार पनि अनुपालन गरिएको छ भन्ने सुनिश्चित गर्नेछन् ।

४.२ परियोजना समन्वय

NEA ले NSC, GEA, GSC, WB, IPs & LCs, र स्थानीय, प्रदेश र केन्द्र सरकारका लाइन निकायहरूसँग समन्वय गर्ने समग्र परियोजना प्रबन्धन र समन्वयको जिम्मेवारी लिनेछ । परियोजना हस्तक्षेपहरूको स्थानीय स्तरीय स्वामित्व र स्थायित्व बढाउनको लागि, NEA ले कार्यान्वयन चरणमा केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूसँग समन्वय गर्नेछ । स्थानीय सरकारी कार्यक्रमहरूसँग सहकार्य गरेर वनमा निर्भर व्यक्तिहरू र अन्य कमजोर घरधुरीहरूको लागि आजीविका गतिविधिहरू प्रवर्धन गर्नेछ । संसाधन गरीब, भूमिहीन र कमजोर घरधुरीहरूको लागि DGM नेपाल परियोजनाले लक्षित सहयोग प्रदान गर्नेछ, जसमा तिनीहरूलाई स्थानीय सरकारी कार्यक्रमहरू र अन्य सहयोग सुविधाहरूसँग जोड्ने समावेश छ । प्रदेश स्तरमा, DGM नेपाल परियोजना प्रदेश सरकार र अन्य सरोकारहरूका प्रासंगिक कार्यक्रमहरूसँग प्रारम्भिकताहरूसँग मेल खाने गरी कार्यान्वयन गरिएको छ भन्ने कुरा NEA ले सुनिश्चित गर्नेछ । यस्तो नजिकको सहकार्यले REDD+ र वन सम्बन्धी राष्ट्रिय र ग्लोबल प्रक्रियाहरू र नीतिहरू बुझ्ने क्षमता र कौशल निर्माण गर्न मद्दत गर्नेछ ।

४.३ विश्व बैंक कार्यान्वयन सहयोग

विश्व बैंकले RRN लाई सहज र प्रभावकारी परियोजना कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न र पहिचान गरिएको चुनौतीहरू सम्बोधन गर्न मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ । यसमा वातावरणीय र सामाजिक उपकरणहरूको सहयोग, जस्तै विश्व बैंकको ESSs र अन्य बैंक नीतिहरूसँग पालना सुनिश्चित गर्न विभिन्न परियोजना गतिविधिहरूको समीक्षा, र M&E र प्रतिवेदनको लागि सल्लाहकारी सहयोग समावेश छ । यस बाहेक, विश्व बैंकले वित्तीय व्यवस्थापन र खरिद प्रक्रियाको समीक्षा गर्नेछ, परियोजनाका लागि खरिद व्यवस्था र समझौता प्रशासनमा परामर्श दिनेछ। विश्व बैंकले RRN सँग योजनाबद्ध संयुक्त मिसनमा भाग लिने, कार्यान्वयन प्रगतिलागायत नतिजा प्राप्तिमा प्रगतिको समीक्षा गर्ने र अनुदान समझौतामा प्रस्तुत कानूनी प्रावधानहरूसँगको सुसंगतता सुनिश्चित गर्नेछ। विश्व बैंकका प्रतिनिधि NSCका पर्यवेक्षकको रूपमा रहनेछन्; उनीहरूले NSCको निर्णय प्रक्रियामा भाग नलिने तर NSC द्वारा भएको कुनै निर्णय विश्व बैंकका नीति र प्रक्रियासँग बाझिएमा असहमति जनाउन सक्नेछ ।

४.४ RRN द्वारा विशेषज्ञ/सल्लाहकारहरू नियुक्त गर्ने

RRN ले डीजीएम नेपाल परियोजनाको लागि आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ सल्लाहकारहरू/अल्पकालीन सल्लाहकारहरू (व्यक्तिगत/फर्महरू) छनौट तथा नियुक्ति गर्नेछ, जुन म्यानुअल, प्रशिक्षण सामग्री विकास गर्न,

अल्पकालीन प्रशिक्षण सत्रहरू आयोजना गर्न, र विभिन्न अध्ययन र अनुसन्धान अभ्यासहरू गर्न उपयुक्त हुनेछ । व्यक्तिगत सल्लाहकारहरू वा सल्लाहकार फर्महरूले IPs & LCs संग काम गरेर उप-परियोजना प्रस्ताव विकास, विभिन्न आयआर्जन गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न प्रशिक्षण प्रदान गर्ने, र लाभग्राहीहरूबाट तथ्यांक संकलन गर्ने कार्य गर्नेछन् ।

अल्पकालीन सेवा प्रदायकहरू/सल्लाहकारहरूको चयन प्रक्रिया DGM नेपाल परियोजनाको लागि स्वीकृत खरिद योजना अनुसार हुनेछ। तिनीहरूले सहमत गतिविधिहरू, आफ्नो कार्यकाल अनुसार, निर्धारित मापदण्ड र समयसीमा भित्र कार्यान्वयन गर्नेछन्, समयमै प्रगति प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नेछन्, र DGM नेपाल परियोजना सम्बन्धित जानकारी प्रसार गर्नेछन्, विशेष गरी पुग्न नसक्ने दुर्गम क्षेत्रहरूमा; प्रशिक्षणार्थीहरूको प्रगति अनुगमन गर्ने, र नियमित रूपमा RRN लाई जानकारी उपलब्ध गराउने छन् ।

खण्ड ५ : परियोजना कार्यान्वयन विवरण

५.१ समग्र परियोजना दृष्टिकोण र रणनीति (कार्यान्वयनका तरिकाहरू)

पहिलो प्रशिक्षण कार्यक्रम पछि आईपीहरू र एलसीहरूमा गतिलाई कायम राख्नको लागि, घटक २ का गतिविधिहरू (अर्थात् सानो-अनुदान प्रणाली) तुरुन्तै पछि सुरु गरिनेछ। परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा क्षमता विकास गतिविधिहरू जारी रहनेछन्। यो दृष्टिकोणले डीजीएम नेपाल परियोजनाको पहुँच विस्तार गर्न र आईपीएलसीहरूको क्षमता निर्माणमा मद्दत गर्नेछ। समुदायहरू छनौट गर्दा WB, NEA र NSC द्वारा पहिले निर्धारित गरिएका स्थानहरू र लक्षित समूहहरूको आधारमा गरिनेछ। यसका साथै, NEA ले लक्षित समुदायहरूसम्म पुग्नको लागि NSC, वातावरण मन्त्रालय (MoFE), विभिन्न राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय स्तरका IPLC र तिनका संजालहरूसँग परामर्श गर्नेछ। लक्षित समुदायहरूसम्म पुग्नको लागि आधारभूत तथ्यांक संकलन र मानचित्रण अवधिमा सहभागी स्थानीय सरकारहरू (नगरपालिकाहरू) र सामुदायिक वन प्रयोगकर्ता समूहहरू (CFUG) सँग पनि परामर्श गरिनेछ। जब अभिव्यक्ति रुचि (ReOI) जारी गरिनेछ, यी सम्पर्कहरूले परियोजनालाई सबै लक्षित समुदायहरूसम्म पुग्न मद्दत गर्नेछ। त्यस्तै, सबै जिल्लाहरूमा लक्षित समूहहरूसँगै सम्भावित व्यवसायीहरूको लागि अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू आयोजना गरिनेछ, जसले लक्षित लाभग्राहीहरूसम्म पुग्न अझ बढी मद्दत गर्नेछ।

कार्यान्वयनका तरिकाहरू अगाडि बढाउँदा, रणनीति भनेको सुरुमा दुई प्रदेशहरूमा छनौट गरिएका समुदायहरूलाई

तयारी:

- DGM नेपाल परियोजनाका लागि समुदायहरूको पहिचान/छनौट
- IPLCs लाई DGM नेपालको अभिमुखीकरण
- जनचेतना, प्रशिक्षण र अन्य

तत्परता:

- विषयगत परियोजना समूहहरूको विकास
- क्षमता निर्माण र कार्यान्वयन अनुसन्धानका विषयहरू पहिचान गर्ने र प्राथमिकता दिने
- सानो अनुदानको लागि

कार्यान्वयन:

- IPLCs का लागि क्षमता निर्माण प्रशिक्षण/अभिमुखीकरण आयोजना गर्ने
- कार्यान्वयन अनुसन्धानहरू संचालन गर्ने

(चित्र २: परियोजना कार्यान्वयनका चरणहरू) व्यापक स्तरमा संलग्न गर्नु हो, यो जिल्ला स्तरमा पनि हुन सक्छ, यो लाभग्राहीहरू कहाँ छन् भन्नेमा निर्भर गर्दछ। जिल्लाहरूमा अतिरिक्त समुदायहरूले पनि यी प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू र संलग्नताबाट लाभान्वित हुन सक्छन्। लाभग्राहीहरूसम्म पुग्ने विधिहरूमा रेडियो कार्यक्रमहरू र अन्य परम्परागत संचार र सूचना दृष्टिकोणहरू प्रयोग गरेर ठूलो दर्शकसम्म पुग्ने उपायहरू समावेश छन्। अर्को चरणमा डीजीएम नेपाल परियोजनाका लाभग्राहीहरूसँग संलग्न हुनु र जलवायु परिवर्तन र भू-उपयोग गतिविधिहरूमा तिनलाई अझ गहिरोसँग संलग्न गर्नु समावेश छ। यो चरणमा क्षमता विकास गहन हुनेछ, र संलग्नताहरू विभिन्न लाभग्राही समूहहरूमा अझ लक्षित हुनेछन्। प्रशिक्षणमा प्राप्त क्षमता र बुझाइको आधारमा, सहभागीहरूले आरईओआईसँग मेल खाने परियोजनाहरू डिजाइन गर्न सक्षम हुनेछन्। यो चक्र प्रत्येक वर्ष तेस्रो वर्षसम्म दोहोरिनेछ, जबसम्म सबै लक्षित लाभग्राहीहरू प्रशिक्षित हुनेछन्, र उप-परियोजनाहरू सुरु गरिनेछन्। उप-परियोजनाहरूको मोनिटरिंग र पर्यवेक्षण वर्षमा कम्तीमा दुई पटक गरिनेछ। चित्र २ ले तेस्रो वर्षसम्म प्रत्येक वर्षको लागि परियोजना कार्यान्वयन रणनीति देखाउँछ। दुवै घटकहरू (i) क्षमता विकास र (ii) प्रतिस्पर्धात्मक सानो अनुदान तीन चरणमा गरिनेछ: तयारी, तत्परता, र कार्यान्वयन, जस्तो कि तलको चित्रमा देखाइएको छ।

५.१.१ तयारी चरण

तयारी चरणमा, एनइएले एनएससीको परामर्शमा मधेश र लुम्बिनी प्रदेशमा समुदायहरूको छनौट अन्तिम रूपमा तय गर्नेछ, जुन एनइए र डब्ल्यूबी टोलीद्वारा पहिले निर्धारित गरिएका समुदायहरू र खण्ड ५.१ मा दिइएका प्रस्तावित मापदण्डहरूको आधारमा हुनेछ।

रणनीति भनेको डीजीएम नेपाल परियोजनाको तयारी अवधिलाई प्रयोग गरी सबै तयारी र सुरुवाती गतिविधिहरू पूरा गर्नु हो, जसका लागि मैदानी उपस्थितिको आवश्यकता पर्दैन। यस चरणको एक घटक, समुदाय छनौट भन्दा बाहेक, समुदाय संलग्नता र आधारभूत सर्वेक्षणहरू समावेश छन्, जसले एनइएलाई स्थानीय स्तरमा REDD+ प्रक्रिया, वन विनाश र वन क्षयका कारकहरू, र SFM/NRM र वन कार्बन स्टक (जस्तै रोपण) बढाउने अवसरहरू बुझ्न मद्दत गर्नेछ। परियोजना प्रभावकारी घोषित भएको मिति सम्म तयारी प्रक्रिया पूरा मानिनेछ। यसका साथै, समुदायहरूमा REDD+ प्रक्रिया, SFM/NRM, जलवायु परिवर्तन र न्यूनीकरण हस्तक्षेपहरू, र जीविकोपार्जनका अवसरहरूमा क्षमता विकास गतिविधिहरू सुरु गरिनेछन्। यस चरणको उद्देश्य भनेको समुदायहरूलाई तिनीहरूको भू-उपयोग/वन प्रथाहरूले कार्बन डाइअक्साइड र अन्य ग्रीनहाउस ग्याँस (GHGs) उत्सर्जनमा कसरी योगदान गर्छन् र तिनीहरू स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनले कसरी प्रभावित गर्छन् र अनुकूलन, न्यूनीकरण र प्रतिरोधकता हस्तक्षेपहरूको आवश्यकता बुझाउनु हो। यसैले, गतिविधिहरू डिजाइन गरिएका छन् ताकि वनमा निर्भर समुदायहरूलाई नीति निर्माण र वन विनाश र क्षय कम गर्ने पहलहरूमा सहभागिता बढाउन सकियोस् र यी समुदायहरूलाई सम्बन्धित गतिविधिहरूको डिजाइन र कार्यान्वयनमा प्रभावकारी सहभागिता गर्न सहज बनाउन सकियोस्। यी गतिविधिहरूले प्रमुख लाभग्राहीहरूको क्षमता बढाउन पनि लक्ष्य राखेका छन् ताकि तिनीहरूले FIP र अन्य स्थानीय, राष्ट्रिय, र वैश्विक REDD+ प्रक्रियाहरूमा सक्रिय भूमिका खेल्न सकून्।

सबै उप-परियोजना गतिविधिहरूले वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरू पहिचान गर्न स्क्रिनिंग गर्नु पर्नेछ, जुन वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन ढाँचा (ESMF) मा प्रदान गरिएको स्क्रिनिंग चेकलिस्टको आधारमा हुनेछ र त्यस अनुसार आवश्यकतानुसार साइट-विशेष वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरू (ESMPs) तयार गर्नेछ, अपनाउनेछ, र कार्यान्वयन गर्नेछ।

डीजीएम नेपाल परियोजनाका समुदायहरू र एनएससीका लाभग्राहीहरूको क्षमता विकास गर्न विभिन्न दृष्टिकोणहरू प्रयोग गरिनेछन्। परियोजनाले लाभग्राहीहरू, विशेष गरी महिला र दलित जस्ता संवेदनशील र सीमान्तकृत समुदायहरूका लागि विभेदित, अनुकूलित र सांस्कृतिक रूपमा उपयुक्त दृष्टिकोणहरू प्रयोग गर्नेछ। संवेदनशील समूहहरूका लागि, परियोजनाले विशिष्ट दृष्टिकोणहरू जस्तै वस्तु तथा सामग्री (इन-काइन्ड)-योगदान वा अन्य स्थानहरू र माग-विशिष्ट मापदण्डहरू प्रयोग गर्नेछ, जसले तिनीहरूलाई समग्र परियोजना गतिविधिहरू र उप-परियोजना कार्यान्वयनमा सक्रिय सहभागिता गर्न प्रेरित गर्नेछ।

बुझाइ भनेको परियोजनाका अधिकांश लाभग्राहीहरू वयस्क, युवा र महिला सदस्यहरू हुन्, र त्यसैले वयस्क-शिक्षार्थी दृष्टिकोणहरू सबैभन्दा उपयुक्त हुनेछन्। यी शिक्षण दृष्टिकोणहरूमा जलवायु परिवर्तन, REDD+ जस्ता जलवायु पहलहरू, र भू-उपयोग प्रथाहरू जस्ता विषयहरूमा समुदाय समूहहरूसँग समावेशी फोकस समूह छलफलहरू समावेश हुनेछन्। आवश्यक भएमा, लाभग्राहीहरूलाई छुट्टै संलग्न गरिन सक्छ। समुदाय संलग्नताहरू विभिन्न रूपहरू (भिडियोहरू, रेडियो छलफलहरू, नाटक, किसान-दर-किसान संलग्नताहरू, आदि) लिनेछन् र अपेक्षित प्रभाव प्राप्त गर्नको लागि एकअर्कालाई पूरक गर्ने गरी सुरु गरिनेछन्।

५.१.२ तत्परता चरण

तत्परता चरणमा, छनौट गरिएका समुदायहरू, र समुदायका विभिन्न लाभग्राहीहरूले REDD+ प्रक्रिया, जलवायु परिवर्तन, साथै प्रभावकारी अनुकूलन र न्यूनीकरण हस्तक्षेपहरूको प्रशिक्षण प्राप्त गरेका छन्। त्यस्तै, परियोजनाले

वन संसाधनहरूमा कार्यान्वयन अनुसन्धानका महत्त्वपूर्ण विषयहरू/क्षेत्रहरू पनि पहिचान गर्नेछ जसले IPLCs को जीविकोपार्जनलाई बढावा दिनेछ र स्थायी वन व्यवस्थापनलाई सहयोग गर्नेछ। परियोजना मूल्यांकन दस्तावेज (PAD) मा उल्लेख गरिए अनुसार, यदि आवश्यक भएमा, यस्ता कार्यान्वयन अनुसन्धान र क्षमता विकास गतिविधिहरू (घटक १) मधेश र लुम्बिनी प्रदेशहरू बाहेक अन्य प्रदेशहरूमा पनि कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ। तर, प्रतिस्पर्धात्मक अनुदानहरू केवल मधेश र लुम्बिनी प्रदेशहरूमा सीमित छन्। तयारी चरणले समुदायहरूलाई केही जीविकोपार्जन गतिविधिहरूले स्थानीय जलवायुमा कसरी परिवर्तन ल्याउँछन् भन्ने बुझ्न मद्दत गर्नेछ र REDD+ कार्यान्वयनको भागको रूपमा उत्कृष्ट प्रथाहरूबारे जागरूक गराउनेछ, साथै जलवायु-स्मार्ट प्रथाहरू सुरु गर्न प्रोत्साहित गरिने हस्तक्षेपहरूबारे पनि जानकारी दिनेछ। यसैले, तयारी चरणले नेपाललाई हरियो, प्रतिरोधक र समावेशी विकास (GRID) मार्गमा संक्रमण गर्न पूरक बनाउनेछ, जसको लक्ष्य २०५० सम्म नेट शून्य उत्सर्जन प्राप्त गर्नु हो, जलवायु परिवर्तन, REDD+, SFM को प्राथमिकताहरूबारे साझा बुझाइ बनाउने, जसमा IPs र LCs को भूमिकालाई लक्षित गरिनेछ। महिला र संवेदनशील समुदायहरूलाई सचेत रूपमा सबै परियोजना गतिविधिहरूमा संलग्न गर्न प्रयास गरिनेछ। प्रशिक्षण गतिविधिहरूले विभिन्न दृष्टिकोणहरू प्रयोग गर्नेछन् र यस्तो तरिकामा आयोजना गरिनेछ कि महिलाहरू, IPs & LCs, र संवेदनशील समूहहरूले सहभागिता जनाउन सक्नु र ज्ञान प्राप्त गर्न समान अवसर पाउन सक्नु। यसैले, प्रशिक्षण र अन्य परियोजना गतिविधिहरूको तालिका र समय बेलुकाको लागि निर्धारण गरिनेछ, जब अधिकांश महिलाहरूले घरायसी कामहरू पूरा गरेका हुन्छन्। तर, प्रत्येक सहभागी समुदायसँग व्यापक छलफल गरिनेछ ताकि महिलाहरू र सबै प्रमुख लाभग्राहीहरूलाई जानकारीको प्रभावकारी उपयोग गर्न उपयुक्त समय निर्धारण गर्न सकियोस्।

NEA ले सहभागी IPs & LCs को क्षमता आवश्यकता मूल्यांकन गर्नेछ ताकि समूहहरू वा समुदायहरूभित्र ज्ञान, कौशल र सम्पत्तिको दृष्टिकोणबाट रहेका अन्तरालहरू पहिचान गर्न सकियोस्; र DGM नेपाल परियोजनाबाट लाभान्वित हुन आवश्यक अन्य पक्षहरू पनि पहिचान गर्न सकियोस्। क्षमता तीन परस्पर सम्बन्धित स्तरहरूमा मूल्यांकन गरिनेछ: (i) व्यक्तिगत स्तरको क्षमता, (ii) संस्थागत स्तरको क्षमता, र (iii) सक्षम वातावरण। लुम्बिनी र मधेश प्रदेशहरूमा लाभार्थी IPs र LCs सँग परामर्श बैठकहरू र सहभागी कार्यशालाहरू आयोजना गरिनेछन्। लाभार्थीहरूले प्राप्त गरेको ज्ञान र कौशल लागू गर्नको लागि, समुदायहरूले केही प्रथाहरू अपनाउनु पर्नेछ जसले अस्थायी भू-उपयोग प्रथाहरूबाट स्थायी प्रथाहरूतर्फ क्रमिक परिवर्तन ल्याउनेछ, तिनीहरूको जीविकोपार्जन आधारलाई समझौता नगरी न्यूनीकरण प्रभावलाई बढाउनेछ। यी हस्तक्षेपहरूमा निम्न कुराहरू समावेश हुनेछन्:

- समुदाय र खेतहरूमा जैविक पदार्थ (वनस्पति आवरण) बढाउने, माटोको उर्वरता सुधार्ने र माटोको बगावट र क्षय रोक्ने। यस्ता उप-परियोजनाहरूमा क्षयग्रस्त क्षेत्रहरूमा पुनः वनीकरण, बिरुवा नर्सरी स्थापना, खेतहरूमा वन बिरुवा नर्सरी गर्ने र तिनीहरूलाई वन क्षेत्रहरूमा सार्ने, समुदाय वुडलटहरू जुन निरन्तर आवरण सुनिश्चित गर्न घुमाइने, खोलाहरूको किनारमा रूखहरू/झाडीहरू रोप्ने, मूल प्रजातिहरूको प्रसारण, र मूल र संकटग्रस्त प्रजातिहरू/किसिमहरूको संरक्षणका लागि बिरुवा उत्पादन समावेश हुन सक्छन्।
- जलवायु परिवर्तनको प्रभावबाट बच्न स्थायी जीविकोपार्जन सुधार्ने, साथै वन विनाश कम गर्ने। यस्ता उप-परियोजनाहरूमा उपलब्ध खेती योग्य जमिनमा गहन रूख र गैर-काठ बाली खेतीको परिचय दिने, जसले किसानहरूलाई वन क्षेत्रहरूमा विस्तार गर्न आवश्यकता नपर्ने, पारम्परिक र गैर-पारम्परिक तरिकामा तरकारी खेती (कन्टेनरहरूमा, छतहरूमा, र सीमित ठाउँहरूमा), चक्रीय कटाई र पुनःरोपण हुने रोपणहरू, जसले निरन्तर रूख आवरण सुनिश्चित गर्ने; कृषि, पशुपालन, हस्तशिल्प, र गैर-काठ वन उत्पादनहरूको मूल्यवर्धित प्रशोधन र व्यावसायीकरण; रूख-आधारित बालीहरू (सुन्तला जस्ता फलफूलका रूखहरू) को प्रशोधन र विपणन सुधार्ने।
- जलवायु-प्रूफ गर्ने लगानीहरू (कृषि र कृषि-वानिकी) जुन तापक्रम बढ्दै जाँदा नकारात्मक रूपमा प्रभावित हुन सक्छन् (उदाहरणका लागि, खेत र घरायसी प्रयोगका लागि सुधारिएको माटो र/वा पानी संरक्षण उपायहरू निर्माण गर्ने, जसमा वर्षा जल संकलन प्रणालीहरू समावेश छन्; उच्च तापक्रम र सुख्खा अवस्था सहन सक्ने बालीहरू रोप्ने; फोनहरूमा मौसम पूर्वानुमान सम्बन्धित एपहरू स्थापना गर्ने, अन्य मौसम सम्बन्धित उपकरणहरू उपलब्ध गराउने; आवश्यकता अनुसार बालीहरूको लागि छाया आवरण विकास गर्ने, सुख्खा मौसममा रूखहरू र बालीहरूलाई

आगोबाट बचाउन आगो व्यवस्थापन योजनाहरू विकास गर्ने, आगो नियन्त्रण उपकरणहरू (जस्तै सुरक्षा उपकरणहरू र आगो हाइड्रेन्टहरू, नलीहरू, आदि) किन्ने र समुदायहरूलाई तिनीहरूको प्रयोगमा प्रशिक्षण दिने, नियन्त्रित आगो लगाउने, जंगलको आगोलाई मुकाबला गर्न समुदाय-प्रबन्धित प्रविधिहरू; माटोको उर्वरता सुधार्न कम्पोस्ट गर्ने र कृषि-वानिकी।

♣ तापक्रम बढ्दै जाँदा पानी संरक्षण एक प्रमुख घटक हुनेछ। परियोजनाले सतही खननका लागि आफ्नो जमिन दिने समुदायहरूमा पानी संरक्षण उपायहरूलाई सहयोग गर्नेछ। अझ महत्त्वपूर्ण रूपमा, परियोजनाले पानी स्रोतहरूलाई (खोलाहरू, नदीहरू, बाँधहरू, आदि) वाटरशेड व्यवस्थापन र बफर सहित रूख रोपण मार्फत संरक्षण गर्ने प्रयासहरूलाई जोड दिनेछ र सहयोग गर्नेछ।

♣ वन विनाश र वन क्षय कम गर्ने, साथै पारम्परिक प्रथाहरू र परम्परागत वन व्यवस्थापनको आधारमा वन विनाशका मूल कारणहरू सम्बोधन गर्न प्रमुख हस्तक्षेपहरू मानचित्रण गर्ने र पहिचान गर्ने। यस विषय अन्तर्गतको लगानीहरूमा इन्धन काठ र काठमा निर्भरता कम गर्ने कदमहरू समावेश हुनेछन्। परियोजनाले, उदाहरणका लागि, सुधारिएको चुल्हा जहाँ सफल भएको छ, ग्याँस चुल्हा (२-४ बर्नर प्लेटहरू) जहाँ ग्याँस र क्यानिस्टर उपलब्ध छन्, र जहाँ लाभार्थीहरूले ग्याँस खरिद गर्न जारी राख्न सक्छन्, सौर्य र अन्य स्वच्छ ऊर्जा स्रोतहरू आन्तरिक र बाह्य प्रकाशका लागि, सुधारिएको र दक्ष चारकोल किल्लहरूको परिचय दिने।

♣ CBOs को लागि क्षमता निर्माण। दुवै प्रदेशहरूका CBOs लाई धेरै क्षमता निर्माणको आवश्यकता छ। यो विषयले CBOs को नेतृत्व, योजना, व्यवस्थापन, कुनै विशेष क्षेत्रमा प्राविधिक कौशल, आदिमा क्षमता निर्माणमा केन्द्रित गर्दछ। यो क्षमता विकास केवल ती CBOs का लागि हो जुन कम्तीमा ५ वर्ष पुराना छन् (कानूनी स्थापनाको मिति) र यदि तिनीहरूले समुदायहरूलाई प्रमाणित मूल्य प्रदान गरेका छन्। उचित जाँचबुझ सुनिश्चित गर्न, यो मापदण्ड पूरा नगर्ने अन्य CBOs लाई NEA द्वारा थप जाँच गरिनेछ।

तर, माथि उल्लेख गरिएका सबै हस्तक्षेपहरू पहिलो वर्षमा सुरु गरिने छैनन्। रणनीति भनेको पहिले केही विषयगत क्षेत्रहरूमा ध्यान केन्द्रित गर्नु हो, हस्तक्षेपहरूलाई समूहहरूमा विभाजन गरेर, NSC को प्रत्यक्ष संलग्नता र परामर्शमा, जसले NEA लाई उप-परियोजनाहरू व्यवस्थापन गर्ने अनुभव प्राप्त गर्न मद्दत गर्नेछ र क्रमिक रूपमा अन्य विषयहरूलाई पछिल्ला वर्षहरूमा समावेश गर्नेछ। NSC द्वारा अनुमोदन भएपछि, NEA ले पहिलो वर्षमा निम्न सम्भावित विषयगत क्षेत्रहरूसँग सम्बन्धित कम्तीमा एक REoI जारी गर्ने योजना बनाएको छ:

- समुदाय र खेतहरूमा जैविक पदार्थ (वनस्पति आवरण) बढाउने, माटोको उर्वरता सुधार्ने र माटोको बगावट र क्षय रोक्ने
- जलवायु परिवर्तनको प्रभावबाट बच्न स्थायी वन-सम्बन्धित जीविकोपार्जन सुधार्ने, साथै वन विनाश कम गर्ने।
- कृषि लगानीहरूलाई जलवायु-प्रूफ गर्ने (अर्थात् पानी संरक्षण, बाली प्रजाति छनौट; माटो व्यवस्थापन प्रविधिहरू)।

IPs र LCs लाई सामान्यतया न्यूनीकरणको अवधारणा बुझ्न चुनौतीपूर्ण लाग्छ, यसैले यो परियोजनाले मुख्यतया जलवायु प्रतिरोधकता र जीविकोपार्जन-उन्मुख कथा सहयोग गर्ने हस्तक्षेपहरू फ्रेम गर्नेछ। जलवायु परिवर्तन सम्बोधन गर्ने हस्तक्षेपहरूलाई अनुकूलन र जीविकोपार्जन समर्थनको दृष्टिकोणबाट कुरा गर्न न्यूनीकरणको दृष्टिकोणबाट कुरा गर्न भन्दा सजिलो हुनेछ। तर महत्त्वपूर्ण कुरा के हो भने अनुकूलन हस्तक्षेपले न्यूनीकरणको सह-लाभ पनि दिनेछ। परियोजनाको दोस्रो वर्षबाट, अतिरिक्त विषयगत हस्तक्षेपहरू सुरु गरिनेछन्। यसको मतलब निम्न हस्तक्षेपहरू अवस्थित विषयगत क्षेत्रहरूमा थपिन सक्छन् ताकि बाँकी परियोजना वर्षहरूका लागि हस्तक्षेपहरूको पूरकता हुन सक्छ।

- ♣ पानी संरक्षण गतिविधिहरू।
- ♣ वन विनाश र वन क्षय कम गर्ने।
- ♣ जैविक पदार्थ बढाउने र कायम राख्ने अवस्थित उद्यमहरूको विस्तार।

REoI लाई समुदायहरूमा व्यापक रूपमा प्रचार गरिनेछ ताकि व्यक्तिहरू, CSOs, र समुदाय समूहहरूले सानो अनुदान प्राप्त गर्न आवश्यकता बुझ्न सकून्। परियोजना कार्यान्वयनको प्रारम्भिक चरणमा, NEA ले पहिलो REoI जारी गर्नेछ। REoI लाई DGM नेपाल परियोजना वेबसाइट, NEA वेबसाइट, र राष्ट्रिय पत्रपत्रिकाहरूमा प्रचार गरिनेछ, र अन्य च्यानलहरू प्रयोग गरेर सम्भावित लाभार्थीहरूसम्म व्यापक पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ। वेबसाइटमा REoI सम्बन्धी विस्तृत जानकारीहरू जस्तै अवधारणा पत्र दाखिला म्याद, प्रस्ताव दाखिला म्याद, विभिन्न टेम्प्लेटहरू, आदि उपलब्ध गराइनेछ। यसका अतिरिक्त, NSC र NEA ले सम्भावित लाभार्थीहरूलाई DGM नेपाल परियोजनाबाट सहयोग प्राप्त गर्ने अवसरबारे जानकारी दिनेछ। सम्भावित लाभार्थीले अवधारणा पत्र र पूर्ण प्रस्ताव प्रत्येक सम्बन्धित म्याद अगाडि पेश गर्न अपेक्षा गरिनेछ। ढिला दाखिल भएका प्रस्तावहरूलाई आपतकालीन वा जरुरी कार्यहरू बाहेक अर्को चरणमा प्रक्रिया गरिने छैन। आपतकालीन वा जरुरी कार्यहरूको लागि प्रस्तावहरू NSC द्वारा निर्णय गरिनेछ।

५.१.३ कार्यान्वयन चरण

कार्यान्वयन चरण त्यो चरण हो जहाँ परियोजनाका सबै गतिविधिहरू कार्यान्वयन रणनीति अनुसार पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। सबै उप-परियोजनाहरू बैंकका ESSs र ESMF, LMP र SEP अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछन्। उप-अनुदान समझौताहरू RRN र अनुदान प्राप्तकर्ताहरूबीच हस्ताक्षर गरिनेछन् जसले खण्ड ५.१.३.२ मा उल्लेखित योग्यता आवश्यकता अनुसार समुदायहरूमा विशिष्ट सम्बन्धित गतिविधि गर्न कोषको लागि आवेदन गर्छन्। तर, यी अनुदान प्राप्तकर्ताहरूसँग लक्षित समूहहरूमा सफल संचालनको ठोस प्रतिष्ठा र प्रमाण हुनु पर्छ। GOM ले प्रस्ताव लेख्ने देखि अन्तिम छनौट सम्मको प्रक्रियाका सबै पक्षहरू उल्लेख गर्नेछ र यो नेपाली भाषामा उपलब्ध हुनेछ।

५.१.३.१ अनुदान प्रदान

DGM नेपाल परियोजनाले परियोजना कार्यान्वयन अवधिमा २०० उप-परियोजनाहरूलाई सहयोग गर्ने योजना बनाएको छ। यी उप-परियोजनाहरूमध्ये केहीको कार्यान्वयन धेरै वर्षसम्म फैलिएको हुनेछ। परियोजनाले समूहहरू र व्यक्तिहरूलाई अनुदान प्रदान गर्नेछ ताकि विविध हितधारकहरूले परियोजना गतिविधिहरूमा सहभागिता जनाउन सकून् र लाभान्वित हुन सकून्। REoI को विषयगत फोकस, स्थानीय IPs & LCs को आवश्यकता र क्षमता, र NSC को निर्णय अनुसार, अनुदान रकम न्यूनतम US\$५०००देखिअधिकतमUS\$५०००देखिअधिकतमUS\$४५,००० सम्म हुनेछ, जुन बहु-संस्थागत वा बहु-वर्षीय उप-परियोजनाहरू हुन सक्छन्। उप-अनुदान आकार प्रदेशहरूमा साना व्यवसायहरू/उद्यमहरूको पहिचानको आधारमा निर्धारण गरिएको छ। अनुदान आवंटन IPs & LCs को व्यवसायको आकार, उप-अनुदान प्रस्तावमा प्रस्तावित बजेट, र बजार व्यवहार्यताको आधारमा हुनेछ, जुन उप-अनुदान प्रस्ताव स्क्रिनिंगको क्रममा मूल्यांकन गरिनेछ। NSC ले NEA लाई पूर्व-छनौट गरिएका प्रस्तावहरू समीक्षा गर्न र संशोधन गर्न सुझाव दिन सक्छ।

५.१.३.२ आवश्यक योग्यता

कानूनी रूपमा दर्ता भएका कम्पनीहरू, फार्महरू, सहकारीहरू, र अन्य जससँग स्थायी खाता नम्बर (PAN) छ, तिनीहरूले प्रस्तावको लागि आवेदन गर्न योग्य हुन सक्छन्। कानूनी दर्ता नभएका IPs & LCs, तर दर्ता भएको संस्थाका सदस्य, NGOs हरूले पनि प्रस्तावको लागि आवेदन गर्न योग्य छन्। यदि आवेदक संघको हिस्सा हो भने, कानूनी रूपमा दर्ता भएको संस्थाले NEA सँग अनुदान समझौता हस्ताक्षर गर्न सक्छ यदि छनौट भएमा। NEA ले संघ भित्र आफ्ना साझेदारहरूसँग समन्वय गर्ने प्रमुख संस्थसँग कुराकानी गर्नेछ। उप-अनुदानको लागि फिडुसियरी जिम्मेवारी र सबै कानूनी जवाफदेहिता NEA सँग समझौता हस्ताक्षर गर्ने संस्थामा हुनेछ।

५.१.३.३ अनुदान दिने प्रक्रिया

NEA द्वारा व्यवस्थापित उप-अनुदान दिने प्रक्रिया निम्न प्रक्रिया अनुसार हुनेछ। उप-परियोजना प्रस्तावहरूको समीक्षा GOM मा उल्लेखित मापदण्डहरूको आधारमा गरिनेछ। तलको चार्टले अनुदान दिने प्रक्रिया प्रवाह

देखाउँछ; प्रत्येक चरणको विवरण तल विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएको छ।

चरण १: अभिव्यक्ति रुचि (REOI) को लागि अनुरोध

NSC को निर्णय अनुसार NEA ले REOI जारी गर्नेछ। REOI DGM नेपाल परियोजना वेबसाइट, NEA वेबसाइट, र राष्ट्रिय तथा स्थानीय पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित गरिनेछ। परियोजनाले FM रेडियो, औपचारिक र अनौपचारिक समूहहरू, परम्परागत नेताहरू, सामाजिक मिडिया, संजालहरू, र संघहरू जस्ता विभिन्न च्यानलहरू प्रयोग गरेर प्रत्येक प्रदेशमा सम्भावित IPs & LCs सम्म पुग्नेछ। REOI सम्बन्धी विस्तृत जानकारी DGM नेपाल परियोजना वेबसाइटमा उपलब्ध गराइनेछ जस्तै अवधारणा पत्र दाखिला म्याद, पूर्ण प्रस्ताव दाखिला म्याद, प्रयोग गरिने टेम्प्लेटहरू, आदि। यसका अतिरिक्त, NSC र NEA ले सम्भावित आवेदकहरूलाई DGM नेपाल परियोजनाबाट सहयोग प्राप्त गर्ने अवसरबारे जानकारी दिनेछ। उप-परियोजना प्रस्तावकले अभिव्यक्ति रुचि (EOI) पेश गर्नु पर्छ र केवल छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई पूर्ण प्रस्ताव पेश गर्न आमन्त्रित गरिनेछ। छनौट नभएका फर्महरूले परियोजना अन्तर्गत आगामी प्रस्तावहरूको लागि आवेदन गर्न सक्छन्।

चरण २: अभिव्यक्ति रुचि (EOI) पेश गर्ने र स्क्रिनिंग प्रक्रिया

REOI जारी भएपछि, NEA ले सबै EOIs संकलन गर्नेछ। NEA ले EOIs लाई माथि उल्लेखित मापदण्डहरू र REOI मा पहिचान गरिएका अतिरिक्त मापदण्डहरूको आधारमा समीक्षा गर्नेछ। प्रस्तावकहरूले DGM नेपाल EOI टेम्प्लेट प्रयोग गर्नु पर्छ जुन GOM को हिस्सा हो र परियोजना वेबसाइट वा NEA फिल्ड मोनिटरिंग कार्यालय मार्फत पहुँच योग्य छ। फिल्ड कार्यालयहरूमा पहुँच नभएका IPs & LCs का लागि, चितवन जिल्लामा अवस्थित दुवै प्रदेशका परियोजना कार्यालयहरूले टेम्प्लेटहरू पेश गर्न सहज बनाउनेछन्, जसमा EOI (र पूर्ण प्रस्ताव) इमेल मार्फत पेश गर्ने विकल्प समावेश छ।

समयमा पेश गरिएका EOIs लाई NEA द्वारा स्क्रिनिंग प्रक्रिया हुनेछ जसमा पेश गर्ने पूर्णता जाँच्ने र सहमत REOI मापदण्डहरू, जसमा ESMF नेगेटिभ सूची समावेश छ, को आधारमा समीक्षा गरिनेछ। NEA ले सम्भावित जोखिम र द्वन्द्वहरू मूल्यांकन गर्न संलग्न हुनेछ। सबै EOIs लाई समान मापदण्डहरूको आधारमा स्क्रिनिंग गरिनेछ ताकि सुसंगतता सुनिश्चित गरियोस्। EOI स्क्रिनिंग निम्न मापदण्डहरूको आधारमा गरिनेछ;

- प्रस्तावकको योग्यता;
- REOI सँग सम्बन्धितता;
- नवीनता;
- प्रस्तुतीकरणको गुणस्तर;
- प्राविधिक डिजाइन र व्यवहार्यता;

- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमता वा अनुभव
- स्थायित्व; र
- ESMF अनुसार वातावरणीय र सामाजिक जोखिम अतिरिक्त जानकारी, जस्तै सबैभन्दा संवेदनशीलहरूको समावेशीकरण र जसले घटक १ अन्तर्गत उपयुक्त प्रशिक्षण प्राप्त गरेका छन्।

NEA ले निर्धारित म्याद सम्म प्राप्त गरेका प्रत्येक EOI लाई स्क्रिन गर्न यो चेकलिस्ट प्रयोग गर्नेछ। चेकलिस्ट GOM को हिस्सा हो र यो वेबसाइटमा पनि उपलब्ध गराइनेछ ताकि पहुँच र पारदर्शिता सुनिश्चित गरियोस्। NEA ले समीक्षा गरिएका EOIs को र्याङ्किंग गर्नेछ र प्रारम्भिक स्क्रिनिंग मापदण्ड पूरा गरेका प्रस्तावकहरूलाई पूर्ण प्रस्ताव पेश गर्न आमन्त्रित गरिनेछ। स्क्रिनिंग आवश्यकता पूरा गरेका प्रस्तावकहरूका लागि, NEA ले पूर्ण प्रस्ताव पेश गर्न समर्थनको आवश्यकता मूल्यांकन गर्नेछ।

चरण ३: पूर्ण प्रस्ताव पेश गर्न आमन्त्रण

केवल EOI मा छनौट भएका प्रस्तावकहरूलाई पूर्ण प्रस्ताव पेश गर्न आमन्त्रित गरिनेछ। प्रस्तावकहरूलाई इमेल, पत्र, फोन, वा NEA फिल्ड कार्यालयहरू मार्फत सम्पर्क गरिनेछ। प्रस्ताव आवश्यक सहायक दस्तावेजहरूसहित पेश गरिनु पर्छ। NEA ले पेशगर्ने पूर्णता जाँचेर र समीक्षा प्रक्रियामा समावेश गर्न हराएका सहायक दस्तावेजहरू पेश गर्न प्रस्तावकलाई जानकारी दिनेछ।

चरण ४: प्रस्ताव लेख सहयोग (यदि आवश्यक भएमा)

EOI स्क्रिनिंगको आधारमा, NEA ले प्रस्तावकहरूका लागि अनुवर्ती कार्यहरूको आवश्यकता निर्धारण गर्न सक्छ, जसमा पूर्ण प्रस्ताव लेख प्राविधिक सहायता प्रदान गर्ने समावेश छ। आवेदकले निम्न मापदण्डहरू पूरा गरेमा प्राविधिक सहायता प्राप्त गर्न योग्य हुनेछ:

- EOI को स्क्रिनिंग पास गरेको;
- प्रस्तावकले प्रस्तावका लागि समुदायसँग परामर्श गर्न र सहमति प्राप्त गर्न आवश्यकता पर्न सक्छ;
- प्रस्तावकसँग पूर्ण प्रस्ताव विकास गर्न सीमित क्षमता छ, जसमा परिणाम ढाँचा र वित्तीय योजना विकास गर्ने समावेश छ। व्यवसाय योजना प्रस्तावको हिस्सा हुनेछ।

NEA ले छनौट भएका प्रस्तावकहरूलाई प्रस्ताव विकासको क्रममा र प्रस्ताव छनौट भएपछि व्यवसाय योजना तयार गर्न प्रशिक्षण प्रदान गर्नेछ।

चरण ५: पूर्ण प्रस्ताव पेश गर्ने

आमन्त्रित प्रस्तावकहरूले प्रदान गरिएको टेम्प्लेट प्रयोग गरेर र REOI मा निर्धारित समयसीमा भित्र पूर्ण प्रस्ताव पेश गर्नेछन्। प्रस्ताव नेपाली र अंग्रेजी दुवै भाषामा पेश गर्न सकिनेछ। NEA ले आवश्यकता अनुसार फिल्ड भ्रमण गर्न सक्छ, प्रस्ताव मान्यता प्रदान गर्न र समुदायहरूसँग संलग्न हुन प्रस्तावकसँग काम गर्नेछ। NEA ले फिल्ड भ्रमण र कार्यशालाहरू वा अन्य माग-आधारित क्षमता विकास गतिविधिहरूको क्रममा प्रस्तावकहरूलाई ज्ञान हस्तान्तरण गर्नेछ र प्रशिक्षण प्रदान गर्नेछ।

चरण ६: छनौट

प्राप्त गरिएका प्रस्तावहरूलाई NEA ले पहिले पूर्णता जाँच गर्नेछ। केवल पूर्ण प्रस्तावहरूलाई REOI को लागि सहमत योग्यता मापदण्डहरूको आधारमा मूल्यांकन र स्कोर गरिनेछ। स्कोरहरूको आधारमा, प्रस्तावहरूलाई र्याङ्किंग गरिनेछ र REOI को लागि सहमत कोष आवरण अनुसार छनौट गरिनेछ। छनौट प्रक्रियाको क्रममा, NEA ले प्रस्तावकबाट थप जानकारी माग्न सक्छ। यदि आवश्यक देखिएमा, NEA ले प्रस्ताव संशोधन गर्न पनि अनुरोध गर्न सक्छ। NEA ले NSC को निर्णयहरूलाई जानकारी दिन एउटा सारांश दस्तावेज तयार गर्नेछ। सारांशमा REOI सम्बन्धी जानकारी (प्राप्त, स्वीकृत, र अस्वीकृत EOIs र प्रस्तावहरूको संख्या; कोष आवरण); REOI आवरण अनुसार

प्रस्ताव छनौटहरू र प्रत्येक छनौट प्रस्तावको स्कोरिंग सारांश समावेश हुनेछ।

चरण ७: NSC द्वारा छनौट स्वीकृति

RRN ले NEA को रूपमा छनौट तयार गर्ने, DGM नेपाल परियोजना सम्बन्धी आवेदनहरूको मूल्यांकन गर्ने, र विशेष गरी अनुदान दिने प्रक्रियामा NSC लाई बुझाउनेछ। NSC सदस्यहरू, जसमा पर्यवेक्षकहरू पनि समावेश छन्, NSC बैठक अघि NEA बाट REoI सारांश दस्तावेज प्राप्त गर्नेछन्। NEA परियोजना टीम लीडर र अन्य परियोजना कर्मचारीले REoI प्रक्रिया, छनौटहरू, र NSC बैठकमा ध्यान दिन आवश्यक प्रमुख कारकहरू प्रस्तुत गर्नेछन्। प्रस्तुतीकरण सुत्रे र छनौट समीक्षा गरेपछि, NSC सदस्यहरूले छनौट स्वीकृत गर्ने निर्णय गर्नेछन्। यो निर्णय "नेपालका आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायहरूका लागि समर्पित अनुदान प्रणाली अन्तर्गत राष्ट्रिय स्टीयरिंग कमिटीको परिचालन प्रक्रिया, २०७६ बि.स." अनुसार गरिनेछ। छनौट प्रक्रियामा कुनै पनि हित द्वन्द्व रोक्नको लागि, NSC को सदस्यले आफूले प्रतिनिधित्व गर्ने क्षेत्र वा संस्थाबाट उत्पन्न भएको प्रस्तावमा मतदान गर्न पाउँदैनन्। तर, उनीहरूले अन्य NSC सदस्यहरूबाट स्पष्टीकरण र जानकारीका लागि प्रश्नहरूको जवाफ दिन सक्छन्।

बैठकको अन्त्यमा, छनौट सम्बन्धी निर्णय NSC बैठकको कार्यविवरणमा दर्ता गरिनेछ र DGM नेपाल परियोजना वेबसाइटमा पोस्ट गरिनेछ। प्रत्येक परियोजनाका लागि, EOIs, प्रस्तावहरू, स्कोर शीट, कुराकानी, चिन्ताहरू, र सिफारिशहरू समावेश गरी सबै परियोजना सम्बन्धी दस्तावेजहरू अनुदान व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा सुरक्षित गरिनेछ।

NSC को निर्णय अनुसार, NEA ले सबै प्रस्तावहरूलाई लिखित रूपमा कोष प्रदान गर्ने निर्णयको जानकारी दिनेछ। NEA ले सबै प्रस्तावहरूका लागि सूचनाहरू पहुँचयोग्य र पारदर्शी बनाउनेछ। अस्वीकृत प्रस्तावहरूका प्रस्तावहरूलाई प्रस्ताव किन स्वीकृत भएन भन्ने कारणहरूको सारांशसहित लिखित रूपमा जानकारी दिइनेछ।

चरण ८: सम्झौता हस्ताक्षर र कोष स्थानान्तरण

NSC को निर्णय अनुसार, NEA ले स्वीकृत प्रस्तावहरूका प्रस्तावहरूलाई जानकारी दिनेछ र उप-परियोजनाको लागि अनुदान सम्झौता प्रक्रिया गर्नेछ। कोष जारी गर्ने तालिका सम्बन्धी सम्झौता गर्न सकिनेछ। अनुदान सम्झौतामा निम्न विशिष्ट वित्तीय व्यवस्थापन आवश्यकताहरू समावेश हुनेछ:

- अनुदान प्राप्तकर्ताले NEA लाई वित्तीय प्रतिवेदन प्रदान गर्न सहमत हुनेछ, जसमा स्वीकृत बजेटसँग वास्तविक खर्चको तुलना गरिनेछ र यदि लागू भएमा भिन्नताहरू व्याख्या गरिनेछ। वित्तीय प्रतिवेदनहरू खर्चको स्वीकार्य प्रमाणसहित पेश गरिनेछ।
- अनुदान प्राप्तकर्ताले NEA को आन्तरिक र बाह्य लेखा परीक्षकहरूलाई वित्तीय रेकर्डहरूमा पहुँच प्रदान गर्न सहमत हुनेछ ताकि कोषहरू उद्देश्य अनुसार प्रयोग भएको छ कि छैन निर्धारण गर्न सकियोस्।
- अनुदान प्राप्तकर्ताले गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्ने र इच्छित परिणामहरू प्राप्त गर्ने प्रगति सम्बन्धी प्रतिवेदनहरू (सहमत परिणाम ढाँचा अनुसार) वित्तीय प्रतिवेदनसहित पेश गर्न सहमत हुनेछ।

परियोजनाले विश्व बैंक (WB) को आवश्यकताहरू प्रतिबिम्बित गर्न केही समायोजनसहित अवस्थित राम्रो प्रथाहरूको आधारमा अनुदान सम्झौता टेम्प्लेट प्रयोग गर्नेछ (परिशिष्ट V. अनुदान सम्झौता टेम्प्लेट हेर्नुहोस्)। सम्झौताको मस्यौदा अनुदान प्राप्तकर्तालाई समीक्षाका लागि पठाइनेछ। अनुदान प्राप्तकर्ताले सर्तहरू र शर्तहरूसँग सहमत भएपछि, उनीहरूले कम्तीमा २ प्रति सम्झौतामा हस्ताक्षर गर्नेछन्। दुई मूल प्रतिहरू अनुदान प्राप्तकर्ताले पहिले हस्ताक्षर गर्नेछन् र NEA टीम लीडरले फर्काएपछि प्रतिहस्ताक्षर गर्नेछन्। हस्ताक्षर गरिएको सम्झौताको एक प्रति अनुदान प्राप्तकर्तालाई फाइल गर्न पठाइनेछ, र अर्को प्रति NEA ले आफ्नो रेकर्डका लागि राख्नेछ।

दुवै पक्षद्वारा अनुदान समझौता हस्ताक्षर भएपछि, समझौतामा निर्धारित तालिका अनुसार कोष स्थानान्तरण सुरु गरिनेछ। अनुदान प्राप्तकर्ताले NEA लाई संस्थागत बैंक खाता प्रदान गर्नेछ। व्यक्तिगत मामलामा, अनुदान प्राप्तकर्ताले कम्पनी वा फर्मको नाममा दर्ता भएको बैंक खाता भएको सहमत समूह वा संस्था मार्फत कोष प्राप्त गर्नेछ। यो व्यवस्था अनुदान समझौतामा वर्णन गरिनेछ।

कोष स्थानान्तरण अनुदान समझौतामा प्रदान गरिएको अनुसार किशतमा हुनेछ। पहिलो किशत (सामान्यतया समझौता हस्ताक्षर गरेपछि) को अधिकतम रकम सहमत कार्य योजना र बजेट अनुसार कुल बजेटको ३०% हुनेछ। अर्को किशत अघिल्लो अग्रिमको वित्तीय र वर्णनात्मक प्रगति प्रतिवेदन पेश गरेपछि उपलब्ध गराइनेछ र अनुदान समझौतामा निर्धारित किशत अनुसार हुनेछ। अन्तिम किशतको न्यूनतम रकम कुल बजेटको १०% हुनेछ र अन्तिम वित्तीय प्रतिवेदन र अन्तिम वर्णनात्मक प्रतिवेदन (**Annex-परिशिष्ट III**) पेश गरेपछि स्वीकृत भएपछि प्रदान गरिनेछ।

५.१.३.४ आवश्यक प्रतिवेदन

प्रत्येक उप-अनुदान प्राप्तकर्ताले स्वीकृत उप-परियोजनाको लागि अनुदान समझौतामा प्रदान गरिए अनुसार NEA लाई वित्तीय र वर्णनात्मक प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्छ। प्रतिवेदन आवश्यकताहरू अनुदान समझौतामा उल्लेख गरिएको छ। NEA ले प्रतिवेदनहरू समीक्षा गर्नेछ र DGM नेपाल परियोजनाका वित्तीय र खरिद आवश्यकताहरू अनुपालन सुनिश्चित गर्नेछ। प्रगति, जसमा परिणाम प्रतिवेदन समावेश छ, उपयुक्त प्रमाणसहित हुनेछ। NEA ले सबै उप-परियोजनाहरूको लागि वार्षिक रूपमा NSC लाई संचयी मोनिटरिंग/प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्नेछ र प्रतिवेदन DGM नेपाल परियोजना वेबसाइटमा पोस्ट गर्नेछ।

• वित्तीय प्रतिवेदन

प्रत्येक अनुदान प्राप्तकर्ताले प्रदान गरेको वित्तीय प्रतिवेदन NEA को वित्त अधिकृत र अन्य वित्त कर्मचारीद्वारा समीक्षा गरिनेछ, जसले प्रतिवेदनलाई सहायक दस्तावेजहरूसँग प्रमाणित गर्नेछन्। वित्त अधिकृतले आवश्यक देखिएमा उद्धृत विशिष्टताहरू अनुसार सामानहरूको खरिद प्रमाणित गर्नेछन् र वित्तीय प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएको जानकारी प्रमाणित गर्न परियोजना साइटमा गएर जाँच गर्नेछन्। कोष उप-परियोजनाको लागि अनुदान समझौतामा निर्धारित भुक्तानी तालिका र सहमत डेलिभरेबलहरू अनुसार जारी गरिनेछ।

उप-परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा, NEA ले अनुदान प्राप्तकर्ताहरूका वित्तीय लेनदेन नियमित रूपमा मोनिटर गर्नेछ। अनुदान समझौता हस्ताक्षर भएपछि, NEA ले अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई वित्तीय व्यवस्थापन र प्रतिवेदन आवश्यकताहरूमा क्षमता विकास र प्रशिक्षण प्रदान गर्नेछ।

NEA ले हरेक तीन महिनामा एक पटक आन्तरिक वित्तीय लेखा परीक्षण गर्नेछ। वित्तीय दुर्व्यवस्थापन वा कुनै वास्तविक वा संदिग्ध धोखाधडीको घटनामा ग्रीवेन्स रिड्रेस मेकानिज्म स्थापना गरिनेछ। कुनै पनि आरोप वा संदिग्ध धोखाधडीहरू रेजिष्टरमा दर्ता गरिनेछ, र RRN को वित्त विभागले उचित कार्यवाही गर्नेछ। यसका अतिरिक्त, स्थिति सम्बन्धी अद्यावधिक जानकारी तुरुन्त NEA, NSA, र WB लाई पठाइनेछ। अनुदान प्राप्तकर्ताले उप-परियोजना कार्यान्वयन अवधिमा निम्न वित्तीय प्रतिवेदन फारमहरू प्रयोग गर्नेछ:

- फारम १: अग्रिम आवेदन फारम (परिशिष्ट III)
 - फारम २: मासिक वित्तीय प्रतिवेदन फारम (परिशिष्ट III)
 - फारम ३: उप-परियोजना पूर्णता वित्तीय प्रतिवेदन फारम (परिशिष्ट III)
 - GOM मा थप फारमहरू / वित्तीय प्रतिवेदन आवश्यकताहरू समावेश हुन सक्छन्।
- कोष दुर्व्यवस्थापनको जोखिम न्यूनीकरण गर्न र अनुदान प्राप्तकर्ताहरूबाट वित्तीय प्रतिवेदन सहज बनाउन, NEA ले निम्न उपायहरू अपनाउनेछ:
- छनौट अन्तिम गर्नु अघि अनुदान प्राप्तकर्ताहरूको वित्तीय क्षमता र वित्तीय व्यवस्थापन प्रथाहरू मूल्यांकन गर्ने, ताकि कुनै सम्भावित वित्तीय जोखिम बुझ्न सकियोस्;
 - अनुदान समझौता हस्ताक्षर भएपछि स्वीकृत उप-परियोजनाहरूका सबै अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई वित्तीय व्यवस्थापन र प्रतिवेदनमा प्रशिक्षण प्रदान गर्ने।

- फिल्ड भ्रमणको क्रममा वित्तीय रेकर्डहरू र रेकर्डिगहरू नियमित रूपमा समीक्षा र मूल्यांकन गर्ने।
- अनुदान प्राप्तकर्ताहरूले हस्ताक्षर गरिएको अनुदान सम्झौता अनुसार प्रतिवेदन आवश्यकताहरू पूरा गरेमा मात्र किशत जारी गर्ने।

♣ प्रगति प्रतिवेदन

प्रगति प्रतिवेदन उप-परियोजना व्यवस्थापनको एक आवश्यक हिस्सा हो जसले उप-परियोजना कार्यान्वयनको प्रगति ट्र्याक गर्न मद्दत गर्छ। प्रगति प्रतिवेदनहरू संक्षिप्त हुनेछन् र प्रत्येक उप-परियोजना गतिविधिका लागि प्रमुख उपलब्धिहरू सारांशित गर्नेछन् (परिशिष्ट III: फारम ४)। प्रतिवेदनमा निम्न जानकारीहरू समावेश हुनेछन्:

- ♣ प्रतिवेदन मिति
- ♣ बजेट लागत
- ♣ समग्र उप-परियोजना स्थिति
- ♣ प्रगति सारांश
- ♣ वित्तीय प्रगति
- ♣ परिणामहरू (संकेतकहरू र लक्ष्यहरू समावेश)
- ♣ प्रमुख मुद्दाहरू
- ♣ राम्रो प्रथाहरू र सिकाइहरू
- ♣ पहिचान गरिएका जोखिम वा बाधाहरू
- ♣ ESMF प्रतिवेदन

प्रगति प्रतिवेदन अनुदान प्राप्तकर्ताद्वारा NEA लाई वित्तीय प्रतिवेदनसहित वर्षमा दुई पटक पेश गरिनेछ। NEA को M&E कर्मचारीहरूले प्रतिवेदनहरू समीक्षा गर्नेछन् र टिप्पणीहरू दिनेछन्। यदि आवश्यक भएमा, NEA ले अनुदान प्राप्तकर्तालाई प्रगति प्रतिवेदन संशोधन गर्न अनुरोध गर्न

५.१.३.५ उप-अनुदान सम्झौतामा संशोधन

उप-परियोजनाको लागि अनुदान सम्झौता NEA र अनुदान प्राप्तकर्ता बीचको छलफलको आधारमा संशोधन गर्न सकिनेछ। संशोधनमा अनुदान समाप्ति मितिको लागत-तटस्थ विस्तार वा अन्य सुधारहरू समावेश हुन सक्छन्। संशोधन प्रक्रिया अनुदान प्राप्तकर्ताद्वारा लिखित रूपमा अनुरोध गरिएका प्रस्तावित परिवर्तनहरूद्वारा मार्गदर्शित हुनेछ, जसको आधारमा NEA कर्मचारीले समीक्षा प्रक्रिया सुरु गर्नेछन्। एकपटक स्वीकृत भएपछि, NEA ले अनुदान सम्झौता संशोधन गर्नेछ र यसलाई हस्ताक्षरका लागि अनुदान प्राप्तकर्तालाई पठाउनेछ। सबै परिवर्तनहरू अनुदान व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा दस्तावेजीकरण गरिनेछ।

५.१.३.६ अनुदान प्राप्तकर्ताहरूको वित्तीय जवाफदेहिता

NEA ले अनुदान प्राप्तकर्ताहरूको वित्तीय व्यवस्थापन प्रथाहरू नियमित रूपमा मोनिटर गर्नेछ र आवश्यकता अनुसार वित्तीय जवाफदेहिताका लागि प्राविधिक मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ। NEA को वित्तीय व्यवस्थापन कर्मचारीहरूले सबै वित्तीय प्रतिवेदनहरू, खरिद प्रक्रिया, बिलिंग, रेकर्ड राख्ने, र उप-अनुदान प्राप्तकर्ताहरूका सहायक दस्तावेजहरू समीक्षा गर्नेछन्। यदि आवश्यक भएमा, NEA ले अनुदान प्राप्तकर्ताहरूको वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली लेखा परीक्षण र जाँच गर्न बाह्य लेखा परीक्षक नियुक्त गर्नेछ र तैनाथ गर्नेछ।

५.१.३.७ उप-परियोजनाहरूका लागि अनुदान सम्झौताहरूको निलम्बन र समाप्ति

यदि उप-परियोजना डेलिभरी सम्बन्धी कुनै विवाद वा द्वन्द्व उत्पन्न भएमा, NEA ले DGM नेपाल परियोजनाको GRM अनुसार मुद्दा बुझ्न र समाधान गर्न अनुदान प्राप्तकर्तासँग रचनात्मक छलफल सुरु गर्नेछ। यदि छलफलले सन्तोषजनक निष्कर्षमा पुग्दैन भने, NEA ले उप-परियोजनाहरूका लागि अनुदान सम्झौताको सम्झौता समाप्ति खण्डको धारा २ अन्तर्गत उप-परियोजना रद्द वा निलम्बन गर्न सक्छ। यदि अनुदान प्राप्तकर्ताले अनुदान सम्झौतामा प्रदान गरिएको जिम्मेवारीहरू पूरा गर्न असफल भएमा, NEA ले अनुदान प्राप्तकर्ता फेरि अनुदान सम्झौताको पूर्ण अनुपालनमा

नआउन्जेलसम्म उप-परियोजनालाई सहयोग निलम्बन गर्न सक्छ। यदि उप-परियोजना अनुदानका लागि कोषहरू अनुदानका लागि योग्य नभएका गतिविधिहरूमा लगानी गरिएको छ भने, NEA ले उप-परियोजनालाई सहयोग निलम्बन वा समाप्त गर्नेछ र अनुदान प्राप्तकर्ताले NEA लाई पूर्ण रकम फिर्ता गर्नु पर्नेछ।

५.२ परियोजना कार्यान्वयन समयरेखा

गतिविधिहरू कार्यान्वयन योजना	समयरेखा					टिप्पणीहरू
	Y१	Y२	Y ३	Y४	Y५	
घटक/उप-घटक/ गतिविधिहरू						
घटक १: IPLC लाई REDD+ र SFM को विषयमा क्षमता निर्माण						IPs र LCs ले सुरुदेखि नै SFM र REDD+ जस्ता प्राविधिक विषयहरूमा क्षमता विकास सहयोग प्राप्त गर्नेछन्। परियोजनाको सम्पूर्ण अवधिमा करिब २५ वटा आदानप्रदान कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।
उप-घटक १.१: IPs र LCs लाई SFM र REDD+ को कार्यान्वयनका लागि क्षमता विकास						
गतिविधि १.१.१: मधेश र लुम्बिनी प्रदेशहरूमा IPs र LCs सहित सामुदायिक वन प्रयोगकर्ता समूहहरू लगायतका सम्भावित लाभार्थीहरूको नक्सांकन गर्ने/पहिचान गर्ने र IPs र LCs परियोजनाका सम्भावित लाभार्थीहरूको डेटाबेस तयार पार्ने।						
गतिविधि १.१.२: नेपालका REDD+ प्रक्रियाहरू, नीतिगत संवादमा सहभागिताको स्तर, र REDD+ र वन सम्बन्धी निर्णय प्रक्रियाहरूमा IPs र LCs को ज्ञानको अन्तराल पहिचान गर्न क्षमता आवश्यकताको मूल्याङ्कन (I) सञ्चालन गर्ने।						
गतिविधि १.१.३: CBFM भित्र र बाहिर परम्परागत रूपमा व्यवस्थापन गरिएका वन क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन र तिनीहरूको व्यवस्थापन प्रकार (जस्तै: नक्सांकन र सूचीकरण, योजना तयारी, वन्यकृषि व्यवस्थापन, दिगो उत्पादन र उपयोग) गर्ने र IPs र LCs को परम्परागत शासन प्रणाली अनुरूप उपयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुरक्षित गर्न स्थापित प्रक्रियाहरू लागू गर्नका लागि अन्तराल र चुनौतीहरूको समीक्षा गर्ने।						
गतिविधि १.१.४: सम्भावित/नयाँ SMEs र विद्यमान वनमा आधारित SMEs को अनुसन्धान र नक्सांकन, नयाँ/विद्यमान NTFP आधारित उद्यमहरू र पर्यावरणीय पर्यटन सञ्चालनकर्ताहरू को अनुसन्धान/नक्सांकन गर्ने। स्थानीय र प्रादेशिक स्तरमा सम्भावित र विद्यमान IPs र LCs को संलग्नता मञ्चहरूको नक्सांकन गर्ने।						

गतिविधि १.१.५: सम्भावित वित्तीय सेवा प्रदायकहरू, विद्यमान स्थानीय सहकारी संस्थाहरू, सम्भावित NTFP र काष्ठ आधारित उद्यमहरू र स्थानीय र प्रदेश सरकारका कार्यक्रमहरूको नक्साङ्कन गर्ने।						
गतिविधि १.१.६: माथि उल्लेखित नक्सांकन AICNA मा आधारित प्रशिक्षण सामग्रीहरूको विकास गर्ने।						
गतिविधि १.१.७: NTFPs, SFM, SFM योजना, CBFM अन्तर्गत वनहरूको उत्पादकता बढाउने, काष्ठ र गैर-काष्ठ वन उत्पादन (NTFP) को गुणस्तर सुधार्ने, काष्ठ र NTFP मा मूल्यवृद्धि गर्ने, बजार र वित्तीय सेवाहरूमा सफल पहुँच कायम गर्ने, NTFP को सूचीकरण गर्ने, र संघसंस्थाहरू निर्माण गर्ने जस्ता प्राविधिक विषयहरूमा IPs र LCs लाई क्षमता विकास प्रशिक्षण प्रदान गर्ने।						
गतिविधि १.१.८: IPs र LCs को क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले प्रशिक्षण, कार्यशाला र अन्य क्षमता विकास गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने, जसद्वारा उनीहरूले REDD+, जलवायु परिवर्तन, GHG उत्सर्जन, परम्परागत जीविकोपार्जन, परम्परागत शासन, र वन व्यवस्थापन र प्रयोगकर्ता अधिकार सुरक्षित गर्ने स्थापित प्रक्रियाबारे गहन ज्ञान प्राप्त गर्न सक्नु।						
गतिविधि १.१.९: परियोजनाका प्राप्त नतिजाहरूको साझेदारी गर्न प्रदेश तथा संघीय स्तरमा ज्ञान आदानप्रदान बैठकहरू/अनुभव साझेदारी/प्रदर्शनी तथा प्रदेशभित्र र प्रदेशबीच आदानप्रदान भ्रमणहरू सञ्चालन गरी सफलता कथाहरू साझा गर्ने। DGM नेपाल परियोजना र REDD+ तथा SFM को प्राप्त नतिजा/प्रभावहरू प्रवर्द्धन गर्न प्रदेश तथा संघीय स्तरमा नीतिगत पैरवी गर्ने।						
गतिविधि १.१.१०: IPs र LCs का युवाहरूका लागि उपयुक्त प्राविधिक तथा व्यावसायिक प्रशिक्षण योजनाहरू पहिचान गर्ने र कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।						
गतिविधि १.१.११: सुभेद्य र सीमान्तकृत IPs र LCs का व्यक्तिहरू, जसमा महिलाहरूलाई समावेश गरी, प्राविधिक तथा व्यावसायिक प्रशिक्षण कलेजहरूमा छात्रवृत्ति प्रदान प्रदान गर्ने ताकि उनीहरूको प्राविधिक सीप सुदृढ गरेर वन क्षेत्रमा रोजगारी प्राप्त गर्न वा उनीहरूको आफ्नो व्यवसाय/सूक्ष्म उद्यमहरू सञ्चालन गर्न सक्नु।						
गतिविधि १.१.१२: वनजन्य/परियोजनाबाट समर्थित उत्पादनहरूसँग सम्बन्धित बजार प्रवर्द्धन गतिविधिहरूलाई सहयोग गर्न आदानप्रदान भ्रमणहरूको आयोजना गर्ने						
गतिविधि १.१.१३: साना तथा सूक्ष्म उद्यमहरूको प्रवर्द्धनका लागि IPs र LCs का लागि आवश्यक उपयुक्त प्रविधि र सीपहरू पहिचान गर्ने अध्ययन सञ्चालन गर्ने						
उप-घटक १.२: राष्ट्रिय र वैश्विक नीतिगत प्रक्रियाहरू र REDD+ सम्बन्धित सेवाहरूमा रणनीतिक संलग्नता						NEA ले IPs र LCs को सिप विकासमा केन्द्रित क्षमता विकास र प्रशिक्षण गतिविधिहरूका

						लागि प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नेछ, जसले REDD+ र वन सम्बन्धी सरकारी र वैश्विक प्रक्रियाहरू तथा नीतिहरूको अझ राम्रो बुझाइ विकास गर्न मद्दत गर्नेछ।
गतिविधि १.२.१: स्थानीय, प्रदेश र संघीय सरकारी अधिकारीहरूका लागि DGM नेपाल परियोजना सम्बन्धी कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्ने।						
गतिविधि १.२.२: IP र LC लाई REDD+ र SFM को कार्यान्वयनका लागि प्रशिक्षण/कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्ने						
गतिविधि १.२.३: नेपालमा REDD+ र SFM सम्बन्धी स्थानीय, प्रदेश र संघीय स्तरमा IP र LC का साथै सरकारबीच नीतिगत संवाद सञ्चालन गर्ने						
गतिविधि १.२.४: IP र LC लाई REDD+ र SFM को कार्यान्वयनसम्बन्धी अनुभव आदानप्रदान भ्रमणहरू र ज्ञान साझा गर्ने कार्यक्रमहरू आयोजना गर्ने						
गतिविधि १.२.५: REDD+, SFM, र उत्कृष्ट अभ्यासहरूसम्बन्धी कार्यशाला र सम्मेलनहरूमा सहभागिताका लागि सम्भावित IP र LC का समूहहरू र व्यक्तिहरूलाई परिचालन गर्ने						
गतिविधि १.२.६: REDD+ र SFM को सफल कार्यान्वयनका लागि स्थानीय र प्रदेश सरकारको बीच साझेदारी र सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने र तिनीहरूको क्षमता विकास गर्ने						
गतिविधि १.२.७: प्रदेश सरकारसँग साझेदारी प्रवर्द्धन गर्ने र अन्तरक्रियालाई बढावा दिने						
गतिविधि १.२.८: REDD+ र SFM मा IP र LC को भूमिकाको जागरूकता अभिवृद्धि गर्न मिडिया अभियान आयोजना गर्ने र मिडियालाई परिचालन गर्ने						
घटक २: SFM बाट प्राप्त आयआर्जन गतिविधिहरूमा IPs र LCs लाई सहयोग गर्न प्रतिस्पर्धात्मक अनुदान						
उप-घटक २.१: IPs र LCs को माग-अनुरूप उप-परियोजनाहरू						NEA वनमा निर्भर IPs र LCs को समर्थनका लागि हरित रोजगारी र वन उत्पादहरूमा आधारित आयआर्जन गतिविधिहरूसँग सम्बन्धित विषयहरू, जस्तै: वनमा आधारित नवाचारयुक्त हरित
गतिविधि २.१.१: घटक २ अन्तर्गत प्रदेश र लक्षित नगरपालिकाहरूमा वनमा आधारित हरित रोजगारी, वनमा आधारित स्वदेशी परम्परागत सीपहरू र जीविकोपार्जन, SMEs, कच्चा पदार्थको उपलब्धता र बजार सम्भावनाहरूको नक्सांकन गर्न सरोकारवालाहरूसँग कार्यशाला/अध्ययन/परामर्श बैठक सञ्चालन गर्ने।						

गतिविधि २.१.२: विद्यमान र सम्भावित SMEs को सूची पहिचान र तयार पार्ने						रोजगारी; वन उत्पादनमा आधारित आयआर्जन
गतिविधि २.१.३: अनुदान प्रदान प्रक्रियाका चरणहरू, जस्तै: प्रस्ताव आह्वान कागजातहरू, मूल्याङ्कन, सानो अनुदानका लागि आवेदनहरूको मूल्याङ्कन मा सहयोग गर्ने र अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई प्रशिक्षण दिन परामर्शदाताहरू नियुक्त गर्ने।						गतिविधिहरू आदि का लागि सानो अनुदान संयन्त्रलाई वित्तीय व्यवस्था गर्नेछ।
गतिविधि २.१.४: उप-परियोजना कार्यान्वयनका लागि अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई सहयोग गर्ने।						
गतिविधि २.१.५: IPs र LCs द्वारा सञ्चालित SMEs ले उत्पादन गरेका सामग्रीहरू प्रदर्शन गर्न मेलाहरूमा सहभागिताका लागि सहयोग गर्ने; बजार सहलग्नता सुविधा प्रदान गर्ने; उत्पादनहरूको ब्रान्डिङ ((उदाहरणका लागि, "हरित-विकास", "गो ग्रीन", "स्वदेशी र स्वनिर्मित उत्पादनहरू") र अन्य उपयुक्त बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रमहरूमा सहयोग गर्ने।						
गतिविधि २.१.६: सीमान्तकृत र वनमा निर्भर IPs र LCs लाई परम्परागत जीविकोपार्जन पद्धतिहरू प्रयोग गरी समर्पित अनुदान र अवसर प्रदान गर्ने REoI अन्तर्गत उप-सञ्ज्याल विकास गर्ने।						
उप-घटक २.२: प्रशिक्षण र दिगोपन सहयोग						प्रशिक्षण लगातार ४ वर्ष
गतिविधि २.२.१: स्वीकृत अवधारणा नोटहरूलाई अनुदानका लागि योग्य पूर्ण प्रस्तावहरूमा विकास गर्न नवीन विचारसँग कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्ने।						सम्म सञ्चालन गरिनेछ ताकि उप-अनुदान प्रस्ताव पेश गरेका सम्भावित उप-
गतिविधि २.२.२: अनुदान प्राप्तकर्ताहरूका लागि व्यवसायिक योजनाहरूको विकास र कार्यान्वयनमा प्रशिक्षण र अनुगमन प्रदान गर्ने।						अनुदान प्राप्तकर्ताहरूको प्राविधिक र परियोजना
गतिविधि २.२.३: उप-परियोजना योजना कार्यान्वयन र पाँच वर्षभन्दा बढी अवधिको लागि लगानीको सफलताको निश्चितता गर्न अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई प्राविधिक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने। यसले उप-अनुदान प्राप्तकर्ताहरूको कार्ययोजनाको प्रगति						व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सकिनेछ।

पहिचान गर्ने, समस्याहरू र चुनौतीहरू निर्धारण गर्ने, र उनीहरूको व्यवसायको प्रवर्द्धन र निरन्तरताका लागि यथार्थपरक समाधानहरू प्रस्ताव गर्ने।						
गतिविधि २.२.४: IPs र LCs लाई बजार र वित्तीय सेवाहरूमा पहुँच बढाउन सम्भावित वित्तीय सेवा प्रदायकहरू, स्थानीय सहकारी संस्थाहरू, सम्भावित NTFP र वन आधारित उद्यम बजारहरू, र स्थानीय तथा प्रदेश सरकारका कार्यक्रमहरूसँग कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्ने।						
घटक ३: परियोजना व्यवस्थापन, अनुगमन र ज्ञान						
गतिविधि ३.१: सल्लाहकारहरूको रोस्टर तयार पार्ने						
गतिविधि ३.२: वेब-आधारित अनुदान व्यवस्थापन सूचना प्रणाली विकास गर्ने						
गतिविधि ३.३: PM&E प्रणाली (सूचना प्रवन्ध प्रणाली र वेब-आधारित M&E उपकरणहरू) विकास गर्ने						
गतिविधि ३.४: शिकायत निवारण प्रणालीको संचालन गर्ने						
गतिविधि ३.५: ज्ञान व्यवस्थापन र सिकाइ रणनीति डिजाइन गर्ने						
गतिविधि ३.६: ज्ञान उत्पादनहरू (जस्तै: नौति संक्षिप्त, प्राविधिक संक्षिप्त, राम्रो अभ्यास नोटहरू, सफलताका कथाहरू, सिकाइका पाठहरू, दृश्य-श्रव्य सामग्री) उत्पादन गर्ने						
गतिविधि ३.७: कार्यान्वयन सहयोग र अनुगमन भ्रमणहरू गर्ने						प्रगतिको अनुगमन प्रत्येक त्रैमासिक गरिनेछ।

गतिविधि ३.८: वार्षिक प्रतिवेदन तयार पार्ने						प्रगतिको मूल्याङ्कन गर्न हरेक वर्ष एक प्रतिवेदन तयार गरिने।
गतिविधि ३.९: परियोजनाको कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित प्रगति मूल्याङ्कन गर्न अध्ययन सञ्चालन गर्ने						परियोजना सही मार्गमा छ र लक्ष्य पूरा गर्दै छ भन्ने सुनिश्चित गर्न हरेक २ वर्षमा मूल्याङ्कन गरिनेछ। अन्तिम मूल्याङ्कन पाँचौं वर्षमा पनि गरिनेछ।
३.१०: परियोजना समापन गतिविधि ३.१०.१: सिकाइ र अनुभव आदान प्रदान तथा साझा गर्ने						परियोजना समापनको तयारी, जसमा विकास रणनीति विकास गर्ने र सिकाइ र अनुभव साझेदारी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने समावेश छन्, पाँचौं वर्षमा गरिनेछ। NEA ले परियोजना समापन प्रतिवेदन पनि तयार पारी साझा गर्नेछ।

५.३ वित्तीय व्यवस्थापन र भुक्तानी प्रक्रिया

५.३.१ वित्तीय व्यवस्थापन निर्देशनिका

परियोजना वित्तीय व्यवस्थापन भनेको योजना, बजेटिङ, लेखा, वित्तीय प्रतिवेदन, आन्तरिक नियन्त्रण, आन्तरिक र बाह्य लेखा परीक्षण, खरिद, भुक्तानी, र परियोजनाको भौतिक प्रदर्शनलाई समेट्ने प्रक्रिया हो। यसले परियोजनाका संसाधनहरूलाई उद्देश्य अनुरूप सही ढंगले व्यवस्थापन गरी परियोजनाको विकास लक्ष्यहरू प्रभावकारी रूपमा प्राप्त गर्ने उद्देश्य राख्छ।

परियोजनाको वित्तीय व्यवस्थापन व्यवस्था NEA को नीति र प्रक्रिया पुस्तिका (PPM) २०१३- (संशोधित २०१८) मा उल्लेखित वर्तमान वित्तीय नियमावलीमा आधारित हुनेछ। विश्व बैंकको मापदण्ड अनुसार केही आवश्यकताहरू नपुगेमा, यस POM लाई विश्व बैंकसँग सहमत भए अनुसार संशोधन गरिनेछ।

५.३.२ वित्तीय व्यवस्थापन जिम्मेवारी

NEA को प्रमुख जिम्मेवारी निम्नानुसार छन्: (क) परियोजनामा प्रभावकारी वित्तीय व्यवस्थापन अभ्यास लागू गर्ने, (ख) लेखा र रेकर्ड गैर-लाभकारी संस्थाका लागि नेपाल लेखा मापदण्ड (NAS for NPOs) र आवश्यक

भएमा अन्तर्राष्ट्रिय लेखा मापदण्ड अनुसार राख्ने, (ग) परियोजनाको वित्तीय प्रतिवेदन र यसको वित्तीय अवस्था समयमा पेश गर्ने, र (घ) आन्तरिक र बाह्य लेखा परीक्षण स्वीकृत लेखा परीक्षण सिद्धान्त अनुसार समयमा गराउने। NEA ले यी कार्यहरू प्रभावकारी वित्तीय व्यवस्थापन र प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना गरी सम्पादन गर्नेछ। प्रतिवेदनको समयतालिका र ढाँचा विश्व बैंकले वित्तपोषण सम्झौतामा निर्धारण गरेको निर्देशनिका/आवश्यकताहरू अनुसार हुनेछ। NEA ले प्रत्येक त्रैमासिक अन्त्य भएको ४५ दिनभित्र अन्तरिम वित्तीय प्रतिवेदन (Unaudited) NSC र बैंकमा पेश गर्नेछ। साथै, NEA ले वार्षिक वित्तीय विवरणहरू एकीकृत गर्ने, तिनीहरूलाई स्वतन्त्र बाह्य लेखा परीक्षकद्वारा (विश्व बैंकले स्वीकार्य) लेखा परीक्षण गराउने, र प्रत्येक आर्थिक वर्ष अन्त्य भएको ६ महिनाभित्र विश्व बैंकमा पेश गर्नेछ। त्रैमासिक वित्तीय प्रतिवेदनको ढाँचा र सामग्री NEA र बैंकको टोलीबीच सहमत भए अनुसार तयार गरिनेछ।

टोली प्रमुखको जिम्मेवारीहरू: टोली प्रमुखले परियोजनाका गतिविधिहरूको प्रभावकारी सञ्चालनका लागि जिम्मेवार प्राधिकरणको भूमिका निर्वाह गर्नेछ। जिम्मेवारीहरूमा निम्न कार्यहरू समावेश छन्: (क) सुन्दर आन्तरिक नियन्त्रण वातावरण कायम गर्ने, जसमा: (i) कर्मचारीहरूले नैतिक मानक र आचार संहिता बुझेर पालना गर्ने गरी तिनीहरू स्थापना गर्ने, (ii) कानून, नियमावली र वित्तपोषण सम्झौताका प्रावधानहरूको अनुपालना सुनिश्चित गर्ने, (iii) सम्पत्तिहरू सुरक्षित गर्ने र लेखा रेकर्डहरू समयमा अद्यावधिक राख्ने, (iv) सञ्चालनको कार्यक्षमता र प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने, (v) वित्तीय विवरणहरूको विश्वसनीयता सुनिश्चित गर्ने, (vi) वित्तीय जोखिमहरू निरन्तर मूल्याङ्कन गरी जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरू गर्ने; (ख) सबै गतिविधिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने; (ग) कर्मचारी वा ठेकेदार/आपूर्तिकर्ताहरूद्वारा गरिएको कुनै पनि कदाचार, भ्रष्टाचार वा खराब व्यवस्थापनको खबर समावेश गरी खुला संचारलाई बढावा दिने।

परियोजना वित्त व्यवस्थापकको जिम्मेवारीहरू: परियोजनाको विशिष्ट परिचालन लेखा र सम्बन्धित वित्तीय व्यवस्थापन कार्य वित्त व्यवस्थापकको जिम्मेवारी हुनेछ। वित्त व्यवस्थापक दैनिक वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरूको लागि जिम्मेवार हुनेछ। जिम्मेवारीहरूमा निम्न समावेश छन्: (i) परियोजनाको कोषका बैंक खाताहरू कायम राख्ने, (ii) खर्चको सिफारिस र भुक्तानी गर्ने, (iii) सबै लेनदेनहरू सही रूपमा दर्ता गर्ने, (iv) श्रेणी, घटक र अनुदान अनुसार खर्चको लेखा राख्ने, (v) बैंक खाता र अन्य खाताहरू समयमा मिलाउने, र (vi) मासिक लेखा तयार गर्ने।

PFM को अन्य विशिष्ट जिम्मेवारीहरू: (क) परियोजना खाताहरू विश्व बैंकको आवश्यकता अनुसार

प्रक्रिया र दिशानिर्देशमा आधारित कायम राख्ने; (ख) सबै भुक्तानीहरू उचित प्रमाणपत्र र सम्झौता प्रक्रिया अनुसार समयमा गरिने सुनिश्चित गर्ने; (ग) निम्न लेखा रेकर्ड कायम राख्ने: (i) मुख्य अनुदान खाता, (ii) सहायक अनुदान खाता, (iii) भुक्तानी मोनिटरिङ दर्ता, (iv) नामित खाता दर्ता, र (v) अन्य दर्ता; (घ) परियोजना कोषको मोनिटरिङ गरी समयमा कोष प्रवाह र परियोजनाको तरलता सुनिश्चित गर्ने; (ङ) अन्तरिम Unaudited वित्तीय प्रतिवेदन तयार गरी NSC र बैंकमा प्रत्येक त्रैमासिक अन्त्य भएको ४५ दिनभित्र पेश गर्ने; (च) लेखा परीक्षण गरिएको वार्षिक वित्तीय विवरण तयार गरी NSC र बैंकमा आर्थिक वर्ष अन्त्य भएको ६ महिनाभित्र पेश गर्ने; (छ) बैंकको वितरण र वित्तीय जानकारी पत्रको अनुरूपमा निधि अनुरोध र पुनःप्राप्ति/कागजातीकरण परियोजना सञ्चालनको उद्देश्यले निकासी आवेदन (Fund Request) तयार गर्ने। (यसका लागि, PFM ले अग्रिम रकमको पुनःप्राप्ति/कागजातीकरण गर्न "अन्तरिम वित्तीय विवरण" र आगामी दुई त्रैमासिकको खर्चको लागि नगद प्रक्षेपण विवरण, साथै निधि अनुरोध आवेदन दर्ता गर्न अन्य आवश्यक कागजातहरू तयार गर्नेछ); र (ज) परियोजनाको एकीकृत वार्षिक वित्तीय विवरण र नामित खाता विवरण तयार गरी NSC र बैंकमा निर्धारित समयभित्र पेश गर्ने।

५.३.३ वार्षिक कार्य योजना र बजेटिङ

परियोजना सुरुवातमा, NEA ले वार्षिक कार्य योजना र बजेट (AWPB) पेश गर्नेछ। NEA को समग्र बजेट, जसमा परियोजनाको वार्षिक कूल बजेट समावेश छ, NEA को बोर्डद्वारा स्वीकृत हुनेछ र गतिविधिगत बजेट स्वीकृत गर्ने अधिकार कार्यकारी निर्देशकलाई प्रत्यायोजित गरिनेछ। AWPB प्रत्येक वर्ष विश्व बैंकमा पेश गरिनेछ। NEA ले NSC सँग छलफल गरी AWPB को मस्यौदा तयार गर्नेछ, NSC को स्वीकृति प्राप्त गर्नेछ, र यसलाई विश्व बैंकमा नो-अब्जेक्सन को लागि पनि पेश गर्नेछ। अघिल्लो AWPB को समीक्षा, परियोजना कार्यान्वयनको समग्र प्रगति, र NSC द्वारा निर्धारित नयाँ प्राथमिकताहरू (यदि लागू भएमा) लाई ध्यानमा राखी नयाँ AWPB विकास गरिनेछ। AWPB मा मध्यावधि संशोधन आवश्यक भएमा, यसलाई NSC को स्वीकृति र विश्व बैंकबाट नो-अब्जेक्सन आवश्यक हुनेछ।

५.३.४ भुक्तानी प्रक्रिया

खर्चको वितरण त्यससँग सम्बन्धित भौचर र सहयोग प्रमाण वित्त व्यवस्थापकद्वारा पर्याप्तता, पूर्णता, र अनुपालन सुनिश्चित गर्न समीक्षा गरिसकेपछि मात्र हुनेछ, र टोली प्रमुख/कार्यकारी निर्देशकद्वारा स्वीकृत गरिनेछ। यी प्रक्रिया परियोजनाको खर्चका लागि विश्व बैंकले स्वीकार गरेको व्यावसायिक बैंकमा खोलिएको तोकिएको बैंक खाताबाट रकम झिक्ने क्रममा कडाइका साथ पालन गरिनेछ।

परियोजनाको लागि विश्व बैंकबाट हुने वितरण खर्च विवरणमा आधारित हुनेछ। परियोजनाले करसहित योग्य खर्चहरूको १०० प्रतिशत वित्त पोषण गर्नेछ, र थप सञ्चालन खर्चहरू कानूनी सम्झौतामा

तोकिएअनुसार वित्त पोषण गरिनेछ। कोष झिक्नका लागि विश्व बैंकमा निम्न दस्तावेजहरूको समर्थनसहित निकासी आवेदन पेश गरिनेछ: (i) DFIL मा तोकिएको DA को प्रारम्भिक अग्रिम भुक्तानी; (ii) योग्य खर्चहरूको DA मा पुनःभुक्तानी जसमा (क) खर्च विवरण, (ख) उप-परियोजनाहरू र छात्रवृत्तिका दाबीहरूको लागि उप-परियोजना मेलमिलाप विवरण, (ग) DA र PBA मेलमिलाप विवरण, र (घ) DA र PBA बैंक विवरण; (iii) सेवा प्रदायक/ठेकेदारहरूलाई प्रासंगिक सहयोगी कागजात (जस्तै सम्झौता, चालान, र सेवा/सामानको डेलिभरीको पुष्टि) द्वारा समर्थित खर्चहरूको लागि सिधा भुक्तानी गरिनेछ: सिधा भुक्तानी प्राप्त गर्ने पक्षबाट विशेष प्रतिबद्धताहरू, सम्बन्धित अभिलेखहरू (जस्तै सम्झौता, चालान, र सेवा/सामानको डेलिभरीको पुष्टि); यी विधिहरूको लागि आवेदनको न्यूनतम मूल्य DFIL मा तोकिएको हुनेछ।

यस उद्देश्यका लागि, परियोजनाले भुक्तानी अनुरोध सहित अन्तरिम अनाडिटेड वित्तीय विवरणहरू सहमत ढाँचामा भुक्तानी र DFIL मा निर्दिष्ट अनुसार पेश गर्नेछ। परियोजनाले भुक्तानी अनुरोधहरू इलेक्ट्रोनिक रूपमा विश्व बैंकको क्लाउन्ड-कनेक्सन वेबसाइट मार्फत पेश गर्नेछ। बैंकले यस्ता वित्तीय विवरणहरूको समीक्षा गर्नेछ, योग्य खर्च दस्तावेज गर्नेछ, र नगद प्रक्षेपणमा आधारित अग्रिम नामित खाता मार्फत प्रदान गर्नेछ।

पूर्वप्रभावी वित्तपोषण: पूर्वप्रभावी वित्तपोषण श्रेणी १ अन्तर्गत योग्य खर्चहरूको लागि उपलब्ध छ, जुन अनुदान सम्झौतामा हस्ताक्षर भएको मिति अघिका बाह्र महिनामा गरिएको भुक्तानीको लागि अमेरिकी डलर ५६,८६५.०० बराबरको कुल रकम नबढ्ने गरी सीमित छ। NEA ले खर्चहरू र लेनदेनहरूको अभिलेख राख्नेछ, जसमा पूर्वप्रभावी वित्तपोषणमा पर्ने विषयहरू पनि समावेश छन्, र सहमति गरिएको fiduciary and E&S systems प्रयोग गर्नेछ। NEA ले विश्व बैंकको समीक्षा र स्वीकृतिका लागि पूर्वप्रभावी वित्तीय सहयोग अन्तर्गत खर्चको दाबी पेश गर्नेछ।

भुक्तानी विधिहरू:

DA बाट कोष झिक्न निम्न वितरण विधिहरूलाई अनुमति दिइएको छ:

प्रतिपूर्ति: परियोजनाको घटक १ अन्तर्गत NEA स्रोतबाट DGM वित्तीयकरणका लागि योग्य खर्चहरूको प्रतिपूर्ति प्रदान गरिनेछ। यसका लागि, अन्तरिम अप्रत्यक्ष वित्तीय प्रतिवेदन (IUFRR) सँगै पेश गरिएका रकम झिक्नको लागि आवेदनहरू त्रैमासिक रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ।

अग्रिम: परियोजना सुरु हुनासाथ, परियोजनाले आगामी दुई त्रैमासिकको वित्तपोषणका लागि योग्य अनुमानित खर्च बराबरको अग्रिम रकम लिन DA (डिजाइन्टेड अकाउन्ट) मा जम्मा गर्न आवेदन दिनेछ। यस्तो अग्रिम रकम DA बाट गरिएका योग्य खर्चबाट पुनः प्राप्त/प्रमाणित गरिनेछ, चाहे त्यो प्रतिपूर्ति स्वरूप होस् वा सिधै पक्षलाई तिर्न। अर्को निकासी आवेदन आगामी दुई त्रैमासिकको नगद आवश्यकता कटौती गरी NPR मा निर्दिष्ट खाताको बैंक ब्यालेन्सका लागि पेश गरिनेछ। अग्रिम रकम DA मा प्राप्त हुनेछ, जसलाई मात्र खर्चको विवरणसहितको निकासी आवेदन पेश गरेर विश्व बैंकमा प्रमाणित गरिनेछ।

प्रत्यक्ष भुक्तानी: NEA ले योग्य खर्चहरूको लागि WB लाई तेस्रो पक्षलाई (जस्तै: आपूर्तिकर्ता, ठेकेदार वा सल्लाहकारहरू) प्रत्यक्ष भुक्तानी गर्न अनुरोध गर्न सक्छ। विशेष प्रतिबद्धता: NEA ले अनुदान वितरण पत्र/दिशानिर्देशको प्रावधान अनुसार लिखित रूपमा गरिएको विशेष प्रतिबद्धताहरू अन्तर्गत योग्य खर्चहरूको लागि तेस्रो पक्षलाई रकम तिर्न अनुरोध गर्न सक्छ।

५.३.५ NEA बाट अग्रिम भुक्तानीको सर्तहरू:

उप-परियोजना लाभग्राहीहरू, विक्रेताहरू, परामर्शदाता, सेवा प्रदायकहरू र अन्यलाई, सहयोग गरिएका खर्चहरूको लागि सम्बन्धित सहयोग कागजातहरू (जस्तै: सम्झौता, चलानी, र सेवा/वस्तु वितरणको पुष्टि) को आधारमा भुक्तानी सिधै DA (डिजाइनटेड अकाउन्ट) बाट गर्न सकिन्छ। बजेट लाइनका लागि स्वीकृत प्रस्तावका आधारमा परामर्शदाताको शुल्क/पारिश्रमिक बाहेक प्रत्यक्ष लागतको अनुमानित बराबर (जस्तै: स्टेशनरी खर्च, हल भाडा, रिफ्रेसमेन्ट, ब्यानर, इन्धन, सञ्चार, यातायात, हवाई टिकट, TA/DA सम्बन्धी खर्च र अन्य प्रत्यक्ष खर्च) को अग्रिम रकम मात्र टिम लिडरले प्रस्ताव स्वीकृत गरेपछि प्रदान गरिनेछ।

५.३.६ वितरण प्रक्रिया र कोष प्रवाह प्रणाली:

NEA को अनुरोधमा बैंकले अग्रिम रकम प्रदान गर्नेछ। DA स्थापना गरिनेछ र विश्व बैंकबाट रकम प्राप्त गर्न तथा परियोजनाका लागि योग्य खर्चलाई वित्तपोषण गर्न प्रयोग गरिनेछ। NEA ले परियोजना कोष निर्दिष्ट बैंक खातामार्फत सञ्चालन गर्नेछ, वित्तीय प्रतिवेदन तयार गर्नेछ र NSC तथा बैंकलाई प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नेछ।

५.३.७ निर्दिष्ट खाता: हस्ताक्षरकर्ता

बैंकले निकासी आवेदन (WA) प्राप्त गरेपछि वितरण र वित्तीय जानकारी पत्र (DFIL) को प्रावधानसँग मिल्ने गरी NEA लाई रकम स्थानान्तरण गर्नेछ। DA (डिजाइनटेड अकाउन्ट) विश्व बैंकबाट रकम प्राप्त गर्न र त्यसबाट योग्य खर्च भुक्तानी गर्न प्रयोग गरिनेछ। NEA ले बैंक खाता मार्फत परियोजना कोष सञ्चालन गर्नेछ, वित्तीय प्रतिवेदन तयार गर्नेछ, र NSC र बैंकलाई पेश गर्नेछ।

विश्व बैंकबाट वितरण गरिएका रकम मात्र यस खातामा जम्मा गर्न सकिन्छ। खाता (i) टिम लिडर वा कार्यकारी निर्देशकमध्ये कुनै एक; र (ii) लेखा अधिकारी वा वित्त प्रमुखद्वारा संयुक्त रूपमा सञ्चालन गरिनेछ। अधिकृत हस्ताक्षरकर्ताहरूको नाम NEA को बोर्डद्वारा अनुमोदन गरिनेछ र अधिकृत हस्ताक्षर पत्र मार्फत विश्व बैंकमा प्रस्तुत गरिनेछ। बैंकले आईयुएफआर, बैंक मिलान विवरण र NEA को बैंक स्टेटमेन्टबाट प्राप्त WA का आधारमा योग्य खर्चको त्रैमासिक पूर्वानुमान अनुरूप अग्रिम रकम स्वीकृत गर्नेछ। परियोजनाका लागि गरिएका खर्चहरूको प्रतिपूर्ति गर्न र आपूर्तिकर्ता वा परामर्शदातालाई तिर्न कोष प्रयोग गरिनेछ। परियोजनाले छुट्टै DA दर्ता राख्नेछ। DFIL मा उल्लिखित वितरणको अन्य विधिहरूका लागि WA ग्राहक कनेक्शन मार्फत विश्व बैंकमा पेश गरिनेछ। न्यूनतम आवेदन रकम र DA सीमा पनि DFIL मा निर्दिष्ट गरिए अनुसार हुनेछ।

५.३.८ लेखा व्यवस्थापन

NEA ले सञ्चालन र वित्तीय अवस्था झल्काउन राम्रो लेखा अभ्यासका साथ खाताहरूको अभिलेख राख्न जिम्मेवार हुनेछ। परियोजना वित्तीय विवरणहरू तयार पार्न र एकीकृत गर्न FAMAS कम्प्युटर प्रणाली र स्प्रेडसिटमा लेखा अभिलेखहरू राखिनेछन्।

५.३.९ FM योजना र प्रतिवेदन

वार्षिक कार्य योजना र बजेट (AWPB): AWPB सबै घटकहरूका लागि सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको योगदानको आधारमा NEA ले तयार पारेको कार्य कार्यक्रममा आधारित हुनेछ। NEA ले AWPB बैंकमा स्वीकृतिका लागि पेश गर्नु अघि NSC सँग छलफल गर्नेछ। त्रैमासिक वित्तीय प्रतिवेदन (अपरीक्षित) त्रैमासिक

समाप्त भएको ४५ दिनभित्र तयार पारिनेछ र पेश गरिनेछ।

५.३.१० प्रतिवेदन

अन्तरिम अपरीक्षित वित्तीय प्रतिवेदन (IUFR): NEA ले अन्तरिम अपरीक्षित वित्तीय प्रतिवेदन (IUFR) तयार गर्नेछ र NSC मा पेश गर्नेछ, र यसलाई समीक्षा गरी बैंकमा त्रैमासिक रूपमा DFIL मा निर्दिष्ट ढाँचाहरू र छलफलका क्रममा सहमति भएका ढाँचामा पठाइनेछ। IUFR परियोजनाहरूको व्यवस्थापन र अनुगमनलाई सहज बनाउन तयार गरिएको छ। IUFR ले परियोजना कोषका स्रोत र प्रयोग, खर्चको छुट्टाछुट्टै वर्ग र घटक, बजेट र खर्चको तुलनात्मक बयान, निर्दिष्ट खाता मिलान र बैंक विवरण, बैंकबाट वितरणको बयानसम्बन्धी प्रतिवेदन गर्नेछ। अपरीक्षित वार्षिक वित्तीय प्रतिवेदन मा समावेश हुने विवरणहरू:

IUFR मा प्रतिवेदन गरिएका खर्चहरू यस्ता छन्: (i) प्रतिवेदन अवधिको खर्च (त्रैमासिक), यो वर्षको लागि अहिलेसम्मको कुल र परियोजना सुरुदेखि अहिलेसम्म; (ii) प्रतिवेदन अवधिका लागि बजेट बाँडफाँट, यो वर्षका लागि अहिलेसम्मको र कुल; (iii) वास्तविक खर्च र प्रतिवेदन अवधिको योजना, यो वर्षका लागि र कुल खर्चको बिचको भिन्नता।

५.३.११ अपरीक्षित वार्षिक वित्तीय प्रतिवेदन

वार्षिक अपरीक्षित वित्तीय विवरण (नेपाल विद्युत प्राधिकरण)NEA) द्वारा तयार गरिनेछ। उक्त विवरण अघिल्लो आर्थिक वर्षको अन्त्य भएको मितिबाट ३ महिनाभित्र पेश गरिनेछ। वार्षिक वित्तीय विवरणप्रतिवेदनमा कोषको स्रोत र प्रयोग/, DA कारोबारको सारांश विवरण, बजेट बनाम खर्चको विवरण (विभिन्न वर्ग र घटकका आधारमा), बैंक मिलान विवरण बैंक स्टेटमेन्टसहित, बैंक मिलान विवरण, तथा वर्षभरि विभिन्न वर्गअन्तर्गत गरिएको भुक्तानी विवरण समावेश हुनेछ।

५.३.१२ लेखापरीक्षित वित्तीय विवरण/लेखा परीक्षण प्रतिवेदन

NEA को बाह्य लेखापरीक्षण प्रतिष्ठित लेखा परीक्षण फर्मद्वारा गरिन्छ, जसलाई संस्थाको वार्षिक साधारण सभाले चयन गर्छ, र सोही फर्मलाई परियोजनाको लेखापरीक्षकको रूपमा प्रयोग गरिनेछ। विश्व बैंक (WB) द्वारा स्वीकार्य संलग्नताको सर्तहरू सम्बन्धित सक्षम निकायद्वारा निर्धारण गरिनेछ र लेखा परीक्षण संलग्नता पत्रमा परिभाषित आपसी समझदारी अनुरूप हुनेछ। वित्तीय सन्धिको रूपमा, लेखा परीक्षण प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिबाट छ महिनाभित्र विश्व बैंकमा पेश गरिनेछ, जससँगै वित्तीय व्यवस्थापन प्रणालीमा देखिएका कमजोरीहरू र व्यवस्थापनको प्रतिक्रिया उल्लेख गरिएको व्यवस्थापन पत्र पनि समावेश गरिनेछ।

५.३.१३ लेखा परीक्षण व्यवस्थापन

आन्तरिक लेखा परीक्षण:

NEA को सांगठनिक संरचनाभित्र छुट्टै आन्तरिक लेखा परीक्षण इकाइ छैन, तर नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था (ICAN) मा दर्ता भएका बाह्य व्यवसायिक लेखा परीक्षकद्वारा गरिने आन्तरिक लेखा परीक्षणसहित, कार्य विभाजन, स्वीकृति तथा अधिकार सीमाका लिखित स्तरहरू, र कार्यहरूको अनुगमन जस्ता पर्याप्त आन्तरिक नियन्त्रण उपायहरू लागू गरिएका छन्, जसले भरपर्दो नियन्त्रण वातावरण सुनिश्चित गर्छ। NEA ले वार्षिक रूपमा व्यवस्थापन बोर्डद्वारा चयन गरिएका स्वतन्त्र व्यवसायिक लेखा परीक्षकद्वारा सम्पूर्ण संस्थाको आन्तरिक लेखा परीक्षण गर्ने अभ्यास गर्दै आएको छ। परियोजनाको आन्तरिक लेखा परीक्षण अर्धवार्षिक रूपमा गरिनेछ, र आन्तरिक लेखा परीक्षकद्वारा प्रतिवेदन पेश भएको मितिबाट एक महिनाभित्र, तर प्रत्येक लेखा परीक्षण अवधिको समाप्ति भएको तीन महिनाभन्दा ढिलो नहुने गरी, आन्तरिक लेखा परीक्षण प्रतिवेदन विश्व बैंकलाई प्रदान गरिनेछ।

NEA को नीति तथा कार्यविधि पुस्तिकामा उल्लिखित व्यवस्थापन नीतिहरू संस्थाको कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त आन्तरिक नियन्त्रण तथा उत्तरदायित्व संयन्त्र सुनिश्चित गर्न मार्गदर्शन प्रदान गर्ने खाका हो। आन्तरिक नियन्त्रण प्रक्रियाहरूमा सम्पत्तिको अभिलेख राख्ने तथा सुरक्षा गर्ने प्रणालीहरू समावेश छन्। यस पुस्तिकाले कर्मचारीहरू, तेस्रो पक्ष, र साझेदारहरूलाई अनिवार्य आवश्यकताहरू, कार्यात्मक भूमिका तथा जिम्मेवारीहरू, स्वीकृति सीमाहरू र थ्रेसहोल्ड, नीति विचारहरू, र आन्तरिक नियन्त्रण वातावरण सुनिश्चित गर्न आवश्यक निर्देशन प्रक्रियाहरूको बारेमा जानकारी प्रदान गर्छ।

बाह्य लेखा परीक्षण:

वित्तीय विवरणको लेखा परीक्षणमा वार्षिक परियोजना वित्तीय विवरण र निर्दिष्ट बैंक खाताहरूको लेखा परीक्षण राय तथा व्यवस्थापन पत्र समावेश हुनेछ। व्यवस्थापन पत्रमा निम्न बुँदाहरू उल्लेख गरिनेछः (क) खर्च र अन्य वित्तीय कारोबारहरू अनुगमन गर्न तथा परियोजना वित्तपोषित सम्पत्तिको सुरक्षित अभिरक्षा सुनिश्चित गर्न लेखा प्रणाली तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको पर्याप्तता मूल्यांकन; (ख) परियोजनाले सबै सम्बन्धित कारोबारहरूको पर्याप्त अभिलेख राखेको छ वा छैन भन्ने प्रमाणीकरण; (ग) बैंकलाई पेश गरिएका खर्चहरू DGM वित्तपोषणका लागि योग्य छन् वा छैनन् भन्ने प्रमाणीकरण, साथै कुनै अयोग्य खर्चहरूको पहिचान; (घ) वार्षिक वित्तीय विवरणहरू सम्बन्धित लेखा पुस्तकहरूसँग मेल खान्छन् वा छैनन् भन्ने प्रमाणीकरण।

५. ४ खरिद व्यवस्थापन

५.४. १ सामान्य दिशानिर्देश

DGM परियोजनाका लागि आवश्यक सम्पूर्ण सामान, परामर्श सेवाहरू (संस्थागत तथा व्यक्तिगत), तथा गैर परामर्श-सेवाहरूको खरिद, जसलाई नेपाल विद्युत प्राधिकरण (NEA) द्वारा प्रारम्भ गरिन्छ, विश्व बैंकको **IPF ऋणीहरूको लागि खरिद नियमावली (नोभेम्बर २०२०)** अनुरूप गरिनेछ। उप अनुदान प्राप्तकर्ताहरूले अनुसरण गर्ने खरिद-प्रक्रिया अनुदान सञ्चालन पुस्तिकामा उल्लेख गरिए अनुसार हुनेछ। NEA द्वारा कार्यान्वयन गरिने खरिद गतिविधिहरू **विश्व बैंकको खरिद योजनामा अनुमोदन नभएसम्म प्रारम्भ गरिने छैन।**

परियोजनाअन्तर्गत खरिद गरिने सामानसेवा, जस्तै **सामान, निर्माण कार्य, गैरपरामर्श सेवाहरू, तथा परामर्श सेवाहरू** को विवरण खरिद योजनामा निर्दिष्ट गरिनेछ। NEA ले बैंकको स्वीकृतिका लागि **मोडल बोलपत्र दस्तावेज (Request for Bids, Request for Quotation)** तयार गरी पेश गर्नेछ। मोडल बोलपत्र दस्तावेजहरूमा विश्व बैंकको कुनै आपत्ति नआएपछि, NEA ले ती नै दस्तावेजहरू भविष्यका सबै खरिदहरूमा प्रयोग गर्नेछ। परियोजनाको प्रारम्भिक चरणमा परियोजना व्यवस्थापनका लागि आवश्यक सामानहरू अनुमोदित खरिद योजनाअनुसार खरिद गरिनेछ। DGM नेपाल परियोजनामा सामान, कार्य परामर्श सेवाहरू तथा परामर्श-गैर/सेवाहरूको सम्भावित खरिद विधिहरू संक्षेपमा निम्नानुसार वर्णन गरिएका छन्।

५. ४.२ सामान, कार्य, परामर्श, तथा गैर) परामर्श सेवाहरू-NCS) को खरिद विधिहरू

परियोजनाले **निर्माण कार्य अन्तर्गत कुनै खरिद परिकल्पना गरेको छैन।** सामान, गैरपरामर्श-, र परामर्श सेवाहरू को खरिद विधिहरू निम्नानुसार हुनेछन् (संस्थागत तथा व्यक्तिगत)

तालिका : परियोजनामा अनुसरण गरिने खरिद विधिहरू

सामान तथा गैर परामर्श सेवाहरूका खरिद-विधिहरू	परामर्श सेवाहरूका खरिद विधिहरू
बोलपत्रका लागि अनुरो (RFB)	गुणस्तर लागत आधारित छनोट)QCBS)
कोटेशनका लागि अनुरोध (RFQ)	न्यूनतम लागत आधारित छनोट)LCS)
प्रत्यक्ष छनोट	निश्चित बजेट आधारित छनोट)FBS)
सामुदायिक नेतृत्वमा विकास (CDD) (उप-परियोजनाहरूका लागिमात्र)	परामर्शदाताको योग्यता आधारित छनोट)CQS)
	प्रत्यक्ष छनोट
	व्यक्तिगत परामर्शदाता

राष्ट्रिय रूपमा खुला खरीद प्रक्रिया)NCB) (Open National Procurement Procedure for Goods and Non-Consulting Services):

गतिविधिहरूको सानो आकार र सीमित जटिलताका कारण, बजार पहुँच राष्ट्रिय रूपमा खुला)Open-National) हुनेछ। यसमा विज्ञापनलाई राष्ट्रिय पत्रपत्रिकाहरू र DGM पोर्टलमा प्रकाशन गरिनेछ। यदि सीमित प्रतिस्पर्धात्मक बोलपत्र)Limited Competitive Bidding) अपनाइने भएमा, विज्ञापन आवश्यक हुनेछैन। खरीद विधि र बजार पहुँच स्वीकृत खरीद योजनामा उल्लेख गरिनेछ। राष्ट्रिय बजार पहुँचसहितको RFB खरीद विधिमा, बोलपत्र अवधि ३० दिनको हुनेछ। सम्झौता बोलपत्र वैधता अवधिभित्र प्रदान गरिनेछ। आवश्यक परेमा, NEA ले बोलपत्र वैधता अवधि बढाउने अनुरोध गर्न सक्नेछ।

प्रत्यक्ष ठेक्का)Direct Contracting): यो एक गैरप्रतिस्पर्धात्मक विधि हो-, जसमा एकल) स्रोत चयन-Single-Source Selection - SSS) गरिन्छ। विश्व बैंक खरीद नियमावली अनुसार विशेष परिस्थितिहरूमा मात्र यस विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ। प्रत्यक्ष ठेक्काबाट खरीद गरिने वस्तुहरू वा सेवाहरू सहमत खरीद योजनामा उल्लेख गरिनेछन्।

दरभाउपत्र अनुरोध विधि)Request for Quotations - RFQ): RFQ विधि कम मूल्यका समान वस्तु वा सेवाहरूको मूल्य तुलना गर्न कम्तीमा तीनवटा आपूर्तिकर्ताबाट प्राप्त गरिएको मूल्य प्रस्तावको आधारमा गरिन्छ। आपूर्तिकर्ताहरूलाई प्रदान गरिने RFQ कागजातमा खरीद गरिने वस्तुहरूको प्राविधिक विशिष्टता समावेश गरिनेछ। जब अन्य विधिहरू लागत र दक्षताको आधारमा उपयुक्त हुँदैनन्, तब सानो मूल्यका वस्तु तथा गैर परामर्श सेवाहरू- RFQ मार्फत खरीद गरिनेछ।

५.४.३ परामर्शदाताहरूको छनोट तथा खरीद गर्ने विधि

परियोजनाका गतिविधिहरूको आकार सानो र लागत कम हुने भएकाले परियोजना कार्यान्वयनका लागि राष्ट्रिय परामर्शदाताहरूको सेवा उपयुक्त हुनेछ। परियोजनाका निर्दिष्ट गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न व्यक्तिगत परामर्शदाता वा परामर्शदाता फर्महरू आवश्यक पर्न सक्छन्। परामर्श सेवा खरीद गर्दा विश्व बैंकका खरीद प्रक्रियाहरू पालन गरिनेछ। परियोजनाका विभिन्न गतिविधिहरू, विशेष गरी क्षमता विकास र तालिम कार्यक्रमहरू (IPs & LCs) को क्षेत्रमा, परामर्शदाता (व्यक्तिगत वा फर्महरू) नियुक्त गर्ने योजना बनाइएको छ। परामर्शदाताहरूको छनोट र नियुक्ति निम्न विधिहरू अनुसार गरिनेछ:

व्यक्तिगत परामर्शदाता (Individual Consultant - IC) को छनोट: व्यक्तिगत परामर्शदाताहरूलाई उनीहरूको सम्बन्धित अनुभव, कार्यको प्रकृति, योग्यता, र कार्य सम्पादन क्षमताका आधारमा छनोट गरिन्छ। व्यक्तिगत परामर्शदाताको नियुक्ति विश्व बैंकको स्वीकृत खरीद योजना भित्र रहनुपर्नेछ। त्यसपछि, कार्यसन्दर्भ (Terms of Reference - TOR) तयार गरिनेछ, जसलाई बैंकले अनुमोदन गर्नुपर्नेछ। व्यक्तिगत परामर्शदाताहरू छनोट गर्ने विधिहरू:

(क) खुला बजार (Open Market Approach):

यदि परियोजनाले आवश्यक परामर्शदाताहरूको पहिचान गर्न सकेको छैन भने, रुचि अभिव्यक्तिको अनुरोध (Request for Expression of Interest - REOI) प्रकाशित गरी योग्य परामर्शदाताहरूको आवेदन माग गरिन्छ।

(ख) सीमित बजार (Limited Market Approach): कम्तीमा तीन जना योग्य र अनुभवी परामर्शदाताहरूको जीवनवृत्त (CVs) सङ्कलन गरी तुलना गरेर छनोट गरिन्छ।

(ग) प्रत्यक्ष छनोट (Direct Selection): निम्न विशेष परिस्थितिमा प्रत्यक्ष छनोट गर्न सकिन्छ:

प्रस्तावित परामर्शदाता अत्यन्तै योग्य रहेको ठहर भएमा।

परामर्शदाता पहिल्यै प्रतिस्पर्धात्मक प्रक्रियाबाट छनोट भई परियोजनाका अघिल्लो कार्यहरू सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिसकेको भएमा

कार्य अवधि ६ महिनाभन्दा कम हुने भएमा।

आकस्मिक तथा अत्यावश्यक परिस्थितिमा।

नोट: आशय अभिव्यक्तिको अनुरोध (EOI) मा कार्यसन्दर्भ (TOR) समावेश गरिनु पर्दछ। NEA ले छनोट गरिएका परामर्शदातासँग सेवा शुल्क तथा अन्य शर्तहरूमा सहमति भएपछि सम्झौताका लागि वार्ता गर्नेछ। व्यक्तिगत परामर्शदाताहरू छनोट गर्न NEA ले आवश्यक परेमा TOR संलग्न गर्दै REOI प्रकाशित गर्न सक्नेछ।

परामर्शदाता फर्महरूको खरीद (Procurement of Consulting Firms): परियोजनाले परामर्शदाता फर्महरूको खरीद गर्दा विश्व बैंकको मानक प्रस्ताव अनुरोध (Standard Request for Proposals - RFP) प्रक्रिया अपनाउनेछ।

५.४.४ खरीद सम्बन्धी जिम्मेवारीहरू

सामग्री तथा सेवाहरूको खरीदको सम्पूर्ण जिम्मेवारी NEA को हुनेछ। NEA का **खरीद अधिकृत** (Procurement Officer) ले दैनिक खरीद प्रक्रियासँग सम्बन्धित कार्यहरू सञ्चालन गर्नेछन्।

परियोजनाको प्रारम्भिक चरणमा **वार्षिक कार्य योजना तथा बजेट (AWPB)** को भागस्वरूप, NEA ले १८ महिनाका लागि खरिद योजना (Procurement Plan) तयार गर्नेछ । यस योजना विश्व बैंकको प्रारम्भिक समीक्षा र स्वीकृति (Prior Review and Approval) पछि प्रत्येक वर्ष अपडेट तथा अनुगमन गरिनेछ । खरिद योजनामा निम्न विवरणहरू समावेश हुनेछन्: गतिविधि/सामग्रीहरूको विवरण, छनोटको विधि, अनुमानित लागत, समयसीमा, बैंकको समीक्षा आवश्यकताको स्तर, प्रयोग गर्नुपर्ने खरिद सम्बन्धी कागजातहरू । NEA ले विश्व बैंकसँग सहमति भएका वार्षिक खरिद योजनाका आधारमा **Systematic Tracking of Exchanges in Procurement (STEP) प्रणाली** प्रयोग गरी खरिद प्रक्रियाहरू सञ्चालन गर्नेछ ।

५.४.५ खरिद निर्णयहरूमा विश्व बैंकको समीक्षा

विश्व बैंकले खरिद प्रक्रियामा **दुई प्रकारका समीक्षाहरू** गर्ने गर्दछ:

प्रारम्भिक समीक्षा (Prior Review)

पश्चात् समीक्षा (Post Review)

खरिद योजनामा प्रत्येक वस्तु/सम्झौताका लागि **समीक्षाको प्रकार** उल्लेख गरिनेछ ।

खरिद सम्बन्धी प्रमुख कागजातहरू, विशेष गरी **बोलपत्र (Bidding) तथा सम्झौता (Contracting) सम्बन्धी कागजातहरू**, विश्व बैंकसँग सहमत भएर मात्र प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

सामान्यतया, **सानो मूल्यका खरिद तथा सम्झौताहरू** पश्चात् समीक्षाको अधीनमा रहनेछन् ।

तर, **खरिद प्रक्रियामा हुने जोखिमको आधारमा** (जसलाई विश्व बैंकले मूल्याङ्कन गर्छ), कुनै पनि सम्झौता प्रारम्भिक वा पश्चात् समीक्षाको लागि चयन गरिन सक्छ ।

५.४.६ खरिद योजना (**Procurement Plan**)

NEA को परियोजना कार्यालय STEP प्रणालीमा खरिद योजना प्रविष्टि तथा व्यवस्थापन गर्न जिम्मेवार हुनेछ । परियोजना कर्मचारीहरूलाई STEP प्रणालीको प्रयोग सम्बन्धी विश्व बैंकको टोलीबाट आवश्यक तालिम प्रदान गरिनेछ ।

खरिद योजनामा निम्न विवरणहरू समावेश हुनेछन्: खरिद गरिने वस्तु तथा सेवाहरूको विवरण, खरिदको वर्गीकरण (Procurement Category), खरिद विधिहरू (Procurement Methods), अनुमानित लागत (Estimated Costs), समीक्षा आवश्यकताहरू (Review Requirements), प्रमुख गतिविधिहरूको समयसीमा (Timelines) खरिद योजना विश्व बैंक र ऋणी (Borrower) संस्थाबीच सहमत भएर तयार गरिनेछ ।

स्वीकृत खरिद योजना विश्व बैंकको वेबसाइट र **UNDB अनलाइन पोर्टल** मा सार्वजनिक गरिनेछ ।

यसलाई वार्षिक रूपमा वा आवश्यकताअनुसार परियोजना कार्यान्वयनको वास्तविक आवश्यकताहरू र संस्थागत क्षमताका आधारमा अद्यावधिक गरिनेछ । **STEP** प्रणालीमा अपलोड गरिने कागजातहरू: कार्यसन्दर्भ (Terms of Reference -TOR), बोलपत्र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Bid Evaluation Report), प्राविधिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Technical Evaluation Report), हस्ताक्षर गरिएको सम्झौता/किनमेल आदेश (Signed Contract/Purchase Order), भुक्तानी प्रमाणहरू (Payment Records) आदि हुनेछन् । जबसम्म यस्ता तालिम तथा कार्यशाला (Trainings & Workshops) गतिविधिहरू बाह्य फर्म वा व्यक्तिगत परामर्शदातामार्फत व्यवस्थापन गरिँदैनन्, खरिद योजनामा समावेश गरिँदैन ।

खरिद योजना र त्यसका अद्यावधिकहरूमा निम्न विवरण अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नुपर्नेछ: a. खरिद गरिने वस्तु, कार्य, परामर्शदाता सेवा तथा गैर-परामर्शदाता सेवाहरूको संक्षिप्त विवरण । b. अनुमानित लागत, c. प्रस्तावित खरिद विधि, d. विश्व बैंकको समीक्षाको प्रकार, e. मुख्य गतिविधिहरूको समयसीमा f. प्रयोग गर्नुपर्ने खरिद सम्बन्धी

कागजातहरू । साथै NEA तथा अनुदान प्राप्तकर्ता (Grantee) संस्थाहरूले खरिद प्रक्रिया तथा सम्झौतासम्बन्धी सम्पूर्ण कागजातहरू अनुदान सम्झौताको अन्तिम मितिबाट ५ वर्षसम्म सुरक्षित राख्नुपर्नेछ । यस्ता कागजातहरूमा समावेश हुनुपर्ने विवरणहरूः

- खरिद योजना (Procurement Plan)
- लागत अनुमान (Cost Estimate)
- बोलपत्र/प्रस्ताव अनुरोध (RFQ/RFP)को प्रतिलिपि
- आपूर्तिकर्ता/सेवा प्रदायकहरूबाट प्राप्त मूल प्रस्तावहरू (Expression of Interest, CVs, Proposal आदि)
- NEA का खरिद समितिका सदस्यहरूबाट हस्ताक्षर गरिएको मूल्याङ्कन फारम (Evaluation Form)
- हस्ताक्षर गरिएको सम्झौता/किनमेल आदेश (Signed Contract/Purchase Order)
- डेलिभरी प्रमाण पत्र (Confirmation of Receipt of Goods/Services)
- प्राप्त सामग्री वा सेवाहरूको प्रतिलिपिहरू
- भुक्तानी प्रमाणहरू (Copies of Checks) र आपूर्तिकर्ता/सेवा प्रदायकहरूसँग भएको पत्राचार

५.४.७ खरीदसम्बन्धी उजुरी समाधान संयन्त्र-Procurement-related Grievance Handling Mechanism-GHM):

परियोजना कार्यालयले खरिदसम्बन्धी गुनासोहरू अभिलेख गर्न र व्यवस्थित रूपमा राख्न डाटाबेस स्थापना गर्नेछ । सबै खरिदसम्बन्धी गुनासोहरूलाई तिथि, गुनासो दिने व्यक्तिको नाम, सम्पर्क विवरण, गुनासोको कारण, खरिद प्रक्रियाको कुनै उल्लङ्घन भए/नभएको विवरणसहित सुरक्षित राखिनेछ । गुनासो प्राप्त भएको ३ कार्यदिन भित्र गुनासो प्राप्त भएको जानकारी दिइनेछ । गुनासोकर्तालाई बुँदागत स्पष्टीकरणसहित अन्तिम प्रतिक्रिया उपलब्ध गराइनेछ । डाटाबेसमा (क) गुनासो प्राप्त भएको मिति र (ख) परियोजना कार्यालयबाट अन्तिम प्रतिक्रियाको मिति राखिनेछ ।

यदि कुनै बोलपत्रदाताले "पुरस्कार दिने उद्देश्यको सूचना" को विरोध गर्न चाहन्छ भने, उसले सूचना प्राप्त गरेको ५ कार्यदिन भित्र गुनासो दर्ता गर्नुपर्नेछ । उक्त अवधिपछि दर्ता गरिएका गुनासोहरूलाई विचार गरिने छैन । बोलपत्र समीक्षासँग सम्बन्धित सबै खर्चहरू बोलपत्रदाताले नै बेहोर्नुपर्नेछ । बोलपत्रदाताले समीक्षाको प्रक्रिया पूरा हुनुअघि कुनै पनि समयमा लिखित रूपमा गुनासो फिर्ता लिन सक्नेछन् । गुनासो सम्बन्धी मुद्दा सन्तोषजनक रूपमा समाधान भएपछि बन्द गरिनेछ । गुनासोहरू परियोजनाको कार्यान्वयन अवधिभर कुनै पनि समयमा दर्ता गर्न सकिन्छ ।

लिखित गुनासो (Written Complaints): परियोजना सुरु हुनु अघि नै एक परियोजना इमेल ठेगाना स्थापना गरिनेछ ।

गुनासोकर्ताले गुनासो उत्पन्न भएको अवस्थालाई देखे/अनुभव गरेको मितिबाट २० दिन भित्र लिखित गुनासो दर्ता गर्न सक्नेछन् । उक्त कागजातमा गुनासोको प्रकार र विषयवस्तु स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नुपर्नेछ । गुनासो प्राप्त भएपछि त्यसको जानकारीसहित गुनासो समाधानका लागि आवश्यक कार्ययोजनासहित अर्को कदमबारे जानकारी गराइनेछ । NEA ले औपचारिक वा अनौपचारिक सबै खरिदसम्बन्धी गुनासोहरू अभिलेख गर्ने, गुनासो डाटाबेस तयार गरी अद्यावधिक गर्ने, र गुनासो समाधान प्रक्रियाको प्रगति अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी वहन गर्नेछ ।

यदि गुनासोकर्ताले पुनरावलोकनको नतिजालाई स्वीकार गर्दैन भने उक्त मुद्दा बन्द गरिनेछ । गुनासोकर्ताले कानुनी माध्यमबाट पुनरावेदन गर्न सक्नेछ । NEA ले बैंकलाई प्राप्त गुनासोहरूको संख्या, समाधान भएका, समाधान नभएका वा अन्य तैस्रो निकायमा सिफारिस गरिएका गुनासोहरूको नियमित रिपोर्ट गर्नेछ ।

५.४.८ गोपनीयता सिद्धान्तहरू

प्रस्ताव मूल्याङ्कन, मूल्य प्रस्तावहरू, र बोलपत्र सम्बन्धी सिफारिसहरू सम्बन्धी जानकारी कुनै पनि परामर्शदाता,

बोलपत्रदाताहरू वा अन्य व्यक्तिहरूलाई ठेक्का प्रदान गर्ने निर्णय नभएसम्म सार्वजनिक गरिने छैन ।

५.५ सुशासन र शासन तथा उत्तरदायित्व कार्य योजना

DGMले परियोजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न, निर्णय प्रक्रियामा समन्वय र एकरूपता कायम गर्न, पारदर्शिता र उत्तरदायित्वलाई सुनिश्चित गर्न, तथा लक्षित आदिवासी जनजाति (IP)हरू र स्थानीय समुदाय (LCहरू) लाई लाभ पुऱ्याउने गरी असल शासनका आधारभूत सिद्धान्तहरू अवलम्बन गर्नेछ । संयुक्त राष्ट्रसंघ (UN) द्वारा परिभाषित असल शासनका सिद्धान्तहरू, जस्तै (i) सहभागिता, (ii) कानूनको शासन, (iii) सहमति-आधारित निर्णय, (iv) समानता र समावेशिता, (v) प्रभावकारिता र दक्षता, (vi) उत्तरदायित्व, (vii) पारदर्शिता, र (viii) जवाफदेहिता परियोजना कार्यान्वयनका लागि मुख्य मार्गनिर्देशक तथा रणनीतिक उपकरण हुनेछन्।

मुख्य शासनसम्बन्धी मुद्दाहरू पहिचान र मूल्याङ्कन गरी जोखिम क्षेत्र र स्तर निर्धारण गरिन्छ तथा उचित न्यूनीकरण उपायहरू अपनाइन्छ। परियोजना कार्यान्वयन संरचनाको समय-समयमा समीक्षा तथा मूल्याङ्कन गरी सुधार आवश्यक क्षेत्रहरू पहिचान गरिन्छ र जोखिम न्यूनीकरणका लागि आवश्यक उपायहरू अपनाइन्छ । DGM नेपाल परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा सिकाइएका पाठहरूको आधारमा, आवश्यकतानुसार शासन प्रणाली परिमार्जन वा सुदृढ गर्न सकिन्छ ।

DGM नेपाल परियोजना निम्नलिखित शासन सिद्धान्तहरूसँग सुसंगत रहेर कार्यान्वयन गरिनेछ: (i) परियोजनाका सरोकारवालाहरूबीच समन्वय र सहकार्य, (ii) पारदर्शिता र उत्तरदायित्व, (iii) सूचनाको हक, (iv) सुदृढ वित्तीय व्यवस्थापन, र (v) असल शासनको वातावरण। जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुनिश्चित गर्न कर्मचारीहरू, तालिम प्रदायकहरू, तथा सहयोग प्राप्त संस्थाहरूका प्रमुख जिम्मेवारीहरू विशेष कार्यदिश (TOR) मार्फत परिभाषित गरिएका छन् । वितरण प्रक्रिया, लेखा व्यवस्थापन, लेखापरीक्षण तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता कायम गर्न कार्ययोजना तयार पारिएको छ ।

त्यसैगरी, उप-प्रस्तावहरूको मूल्याङ्कन, अनुदान प्राप्तकर्ता तथा तालिम प्रदायकहरूको छनोट प्रक्रियामा परिभाषित मापदण्डहरू र सहमति भएका चयन प्रक्रियाहरू कडाइका साथ पालना गरिन्छ। सञ्चार र मिडिया अभियानहरू आयोजना गर्ने, परियोजना दस्तावेजहरू, कार्यक्रमहरू, गतिविधिहरू सार्वजनिक गर्ने, तथा परियोजना गतिविधिहरूमा सरोकारवालाहरूको व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गर्ने प्रबन्धहरूले परियोजनाको असल शासन कायम गर्न र सुधार गर्न थप योगदान पुऱ्याउनेछन् ।

५.५.१ भ्रष्टाचार विरोधी नीति

"परियोजनाहरूमा ठगी र भ्रष्टाचार रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्ने विश्व बैंक मार्गनिर्देश" (अक्टोबर १५, २००६ मा प्रकाशित र जनवरी २०११ मा संशोधित) ले प्राप्तकर्ता-कार्यान्वित ट्रस्ट फन्ड अनुदानहरू सहित ठगी र भ्रष्टाचार रोकन र नियन्त्रण गर्न आवश्यक रहेको उल्लेख गरेको छ। DGM नेपाल परियोजना यी मार्गनिर्देशहरू अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.५.२ विस्तारित जानकारी खुलासा प्रावधानहरू र पारदर्शिता

NEA ले परियोजना जानकारी खुलासा गर्नेछ र परियोजना वेबसाइट तथा अन्य स्रोतहरू (धारा ५.१.३.३, चरण १ मा उल्लेख गरिएको) मार्फत सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउनेछ । परियोजना जानकारी सम्बन्धी विशेष खुलासा उपायहरू, यतिमा सीमित नहुन सक्छन्, निम्नानुसार हुनेछन्:

परियोजनाका गतिविधिहरू र स्थानहरूको संक्षिप्त विवरण

वार्षिक खरिद योजना र तालिकाहरू सार्वजनिक

परियोजनाका लागि नियुक्त गरिएका परामर्शदाताहरूको सूची सार्वजनिक

उप-परियोजनाहरूको जानकारी सार्वजनिक
परियोजना प्रतिवेदन, लेखा परीक्षण प्रतिवेदन, र मध्यावधि समीक्षा प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक
गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) सम्बन्धी जानकारी

५.५.३ सामुदायिक निगरानी

NEA ले सामुदायिक निगरानीलाई सुदृढ गर्दै जानु आवश्यक ठानेको छ, जसले भ्रष्टाचार तथा स्रोतहरूको दुरुपयोगको जोखिमलाई घटाउनेछ । NEA ले परियोजना अनुदान निर्माण प्रक्रियाको सबै चरणहरूमा, जस्तै डिजाइन, अनुगमन, मूल्याङ्कन आदि, लाभग्राहीहरूको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्नेछ। डीजीएम नेपाल परियोजनाले सार्वजनिक सुनुवाइ (Public Hearings), सार्वजनिक लेखा परीक्षण (Public Auditing) आदि माध्यमबाट लाभग्राहीहरू, समुदायहरू, तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई सहभागी अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न अवसर प्रदान गर्नेछ ।

५.५.४ मिलेमतो रोकने उपायहरू

NEA ले परियोजनाका हस्तक्षेपहरूलाई सहभागितामूलक र पारदर्शी बनाउँदै मिलेमतो (Collusion) तथा ठगी (Fraud) रोकनेछ। NEA ले उपयुक्त निगरानीका साथ पारदर्शी खरिद प्रक्रियालाई प्राथमिकता दिनेछ। परियोजनाका परामर्शदाता, ठेकेदार, तथा आपूर्तिकर्ताहरूको कार्यसम्पादन NEA द्वारा अनुगमन र मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

५.५.५ दण्ड र उपचारात्मक उपायहरू

NEA ले भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य-सहनशीलता (Zero-Tolerance) नीति अपनाउनेछ । भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न स्पष्ट दण्ड र उपचारात्मक उपायहरू लागू गरिनेछन्। भ्रष्टाचार, मिलेमतो वा ठगीको प्रमाण भेटिएमा सम्बन्धित अनुदान सम्झौता (Grant Agreement) रद्द गरिन सक्छ, साथै थप सजाय पनि हुन सक्छ । यदि भ्रष्टाचारका घटनाहरू प्रभावकारी रूपमा समाधान गरिएनन् भने, परियोजनाको वित्तीय वितरण स्थगित वा पूर्ण रूपमा रोक्न सकिन्छ । सामुदायिक तथा नागरिक समाज संगठनहरू (CSOs/CBOs) ले NEA को प्रणालीअनुसार उप-अनुदान (Sub-Grants) तथा परियोजनाका लागि विनियोजित कोषको दुरुपयोग वा भ्रष्टाचारसम्बन्धी दण्ड तथा उपचारात्मक उपायहरू लागू गर्नेछन् । आवश्यक परेमा, NEA ले उप-अनुदान सम्झौतामा संशोधन गर्न वा गम्भीर परिस्थितिमा सम्झौता नै रद्द गर्न सक्नेछ ।

५.५.६ गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM)

NEA ले गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) स्थापना गर्नेछ, जसले स्वदेशी जनजातिहरू (IPs) र स्थानीय समुदायहरू (LCs) तथा अन्य सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त परियोजना कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित सबै गुनासाहरू स्वीकार गर्नेछ र सम्बोधन गर्नेछ । GRM ले IPs, LCs, तथा सरोकारवालाहरूलाई कानुनी अधिकार, जीविकोपार्जन, सामाजिक तथा वातावरणीय पक्षहरूमा डीजीएम नेपाल परियोजनाको कार्यान्वयनबाट पर्ने नकारात्मक असरबारे निःशुल्क रूपमा गुनासो दर्ता गर्ने अवसर प्रदान गर्नेछ, जसका लागि उचित र समयमै समाधान सुनिश्चित गरिनेछ। GRM ले देशको प्रणालीसँग समन्वय गर्दै डीजीएम नेपाल परियोजनासँग विशेष रूपमा सम्बन्धित गुनासाहरूलाई सम्बोधन गर्न मद्दत गर्नेछ। साथै, GRM ले यौन शोषण, दुरुपयोग, तथा यौन उत्पीडन (SEA/SH) सम्बन्धी गुनासाहरूलाई पनि स्वीकार गर्ने र सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ ।

GRM ले लक्षित सरोकारवालाहरू तथा लाभग्राहीहरू, जस्तै IPs र LCs, का लागि सामग्री लाभ/क्षतिपूर्तिको हस्तान्तरण प्रक्रियालाई पनि सहज बनाउनेछ। उप-परियोजना अनुदान प्राप्तकर्ताहरू (sub-project grantees) तथा अन्तिम लाभग्राहीहरूलाई गुनासो सम्बोधन संयन्त्रको उद्देश्य र प्रक्रिया सम्बन्धी जानकारी उचित सञ्चार माध्यमहरूबाट उपलब्ध गराइनेछ। GRM दुई-तरिका (two-way) सञ्चार प्रणाली अनुसरण गर्नेछ, जसअन्तर्गत समाजका सीमान्तकृत IPs र LCs सहित महिला, दलित, मुस्लिम, मधेसी, सामाजिक रूपमा पछाडि पारिएका समूह, फरक क्षमता भएका व्यक्ति, युवा, तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूले आफूहरूलाई परियोजना कार्यान्वयनबाट बहिष्करण गरिएको महसूस भएमा,

वा उनीहरूको जीवन, जीविकोपार्जन, अधिकार, समाज, तथा वातावरणमा कुनै नकारात्मक असर परेको गुनासो गर्न सक्नेछन्। साथै, उनीहरूलाई आफ्ना गुनासाहरूको समाधानसम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराइनेछ।

DGM नेपाल परियोजनाले गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) का लागि एक सम्पर्क व्यक्ति (Focal Point) तोक्नेछ। गुनासाहरूको समाधान गर्ने तहहरू राष्ट्रिय संचालन समिति (NSC) सँग छलफल गरी सहमत गरिनेछ। अनुमान गरिन्छ कि NEA ले अधिकांश गुनासाहरू समाधान गर्नेछ। यदि NEA ले कुनै समस्या समाधान गर्न नसकेमा, गुनासो NSC समक्ष पुर्याइनेछ। यदि गुनासो अनुदान आवेदनमा NSC का निर्णयहरूसँग सम्बन्धित छ भने, उक्त गुनासो NSC समक्ष सिफारिस गरिनेछ। यदि गुनासो विश्व बैंक (WB) का नीतिहरूसँग सम्बन्धित छ भने, NSC मा उपस्थित विश्व बैंकका पर्यवेक्षक प्रतिनिधिलाई सम्बन्धित नीति स्पष्ट पार्न अनुरोध गरिनेछ।

यदि गुनासो डीजीएम नेपाल परियोजनाको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्दैन तर निम्नमध्ये कुनै एकसँग सम्बन्धित छ (i) DGM का नीतिहरू, (ii) कुनै देशमा DGM को शासन व्यवस्था, वा (iii) NEA वा NSC द्वारा समाधान गर्न नसकिने गुनासाहरू, भने उक्त गुनासोलाई अन्य कानुनी वा प्रशासनिक प्रक्रियाहरू मार्फत समाधान गरिनेछ।

१.६.१ DGM नेपाल परियोजनामा गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) को कार्यक्षेत्र

GRM को कार्यक्षेत्र विश्व बैंकद्वारा वित्त पोषित परियोजनाका लागि आवश्यक पर्ने प्रमुख आवश्यकताहरूमध्ये एक पर्यावरण तथा सामाजिक सुरक्षा उपाय (ESS10) मा उल्लेख गरिएअनुसार हुनेछ। DGM नेपाल परियोजनामा गुनासाहरू सम्बोधन गर्न निम्नलिखित उपायहरू लागू गरिनेछ:

विद्यमान अभ्यासहरूको प्रयोग: DGM नेपाल परियोजनाले गुनासाहरू समाधान गर्न प्रचलित अभ्यासहरूलाई प्राथमिकता दिनेछ। केवल महत्त्वपूर्ण गुनासाहरू वा मुद्दाहरूलाई मात्र औपचारिक कानुनी प्रक्रियामार्फत सम्बोधन गरिनेछ।

नाम गोप्य राखी गुनासो (अनोनिमस कम्प्लेन्ट्स): DGM नेपाल परियोजनाले नाम गोप्य राखी गरिएको गुनासो (अनोनिमस कम्प्लेन्ट्स)लाई स्वीकार गर्ने छैन। तर, गुनासीकर्ताले आवश्यक परेमा आफ्नो गुनासो गोप्य रूपमा पेश गर्न सक्नेछन्। गोप्य रूपमा पेश गरिएका गुनासाहरूको विवरण परियोजनाले रेकर्ड गर्नेछ, तर ती विवरणहरू सार्वजनिक रूपमा खुलासा गरिने छैन।

वित्तीय जोखिम व्यवस्थापन (Fiduciary Risk Management): वित्तीय ठगी (Financial Fraud) वा खरीद प्रक्रियासँग सम्बन्धित दुरुपयोगका मुद्दाहरू डीजीएम नेपाल परियोजनाको GRM अन्तर्गत पर्दैनन्। यस्ता मुद्दाहरू परियोजनासँग सम्बन्धित पृथक खरीद प्रक्रिया र वित्तीय जोखिम व्यवस्थापन संयन्त्रमार्फत सम्बोधन गरिनेछ। यसैगरी, DGM नेपाल परियोजनाको GRM ले भ्रष्टाचार, धम्की, वा अधिकारहरूको गम्भीर प्रणालीगत उल्लंघनसँग सम्बन्धित गुनासाहरूलाई समेट्दैन।

गुनासो उत्पत्तिको स्थानमै प्राथमिक समाधान: गुनासाहरूलाई प्रारम्भिक रूपमा तिनको उत्पत्तिको स्थानमै सम्बोधन गरिनेछ। यदि सोही स्तरमा समाधान हुन नसकेमा मात्र गुनासोलाई उच्च तहमा पुर्याइनेछ।

१.६.२ गुनासो सम्बोधन संयन्त्रको प्रक्रिया

DGM नेपाल परियोजनाअन्तर्गतको गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) ले गुनासाहरू प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने, र सम्बोधन गर्ने प्रणाली तथा प्रक्रियाहरू समेट्छ। यो संयन्त्र निम्न सिद्धान्तहरूद्वारा निर्देशित: पहुँचयोग्य, पूर्वानुमानयोग्य, समान, पारदर्शी, अधिकारमैत्री, निरन्तर सिकाइमा आधारित, तथा संवाद र सहभागितामा केन्द्रित हुनेछन्।

(क) पहुँचयोग्य (Accessible): सुनिश्चित गरिनेछ कि सबै सरोकारवालाहरू (आदिवासी जनजाति (IPs), स्थानीय समुदाय (LCs), तिनीहरूका संस्थाहरू, उप-परियोजना अनुदान प्राप्तकर्ता, तथा अन्तिम लाभार्थी) GRM पहुँच गर्न सक्छन् र तिनीहरूलाई यसको प्रक्रियाबारे जानकारी छ। साथै, परियोजना सरल र स्थानीय भाषामा प्रभावकारी संचार प्रदान गर्नेछ, जसले सामाजिक-सांस्कृतिक मान्यताहरूलाई पनि ध्यानमा राख्नेछ।

(ख) पूर्वानुमानयोग्य (Predictable): गुनासो वा चिन्ताहरू समाधान गर्न प्रत्येक चरणको लागि स्पष्ट र परिचित प्रक्रिया उपलब्ध गराइनेछ, जसमा अनुमानित समयसीमा पनि उल्लेख गरिनेछ।

(ग) समान (Equitable): सुनिश्चित गरिनेछ कि सबै सरोकारवालाहरूलाई जानकारी प्राप्त गर्न उचित अवसर उपलब्ध गराइनेछ। गुनासोहरू निष्पक्ष, सूचित, र सम्मानजनक रूपमा सम्बोधन गरिनेछन्।

(घ) पारदर्शी (Transparent): गुनासो दर्ता गर्ने पक्षहरू (गुनासीकर्ता) लाई गुनासोको प्रगति बारे निरन्तर जानकारी दिइनेछ। संयन्त्रको कार्यसम्पादनबारे स्वतन्त्र रूपमा पर्याप्त सूचना उपलब्ध गराइनेछ। परियोजनाको आधिकारिक वेबपेजमा गुनासोको स्थिति अपडेट गरिनेछ।

(ङ) अधिकारमैत्री (Rights Compatible): गुनासीकर्ताले बुझ्न सक्ने गरी गुनासोहरूको समाधान लागू गरिनेछ, जसले राष्ट्रिय कानुनी तथा अनौपचारिक (परम्परागत) अधिकारहरूका साथै अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा मान्यता प्राप्त अधिकारहरूसँग मेल खानेछ।

(च) निरन्तर सिकाइलाई सक्षम बनाउने (Enabling Continuous Learning): गुनासोहरूको आवृत्ति, स्वरूप, र कारणहरूको नियमित रूपमा विश्लेषण गरिनेछ। संयन्त्र सुधार गर्न र भविष्यमा यस्ता गुनासाहरू तथा क्षतिको रोकथाम गर्न आवश्यक पाठहरू सिक्ने उपायहरू अपनाइनेछ।

(छ) संवाद र सहभागितामा आधारित (Based on Engagement and Dialogue): DGM नेपाल परियोजनाका लाभार्थी तथा प्रभावित सरोकारवालाहरूलाई परामर्श दिइनेछ। उप-परियोजना अनुदान प्राप्तकर्ता, NSC, NEA लगायतका पक्षहरूसँग नियमित संवाद गरी गुनासोहरू समाधान गरिनेछ।

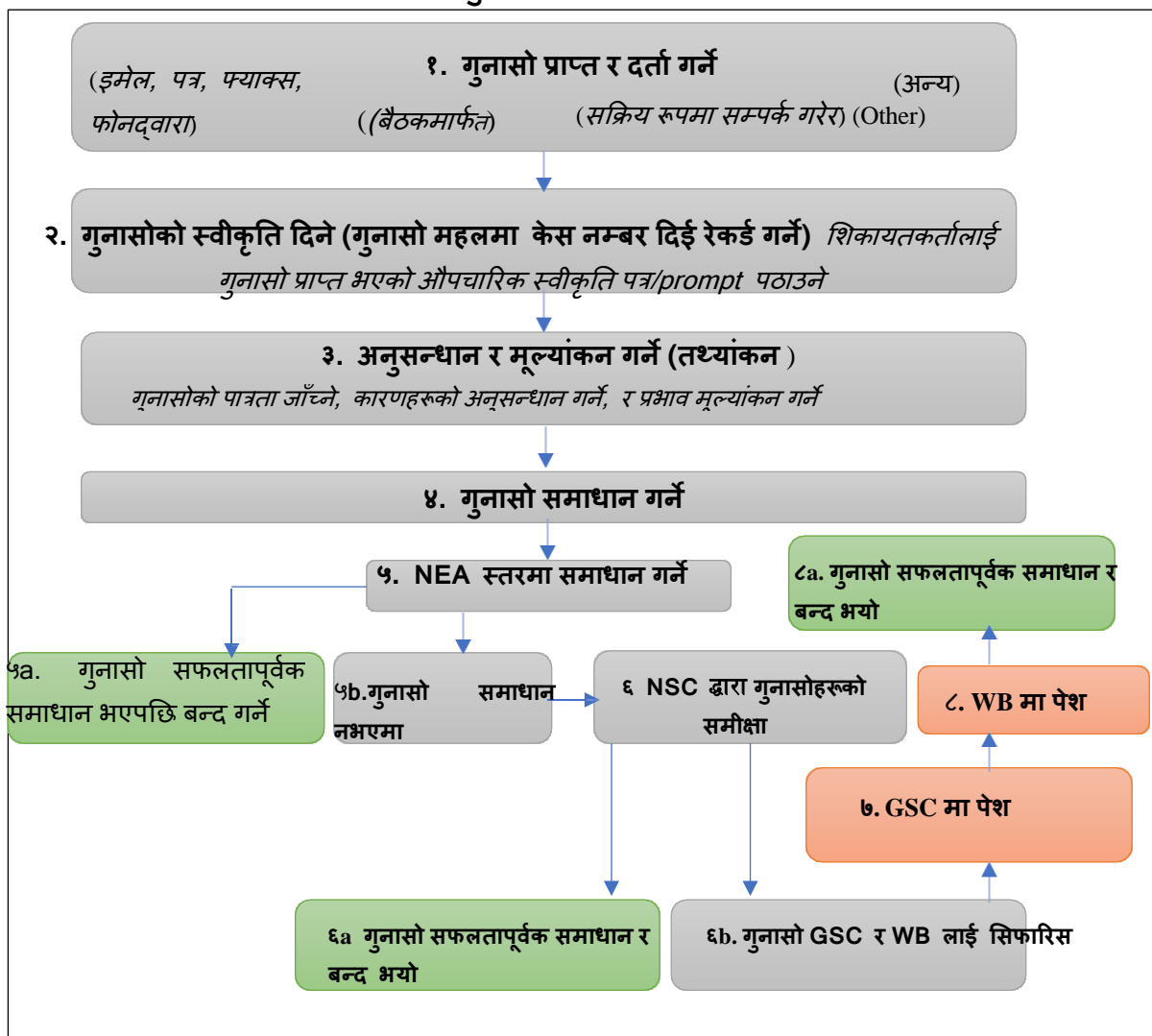
१.६.३ गुनासो संस्थागत व्यवस्था

NEAले डीजीएम नेपाल र यसको गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) बारेमा सांस्कृतिक रूपमा उपयुक्त जानकारीको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नेछ। सम्पर्क व्यक्ति र सम्पर्क च्यानलहरू NEA र GEA वेबसाइटमा सार्वजनिक गरिनेछन्। यी जानकारीहरू प्रत्येक क्षेत्रमा NEA द्वारा आयोजना गरिने जानकारी-संज्ञा बैठकहरू, रेडियो र अन्य सांस्कृतिक रूपमा उपयुक्त सञ्चारका माध्यमहरू मार्फत पनि प्रसारित गरिनेछन्। DGM नेपालको कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित सबै कागजात र रिपोर्टहरू नेपालीमा अनुवाद गरी DGM नेपाल वेबपेजमा उपलब्ध गराइनेछन्। NEAले सरोकारवालासँग खुला संवादको रेखा कायम राख्नेछ र सक्रिय रूपमा तिनीहरूलाई सम्पर्क गर्नेछ। NEAले नियमित रूपमा प्राप्त प्रतिक्रियाहरू पुनरावलोकन गर्नेछ, वेबसाइटमा सोधपुछ र टिप्पणीहरूको जवाफ दिनेछ, र NSC र GSCलाई लिइएका कदमहरूको रिपोर्ट गर्नेछ। न्याय सुनिश्चित गर्न, उचित ध्यान दिने र गुनासोहरूको सम्बोधनको लागि समन्वय गर्न, एक गुनासो व्यवस्थापन समिति (Grievance Handling Committee-GHC) गठन गरिनेछ जसको नेतृत्व टोली प्रमुख (Team Leader) द्वारा गरिनेछ। GHC समिति, जुन NEA अन्तर्गत कार्य गर्नेछ, नियमित रूपमा NSC लाई रिपोर्ट गर्नेछ। GHCमा तीन सदस्यहरू हुनेछन्, जसमा टोली प्रमुख अध्यक्षको रूपमा, IPs र LCs बाट एक सदस्य, र NSC बाट एक सदस्य र एक महिला सदस्य NEA द्वारा चयन गरिनेछन्।

१.६.४ गुनासो प्रमुख कदमहरू र प्रक्रिया

DGM नेपाल परियोजनाले गुनासोहरू सम्बोधन गर्ने सामान्य कदमहरू (typical steps) को अनुसरण गर्नेछ, जुन चित्र १ मा देखाइएको छ। यी कदमहरू र प्रक्रियाहरू FIP-FPP दृष्टिकोण र परियोजना स्थलमा रहेको अन्य हालका अभ्यासहरू अनुसार अनुकूलित गरिनेछन्।

चित्र ३ : गुनासो व्यवस्थापन प्रणाली (GRM) प्रक्रिया

१. **सूचना/जानकारी:** DGM नेपाल परियोजनाले कसरी प्रभावित आदिवासी जनजाति (IPs) तथा स्थानीय समुदाय (LCs), उनीहरूको संगठन, सरोकारवाला, र लाभग्राहीलाई गुनासो सम्बोधन संयन्त्र (GRM) प्रक्रिया बारे जानकारी र मार्गदर्शन प्रदान गर्छ । यस्तो प्रक्रिया र जानकारी परियोजनाको प्रकाशित दस्तावेजहरूमा पनि समावेश गरिनेछ ।

२. **गुनासोहरू प्राप्त र दर्ता गर्नु:** गुनासोहरू प्राप्त गर्नु पहिलो कदम हो । गुनासोहरू परियोजना टोलीको NEA (सामाजिक विकास विशेषज्ञ वा प्रशासनिक अधिकारी) द्वारा गुनासो लग बुकमा दर्ता गरिनेछ । (अनुमानित समय सीमा -७ दिन)

३. **स्वीकृति, मूल्यांकन र जिम्मेवारी दिनु:** सुरक्षासम्बन्धी विशेषज्ञले गुनासो प्राप्त गरेको गुनासोकर्तालाई जानकारी गराउँछन्। विशेषज्ञले गुनासोको प्रक्रिया, जस्तै योग्यता समीक्षा, संचार गर्नेछन्। निश्चित अधिकारीले गुनासोकर्ताहरूको चिन्ता DGM नेपालसँग सम्बन्धित छ कि छैन भन्ने सुनिश्चित गर्न योग्यता समीक्षा गर्नेछन्। यस चरणमा, NEA र NSC ले गुनासोहरूको मान्यता, दायरा,

र सान्दर्भिकता स्क्रिन गर्नेछन्, साथै NEA, NSC, GSC, र विश्व बैंकको निर्णयदाताको दायरा समीक्षा गर्नेछन्। (अनुमानित समय सीमा- १० दिन)

४. अनुसन्धान, तथ्य-खोज, र विश्लेषण गर्नु: DGM नेपालले गुनासोहरूलाई DGM परियोजना-एकाइहरूको निर्णय गर्ने दायराको आधारमा तीन श्रेणीहरूमा वर्गीकरण गर्नेछ । NEA र NSC ले गुनासो सरल प्रक्रिया र क्रियाकलाप मार्फत सम्बोधन गर्न सकिन्न, वा गुनासो जटिल छ र यसलाई GSC र विश्व बैंकको थप मूल्याङ्कन र संलग्नता आवश्यक छ निर्धारण गर्नेछन् । अनुमानित समय सीमा-७ दिन)

- NEA र NSC मा वा परियोजना कर्मचारीद्वारा तुरुन्त समाधान गर्ने कदमहरू।
- GSC र विश्व बैंक तथा अन्य सरोकारवालाहरूको थप मूल्याङ्कन र संलग्नता आवश्यक पर्ने गुनासोहरू समाधानको सर्वोत्तम तरिका निर्धारण गर्न ।
- GRM को लागि अयोग्य ठहरिने गुनासोहरू (DGM नेपाल परियोजनासँग असम्बन्धित); या आधारभूत योग्यता मापदण्डलाई पूरा नगर्ने अन्य प्रक्रियाहरू गुनासो समाधानका लागि उचित ।
- NEA र NSC ले गुनासोहरूमा संलग्न तथ्य र प्रमाणहरूको समीक्षा गरेर विश्लेषण र मूल्याङ्कन शुरू गर्नेछन् ।

५. थप जानकारीको लागि अनुरोध: योग्यता समीक्षा प्रक्रियालाई बलियो बनाउन पहिलोपटक गुनासोकर्तासँग थप जानकारीको लागि GRM अनुरोध गरिनेछ । यसका लागि निश्चित समय सीमा (जस्तै १० कार्य दिनहरू) प्रदान गरिन्छ। यदि गुनासोकर्ताबाट १० कार्य दिनहरू भित्र जवाफ प्राप्त भएन भने, NEA ले दोस्रो अनुरोध गुनासोकर्तासँग अर्को १० दिन भित्र जानकारी प्रदान गर्न गर्नेछ । यदि दोस्रो अनुरोध पछि पनि जवाफ प्राप्त भएन भने, NEA NSC संग परामर्श गरी गुनासो बन्द गर्न विचार गर्न सक्छ । (अनुमानित समय सीमा -१० दिन)

६. गुनासोमा अन्तिम निर्णय गुनासोकर्तालाई जानकारी गर्नु: NEA र NSC ले थप जानकारी समीक्षाको आधारमा निर्णय गर्नेछन् । यदि जानकारीले निर्णय गर्न सहयोग गर्दैन भने, NEA र NSC ले गुनासो GSC र विश्व बैंकलाई अगाडि बढाउने हो कि होइन भन्ने निर्णय गर्नेछन् । (अनुमानित समय सीमा- ७ दिन)

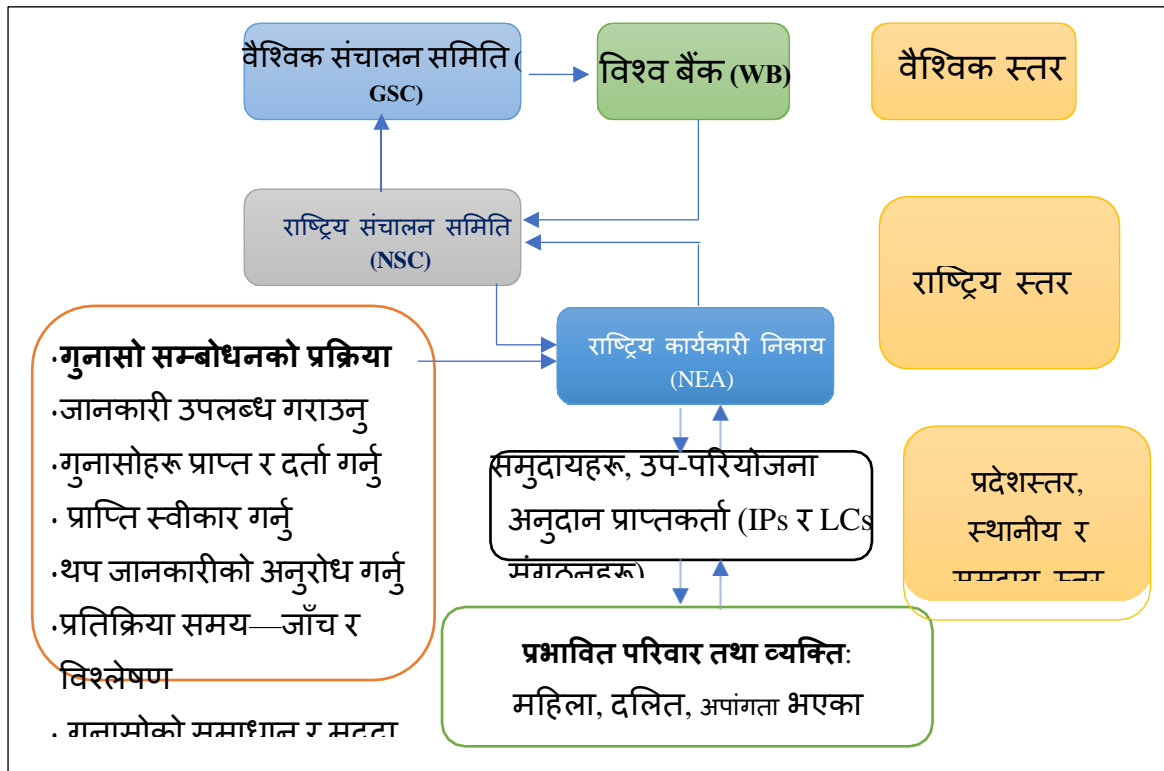
७. सुचना र गुनासो बन्द गर्नु: अन्तिम चरणमा गुनासो बन्द गर्नुहोस् । NEA ले गुनासोहरूको परिणाम गुनासोकर्तालाई समयमै सूचना दिनेछ । NEA ले दुवै सफल र असफल गुनासोहरूको विवरणहरू रेकर्ड गर्नेछ । NEA ले गुनासोकर्तालाई निर्णय र परिणामको कारण व्याख्या गर्नेछ र गुनासो समाधानका लागि अन्य वैकल्पिक विधिहरूको सन्दर्भ दिनेछ । (अनुमानित समय सीमा-५ दिन)

८. गुनासोको पुनः समाधान गर्नु: प्रभावित उप-परियोजना ग्रान्टीहरू, समुदायहरू, र व्यक्तिहरूलाई क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने कार्यान्वयन ढाँचा विकास गर्नुहोस् । (अनुमानित समय सीमा-१० दिन)

९. अनुगमन र मूल्याङ्कन: गुनासो कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन गर्नुहोस् र विश्व बैंकलाई रिपोर्ट गर्नुहोस् ।

५.६.५ मुख्य चरणहरू र प्रक्रियाहरू

GRM का सामान्य चरणहरू अनुसरण गर्दै, DGM नेपाल परियोजनाले परियोजनासँग सम्बन्धित गुनासोहरूलाई तीन स्तरमा सम्बोधन गर्ने योजना बनाएको छ, जसलाई चित्र 4 मा देखाइएको छ । प्रस्तावित सञ्चालन संरचनाले DGM नेपाल परियोजनामा संलग्न DGM निकायहरू बीच र बीचमा GRM कार्यान्वयनका लागि मार्गदर्शकको रूपमा सेवा गर्न लक्षित छ । यस संरचनामा उप-राष्ट्रिय स्तर (जसमा स्थानीय सरकार स्तर र समुदाय स्तर समावेश छ), राष्ट्रिय स्तर, र विश्वव्यापी स्तर समावेश छन् ।

चित्र 4: DGM नेपालको गुनासो सम्बोधनको तह/स्तर

यदि कुनै गुनासोको सकारात्मक समाधान ६० कार्य दिनभित्र प्राप्त गर्न सकिँदैन र गुनासो समाधान समितिले केसलाई यथोचित रूपमा समाधान गर्न थप समयको लागि स्पष्टिकरण प्रदान गर्दैन भने, वा यदि प्रभावित पक्ष गुनासो समाधान समितिको निर्णयप्रति असन्तुष्ट छ भने, उक्त विषय NSC को अर्को बैठकमा विचारका लागि पठाउन सकिन्छ, वा गुनासो समाधान समितिले थप NSC बैठक बोलाउन सक्छ । कुनै पनि समयमा, गुनासोकर्तालाई प्रचलित कानून अनुसार कानुनी उपचार खोज्न अधिकार हुनेछ ।

५.७ जोखिम व्यवस्थापन र न्यूनीकरण

वित्तीय व्यवस्थापनको दृष्टिकोणबाट हाल परियोजना कार्यान्वयनका क्रममा समग्र जोखिम “महत्वपूर्ण” छ । त्यसैले NSC र NEA संस्था परियोजना कार्यान्वयन समितिलगायत सबै शासकीय व्यवस्था स्थापना गरिएका छ । NEA मा एक योग्य र सक्षम टिम लिडर नियुक्त गरिएको छ, जसले परियोजना व्यवस्थापन नेतृत्व गर्दछ र सबै सरोकारवालाहरू तथा NSC सँग समन्वय गर्नेछ । जोखिम न्यूनीकरण उपायहरू कार्यान्वयन गरेपछि परियोजना जोखिमहरू पुनः मूल्याङ्कन गरिनेछ । कोर परियोजना टोलीको नियुक्ति र कर्मचारी निरन्तरता ठूला जोखिम हुन् । अर्को जोखिम सार्वजनिक र निजी संस्थाहरूसँग साझेदारी स्थापना गर्ने क्षमता र इच्छाशक्ति हो, जुन परियोजनाको

सफलताको लागि महत्त्वपूर्ण छ । तेस्रो जोखिम लक्षित समुदायका सदस्यहरूको साथै NSC सदस्यहरूको अपेक्षाहरूको व्यवस्थापन हो । NEA ले व्यवस्थित जोखिम व्यवस्थापन प्रक्रिया अनुसरण गर्नेछ । जोखिम व्यवस्थापन प्रक्रियाले निम्न छ चरणहरू समावेश गर्दछ:

क. परियोजना घटनाको पहिचान: परियोजना तयारीको क्रममा पहिचान गरिएका जोखिमहरूलाई व्यवस्थापनले विचार गर्नु आवश्यक छ, साथै परियोजना कार्यान्वयनलाई प्रभावित गर्नसक्ने अन्य घटनाहरूको समीक्षा गर्नु आवश्यक छ ।

ख. जोखिम मूल्याङ्कन: पहिचान गरिएका घटनाहरूको समीक्षा गरेर ती घटना घट्ने सम्भावना र परियोजनाको उद्देश्य प्राप्तमा प्रभावको परिप्रेक्ष्यबाट विश्लेषण गर्नु पर्नेछ । यस प्रक्रियाले परियोजना कार्यान्वयनमा सबैभन्दा प्रतिकूल प्रभाव पार्नसक्ने घटनाहरूको व्यवस्थापनलाई समझ सहयोग गर्नुपर्छ ।

ग. जोखिम प्रतिक्रिया: जोखिम मूल्याङ्कन र न्यूनीकरण उपायहरू अपनाउने प्रक्रियामा व्यवस्थापनले जोखिम मूल्याङ्कन गर्नेछ । यो प्रक्रियामा प्रस्तावित उपायहरूको लागत बनाम फाइदाको मूल्याङ्कन तथा जोखिम घटनाहरूको प्रभाव र/वा सम्भावना घटाउने उपायको मूल्याङ्कन समावेश गर्नु पर्नेछ ।

घ. नियन्त्रण क्रियाकलापहरू: जोखिम न्यूनीकरण उपायहरू कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न नीति र प्रक्रियाहरू लागू गरिनेछ ।

ङ. जानकारी र संचार क्रियाकलापहरू: सबै कर्मचारीले पहिचान गरिएका जोखिम र न्यूनीकरण उपायहरू तथा योजना बारे परिचित हुने सुनिश्चित गर्नुपर्छ । यसले जोखिम प्रतिक्रियाहरूको सफल कार्यान्वयनमा मद्दत पुऱ्याउँछ ।

च. अनुगमन: जोखिम व्यवस्थापन प्रक्रियालाई कार्यान्वयन गर्ने प्रविधि, प्रक्रिया, र कर्मचारीहरूको प्रभावकारितालाई निर्धारण गर्न अनुगमनले मद्दत गर्दछ । जहाँ अनुगमन कार्यान्वयन, सञ्चालन, खरिद, र वित्तीय गतिविधिमा समावेश हुन्छ । आवश्यक भएमा जोखिम व्यवस्थापन प्रक्रियाको छुट्टै मूल्याङ्कन गरिन सक्छ ।

तालिका ३ जोखिम र न्यूनीकरणका उपायहरू

क्रस	जोखिम	न्यूनीकरणका उपायहरू
१	DGM नेपाल परियोजनाको NSC मा उच्च अपेक्षाले योजना गरिएका गतिविधिहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न कठिनाई उत्पन्न हुन सक्छ ।	NEA ले शुरुवात गतिविधिहरूका रूपमा NSC र समुदायका सम्पर्क व्यक्तिहरूसँग विभिन्न संवादहरू सञ्चालन गर्नेछ। यसले DGM का वास्तविक गतिविधिहरू र उपलब्धिहरूबारे सदस्यहरूलाई पुनः अभिमुखीकरण गराउनेछ। यसले परियोजना को सामंजस्यपूर्ण बुझाइ र एकरूप अपेक्षा सुनिश्चित गर्दै NSC को सञ्चालन दक्षता सुधार गर्नेछ ।
२	पर्याप्त सञ्चार प्रयासहरूको अभावले परियोजनाको परिधि भन्दा बढी अपेक्षाहरू उत्पन्न गर्न सक्छ। यसले परियोजना हस्तक्षेपहरूको सफलताका	NSC सदस्यहरूले परियोजना समुदायहरूमा जागरूकता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने मुख्य प्रवेश विन्दुको रूपमा सेवा गर्नेछन्। जब NSC सदस्यहरूले परियोजनाका वास्तविक उपलब्धिहरू र सीमाहरूलाई बुझ्छन्, उनीहरू DGM का

	लागि सरोकारवालाहरूको सहभागिता स्तरलाई प्रभावित गर्न सक्छ ।	सञ्चालन गतिविधिहरूबारे भएका गलत धारणाहरूलाई सुधार्न NEA सँग हात मिलाउन तयार हुनेछन् ।
३	असन्तुष्ट परियोजना सरोकारवालाहरूले DGM नेपाल परियोजनाका गतिविधिहरूलाई विफल बनाउन सक्छन् ।	परियोजनाले समुदाय स्तरमा सबै सरोकारवालाहरूको सहयोग लिन सकेसम्म प्रयास गर्नेछ। यसका लागि परम्परागत अधिकारीहरू, धारणा नेताहरू, र NSC सदस्यहरूलाई संलग्न गरिनेछ। परियोजना हस्तक्षेपहरूको लागि सामुदायिक चासोलाई सुनिश्चित गर्न प्रयास गरिनेछ ।

खण्ड ६: वातावरणीय र सामाजिक जोखिम व्यवस्थापन

६.१ सारसंक्षेप

यस खण्डमा वातावरणीय र सामाजिक पक्षहरूको मूल्याङ्कन, योजना बनाउने, र व्यवस्थापन गर्ने लागि दिशा-निर्देश र प्रक्रिया प्रदान गरिएको छ। यो DGM नेपाल परियोजनाको जोखिम/प्रभावहरूको सम्बोधनका लागि तयार गरिएको वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन रूपरेखा (ESMF), सरोकारवाला संलग्नता योजना (SEP) र श्रम व्यवस्थापन प्रक्रिया (LMP) अनुसार हो। DGM परियोजनाले महत्वपूर्ण वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरू उत्पन्न गर्ला भन्ने अपेक्षा गरिएको छैन। उप-परियोजना गतिविधिको स्थानहरू र अनुदानका स्थानहरू अझै निर्धारित नभएको अवस्थामा, उप-परियोजना गतिविधिहरूबाट उत्पन्न हुन सक्ने कुनै पनि वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरू व्यवस्थापन गर्न यो ESMF तयार गरिएको छ। ESMFले गतिविधिको छनौट गर्ने प्रक्रिया, परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा उत्पन्न हुने वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरू पत्ता लगाउने, न्यूनीकरण उपायहरू पहिचान गर्ने, र यी जोखिम र प्रभावहरूको सम्बोधनका लागि व्यवस्थापन तथा अनुगमन योजना तयार गर्ने प्रक्रियामा व्यवस्थित मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ। SEPले राष्ट्रिय, उप-राष्ट्रिय, र सामुदायिक स्तरमा परियोजनासँग सम्बन्धित गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्दा IPs र LCs सहित सरोकारवालाहरू र लाभार्थीहरूसँग सक्रिय संलग्नता र अर्थपूर्ण परामर्शका लागि आह्वान गर्दछ। SEPले IPs र LCs, सरोकारवालाहरू र लाभार्थीहरूलाई परियोजना-सँग सम्बन्धित अवसरहरू र परियोजना डिजाईनमा योगदान पुऱ्याउन र संलग्न हुनका लागि उचित जानकारी उपलब्ध गराउने सुनिश्चित गरेको छ। LMPले श्रम आवश्यकताहरू र सम्बन्धित जोखिमहरू न्यूनीकरण योजनासहित पहिचान गर्दछ। यी यस्ता जीवित कागजात-दस्तावेजहरू परियोजना जीवनचक्रको क्रममा आवश्यक परे अपडेट गरिनेछ। यी सार्वजनिक रूपमा DGM नेपाल परियोजनाको वेबसाइट र विश्व बैंक वेबसाइटमा उपलब्ध हुन्छन्। यी कागजातहरू नेपालका सम्बन्धित कानून र नियमहरू अनुरूप, र विश्व बैंकको वातावरणीय र सामाजिक मापदण्ड (ESSs) को आवश्यकताहरू अनुसार तयार गरिएको हो।

६.२ संभावित वातावरणीय र सामाजिक जोखिमहरू र प्रभावहरू

DGM नेपाल परियोजनाको समग्र वातावरणीय र सामाजिक जोखिम वर्गीकरण (ESRC) लाई मध्यम रूपमा मूल्याङ्कन गरिएको छ। DGM नेपाल परियोजनाले मुख्य रूपमा सकारात्मक वातावरणीय र सामाजिक प्रभावहरू उत्पन्न गर्नेछ, जसले IPs र LCs को स्थानीय जीविकोपार्जन सुधार गर्न, वनहरू र प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन प्रवर्द्धन गर्न, र IPs र LCs को सामाजिक उत्थानशिल र अनुकूलन क्षमता बढाउन सहयोग गर्नेछ, जसले उनीहरूलाई दिगो वन व्यवस्थापन (SFM) र वन संरक्षणमा संलग्नता बढाउन क्षमता विकास सहयोग प्रदान गर्दछ। DGM नेपाल परियोजनाको प्रतिकूल प्रभावहरू धारणाहरूको भिन्नता, उप-परियोजनाहरूको कमजोर व्यवस्थापन र अपर्याप्त निरीक्षण, कानूनी व्याख्या र अपेक्षा, तथा डेटा सेटहरू र नगदको आवश्यकताको दबावको कारण देखा पर्न सक्छ, जसले द्वन्द्व उत्पन्न गर्दछ। परियोजना गतिविधिहरूको विकाससँगै जोखिम प्रोफाइल र वर्गीकरणलाई समय समयमा पुनःनिर्धारण गरी न्यूनीकरण उपायहरू लागू गरिसकेपछि बाँकी जोखिमहरू प्रतिबिम्बित गरिनेछ। परियोजना हस्तक्षेपहरूद्वारा प्रेरित र/वा सम्बद्ध कुनै पनि अनपेक्षित प्रतिकूल प्रभावहरू मामूली र स्थल-विशिष्ट हुने अपेक्षा गरिएको छ। परियोजनाको वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन रूपरेखामा (ESMF) एक नकारात्मक सूची (परिशिष्ट IX) समावेश गरिएको छ, र नकारात्मक सूचीमा पर्ने कुनै पनि उप-परियोजनाहरू, प्रतिस्पर्धात्मक अनुदानको भागको रूपमा प्रस्ताव गरिएका, वित्तपोषणको लागि विचार गरिने छैन।

अनुमानित वातावरणीय जोखिमहरू र प्रभावहरू जैविक विविधता, वन, माटोको कटान, र भूखलन/ढलान स्थिरता, स्वास्थ्य र सुरक्षा, तथा रोपिएका बिरुवाहरूको संरक्षण गर्न र आक्रमणकारी बिरुवाहरू र प्राकृतिक वनस्पति आवरण हटाउनका लागि हर्बिसाइड्स र कीटनाशकको सम्भावित प्रयोगसँग सम्बन्धित छन्। मुख्य वातावरणीय चिन्ताहरूमा चयनात्मक कटनी र/वा वन-आधारित उद्यमहरूको लागि विशिष्ट उच्च-मूल्य वन उत्पादनहरूको अत्यधिक कटनीको सम्भावना र महत्वपूर्ण स्थलहरू (पानी स्रोतहरू र वन्यजन्तु आवास सहित) वरपर वन उत्पादनहरूको निकासीबाट पारिस्थितिक सेवाहरूको सम्भावित क्षय समावेश छन्। परियोजना गतिविधिहरूको परिणामस्वरूप कुनै पनि विस्थापन

वा अनैच्छिक पुनर्वास हुने अपेक्षा गरिएको छैन। भूमि प्राप्ति र विस्थापन आवश्यक पर्ने कुनै पनि गतिविधिहरू परियोजनाको अन्तर्गत वित्तपोषित गरिने छैन। तापनि परियोजनाले परिचय गराएका वा वित्तपोषित वन व्यवस्थापन अभ्यासमा परिवर्तनका कारण वन स्रोतहरूको प्रयोग र पहुँच प्रतिबन्धित हुने घटना हुन सक्ने संभावना रहन्छ। थप रूपमा, प्रतिस्पर्धी अनुदानहरूलाई उचित रूपमा प्रतिस्पर्धी विजेताहरूलाई संचार नगरिएमा भेदभावको रूपमा व्याख्या गरिन सक्छ र तनाव र स्थानीय द्वन्द्वहरूको परिणाम दिन सक्छ। एक सम्बन्धित जोखिम प्रतिस्पर्धी अनुदानको चयनको क्रममा विशेष रूपमा अभिजात वर्गको कब्जाबाट उत्पन्न हुने IPs र LCs को बहिष्करणको संभावना समावेश गर्दछ।

परियोजनाको SEA/SH जोखिमहरू र प्रभावहरू 'कम' हुने मूल्याङ्कन गरिएको छ। तदनुसार, परियोजनाले SEP, ESMF, र LMP मा उल्लेखित न्यूनतम आवश्यक उपायहरू विकास गर्नेछ जसमा मुख्यतया परियोजना कार्यकर्ता, कर्मचारी, व्यक्तिहरूद्वारा हस्ताक्षरित आचार संहिता; परियोजनामा एक GBV मुख्य व्यक्ति नियुक्त गर्ने; श्रम GRMहरू; परियोजना क्षेत्रहरूको सेवा प्रदायक मानचित्रण; र कार्यकर्ता तथा कर्मचारीलाई GBV जागरूकता र अभिमुखीकरण समावेश गर्दछ।

६.३ वातावरणीय र सामाजिक जोखिम, प्रभावहरूको छनौट र व्यवस्थापनका कदमहरू

सबै सम्भावित उप-परियोजनाहरूले वातावरणीय र सामाजिक जोखिम व्यवस्थापन रूपरेखा (ESMF) अनुसार स्क्रीनिङ प्रक्रिया मार्फत जानेछन् जसले उठ्न सक्ने जोखिम र प्रभावहरूको प्रकृति, दायरा, र परिमाण निर्धारण गर्नेछ। माथि उल्लेख गरे अनुसार, सबै उप-परियोजनाहरू ESMF (परिशिष्ट IX) मा उपलब्ध नकारात्मक सूची/बहिष्करण सूचीको आधारमा स्क्रीन गरिनेछ, र नकारात्मक सूचीमा पर्ने कुनै पनि प्रस्तावित गतिविधिहरू विचार गरिनेछैन।

स्क्रीनिङ पछि प्रस्तावहरू NEA र NSC द्वारा थप प्रमाणीकरणको अधीनमा रहनेछन्। उप-परियोजना स्क्रीनिङ र स्वीकृति प्रक्रियाका रूपमा प्रमुख कदमहरू तल रूपरेखा गरिएको छ:

वातावरणीय र सामाजिक स्क्रीनिङ: NEA ले सबै प्रस्तावित उप-परियोजनाहरूको सम्भावित जोखिम र प्रभावहरू पहिचान गर्न सहभागितामूलक वातावरणीय र सामाजिक स्क्रीनिङ गर्नेछ। स्क्रीनिङ पछि मात्र उप-परियोजनालाई अनुदान प्राप्त गर्न चयन गरिनेछ। यस परियोजनाको स्क्रीनिङ चेकलिस्ट ESMF परिशिष्ट ४ मा समावेश छ। स्क्रीनिङ प्रक्रियाले निम्न कार्यहरू गर्नेछ:

- उप-परियोजनाको पात्रता निर्धारण गर्ने।
- प्रस्तावित उप-परियोजनाका सम्भावित वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरू पहिचान गर्ने।
- उप-परियोजनाको श्रेणी निर्धारण गर्ने, उदाहरण- श्रेणी I (उच्च जोखिम), श्रेणी II (महत्वपूर्ण जोखिम), श्रेणी III (मध्यम जोखिम), श्रेणी IV (न्यून जोखिम)।
- निर्धारित उप-परियोजना श्रेणीको आधारमा आवश्यक मूल्याङ्कनको स्तर निर्धारण गर्ने।

उप-परियोजनाहरूको वर्गीकरण ESMF मा समावेश गरिएको तालिकामा प्रदान गरिएको छ:

तालिका : गतिविधि/उप-परियोजनाहरूको प्रकृति, दायरा, र प्रभावको आधारमा वर्गीकरण

श्रेणीहरू	गतिविधि/उप-परियोजनाहरूको प्रकृति
श्रेणी I (उच्च जोखिम)	गतिविधि र उप-परियोजनाहरू परियोजनाद्वारा सहयोग नगरिने हस्तक्षेपहरूको लागि हुन्। यस बहिष्करण सूचीका लागि तालिका २४ हेर्नुहोस्।
श्रेणी II (महत्वपूर्ण जोखिम)	गतिविधि र उप-परियोजनाहरू जसले ESIA, EIA र IEE (राष्ट्रिय आवश्यकताअनुसार) आवश्यक पर्ने महत्वपूर्ण जोखिम उत्पन्न गर्छन्। यस्ता हस्तक्षेपहरू परियोजनाद्वारा सहयोग गरिने छैनन् ⁵ ।

<p>श्रेणी III (मध्यम जोखिम)</p>	<p>गतिविधि र उप-परियोजनाहरू जसले 'मध्यम प्रभावको जोखिम' प्रस्तुत गर्छन् र वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMPs) तयार पार्न आवश्यक हुन्छ। जसका वातावरणीय वा सामाजिक प्रभावहरू श्रेणी II भन्दा कम प्रतिकूल हुन्छन्, ती गतिविधि र उप-परियोजनाहरू श्रेणी III मा पर्दछन्। यस श्रेणी अन्तर्गतका गतिविधि/उप-परियोजनाहरूको प्रभाव विशिष्ट स्थानमा सीमित हुनेछन्, उल्टाउन सकिनेछन्, र न्यूनीकरण उपायहरू ज्ञात हुने वा सजिलै डिजाइन गर्न सकिनेछन्। दिगो कटनी, SFM, र वन-आधारित उद्यमहरूको क्षमता निर्माणमा DGM नेपाल परियोजना सहयोग गरिएका धेरैजसो गतिविधि र उप-परियोजनाहरू यस श्रेणीमा पर्न सक्छन्।</p>
<p>श्रेणी IV (न्यून जोखिम):</p>	<p>गतिविधि र उप-परियोजनाहरू जसले न्यूनतम वा कुनै प्रतिकूल वातावरणीय र/वा सामाजिक प्रभाव पार्दैनन्, तिनीहरू यो श्रेणीमा पर्दछन्। यी गतिविधि र उप-परियोजनाहरूका लागि प्रारम्भिक स्क्रिनिङ बाहेक थप वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन आवश्यक पर्दैन। श्रेणी IV गतिविधि र उप-परियोजनाहरूको लागि स्क्रिनिङ प्रतिवेदनले पहिचान गरिएका न्यून मामिलाहरूका लागि न्यूनीकरण उपायहरूको सिफारिस गर्नेछ। यसले गतिविधि कार्यान्वयनका लागि वातावरणीय आचार संहिता (ECOP) को रूपमा हुन सक्छ, जुन NEA/NSC द्वारा विकास गरिनेछ।</p>

5 (DGM नेपाल परियोजनालाई मध्यम रूपमा मूल्याङ्कन गरिएको छ, महत्वपूर्ण जोखिम हुने उप-परियोजना गतिविधिहरूलाई सहयोग गरिने छैन)

i. **वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन पूरा गर्नु:** श्रेणी III गतिविधिहरूका लागि वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMP) तयार पार्न आवश्यक पर्नेछ। अधिकांश गतिविधिहरू र उप-परियोजनाहरू श्रेणी IV मा पर्दछन् र प्रारम्भिक स्क्रिनिङ बाहेक कुनै थप मूल्याङ्कन आवश्यक पर्ने छैन। वातावरणीय आचार संहिताहरू (ECOP) विकसित गरिनेछ र श्रेणी IV उप-परियोजना/गतिविधिहरूको कार्यान्वयनको क्रममा उत्पन्न हुने कुनै पनि नकारात्मक वातावरणीय र सामाजिक प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्न लागु गरिनेछ। महिला र अन्य संवेदनशील समूहहरूमा परियोजना जोखिमहरू पहिचान गरिनेछ र सामाजिक मूल्याङ्कन प्रक्रियाको भागको रूपमा सम्बोधन गरिनेछ। श्रेणी III गतिविधिहरूले वातावरणीय संरक्षण नियम २०२० मा उल्लिखित समयतालिकाको आधारमा राष्ट्रिय नियामक आवश्यकताहरू पूरा गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय जाँच (IEE), संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन (BES) आवश्यक हुन सक्छ।

ii. **वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMP) तयार गर्नु:** श्रेणी III गतिविधिहरूका लागि वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMP) ESMF अनुसार तयार पारिनेछ र यो पूर्ण रूपमा विश्व बैंकले उल्लिखित प्रावधानहरूसँग मेल खाने गरी तयार हुनेछ। बैंकका ESSs र वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम व्यवस्थापनमा GoN का नियमहरू ESMF ले ESMPs तयार पार्नको लागि टेम्प्लेट समावेश गर्दछ।

ESMP तयार पार्ने प्रक्रिया: ESMP तयार पार्ने काम सहभागितामूलक ढङ्गले गरिनेछ, जसमा IPs र LCs तथा अन्य सरोकारवालाहरूको परामर्श समावेश गरिनेछ। यी सरोकारवालाहरू ESMP मा उल्लिखित न्यूनीकरण उपायहरू र गतिविधिहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि महत्वपूर्ण छन्। कम्पोजिट २ अन्तर्गतका उप-परियोजना प्रस्तावकहरूले रणनीतिक उपायहरू र उप-परियोजना गतिविधिसँग सम्बन्धित जोखिमका लागि न्यूनीकरण योजनाहरूमा अन्तिम लाभग्राहीहरूको (IPs र LCs संगठनहरूको घरपरिवार स्तरमा) योगदान सक्रिय रूपमा खोज्नेछन्। ESMPs मा

सहमति गरिएको व्यवस्थापन योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न स्थानीय स्तरका IPs र LCs संगठनहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू पनि समावेश गरिनेछ। परियोजनाका लागि विशिष्ट ESMPs विकास गर्न प्रस्ताव विकास चरणमा NEA ले प्राविधिक सहायता प्रदान गर्नेछ। उप-परियोजना अनुदानकर्ताहरूले तयार ESMPs NEA लाई समीक्षा र सुझावका लागि साझा गर्नेछन्। त्यसपछि उप-अनुदानकर्ताहरूले संशोधित ESMPs अन्तिम समीक्षा र स्वीकृतिका लागि NEA सँग पेश गर्नेछन्।

ESMPs कार्यान्वयन: उप-परियोजना अनुदानकर्ताहरूले आफ्नो विकसित ESMPs सँग मेल खाने गरी परियोजना गतिविधिहरू संचालन सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी लिनेछन्। NEA र NSC ले अनुगमन प्रदान गर्नेछन्। उप-परियोजना अनुदानकर्ताहरूका लागि ESMPs एक 'जीवित कागजात' हुनेछ, र आवश्यकता अनुसार यसलाई नियमित रूपमा समीक्षा र परिमार्जन/अपडेट गरिनेछ। ESMP मा गरिएका कुनै पनि संशोधनहरू NEA द्वारा स्वीकृत गरिनेछन्। ESMP कार्यान्वयनको नियमित सुपरिवेक्षण NEA र NSC द्वारा गरिनेछ।

६.४ वातावरणीय र सामाजिक थप योजनाहरू

कम्पोनेन्ट १ अन्तर्गत क्षमता निर्माणका लाभग्राहीहरू र कम्पोनेन्ट २ अन्तर्गत अनुदानका लाभग्राहीहरू सहित सरोकारवालाहरूको प्रभावकारी संलग्नता DGM परियोजना गतिविधिको डिजाइन र कार्यान्वयनको महत्वपूर्ण भाग हो। SEP ले परियोजना तयारीदेखि कार्यान्वयनसम्म परामर्श र संलग्नता प्रक्रियाहरूको विस्तृत मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ। SEP तयारीको भागको रूपमा सरोकारवाला विश्लेषण गरिएको थियो, जुन संलग्नता रणनीति, विधि र योजनालाई जानकारी दिन प्रयोग गरिएको थियो। SEP मा परियोजना स्तरको गुनासो सम्बोधन प्रणाली (GRM) को आवश्यकता समावेश गरिएको छ। अन्य ESMF र वातावरणीय तथा सामाजिक उपकरणहरू जस्तै SEP सार्वजनिक र जीवित कागजात हो, र परियोजना गतिविधि र पहिचान गरिएका सरोकारवालाहरू प्रतिबिम्बित गर्न संशोधित गरिन सक्नेछ। NEA ले NSC सँग परामर्श गरेर DGM नेपाल परियोजनामा IPs & LCs को समान पहुँच सुनिश्चित गर्नेछ। पहुँच र सञ्चार रणनीतिहरूले IPLCs को व्यापक कभरेज, पहुँच र समान पहुँच सुनिश्चित गर्न मद्दत गर्नेछ। सरोकारवाला संलग्नता सहभागितामूलक, समावेशी, पारदर्शी हुन आवश्यक छ, र परियोजना जीवनचक्रभरि सञ्चालन गरिनुपर्छ। महिलाको संलग्नता जानकारी वितरण र परिचालनमा महत्वपूर्णताको विषय जानकारी प्रदान गर्न आवश्यक छ।

श्रम र कार्य अवस्था (ESS2) र समुदायको स्वास्थ्य र सुरक्षा (ESS4) मा आधारित आवश्यकताहरू अनुरूप श्रम सम्बन्धित जोखिमहरू र परियोजनाबाट उत्पन्न प्रभावहरू व्यवस्थापन गर्न श्रम व्यवस्थापन प्रक्रिया (Labour Management Procedures) विकसित गरिनेछ। LMP ले लागू हुने कानूनको जानकारी, परियोजनाअन्तर्गत नियुक्त गरिने अपेक्षित प्रकारका कर्मचारीहरू, र ESS2 अनुपालनका उपायहरू सहित बाल श्रम र जबरजस्ती श्रम तथा व्यावसायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा समावेश गर्नेछ। सिधा कार्यकर्ता र ठेक्का का श्रमकर्ताहरूका लागि एक अलग गुनासो प्रणाली ESS2 अनुरूप प्रदान गरिनेछ जसले कार्यस्थलका चिन्ताहरू उठाउन सक्नेछ। लाभग्राही IP र LC अनुदानदाताहरूद्वारा सामुदायिक कार्यकर्ता रूपमा नियुक्त गरिएका व्यक्तिहरूलाई ध्यानमा राख्दै, LMP ले सामुदायिक कार्यकर्ताको दायरा र प्रकृति परिभाषित गर्नेछ र तिनीहरूको अवस्था सिधा वा ठेक्का श्रमकर्ताबाट छुट्टाउनेछ। सामुदायिक श्रमकर्ताद्वारा उठाइएका गुनासोलाई सम्बोधन गर्न परियोजना गुनासो प्रणाली सामुदायिक श्रमकर्ताको विशिष्ट विशेषताहरू र परियोजनालाई प्रतिबिम्बित गर्न अनुकूलित गरिनेछ। गुनासो प्रणालीले GRM समितिभित्र यौन शोषण र दुर्व्यवहार/यौन उत्पीडन (SEA/SH) सम्बन्धित गुनासोलाई प्रशासन गर्न लिङ्ग-आधारित हिंसा (GBV) मुख्य व्यक्तिलाई नियुक्त गर्नेछ।

परियोजनाले भूमि प्राप्ति र अनैच्छिक पुनर्वासको जोखिम प्रस्तुत गर्ने कुनै पनि गतिविधिको सहयोग गर्दैन र त्यो सम्बन्धी पुनर्स्थापन कार्यढाँचा (Resettlement Framework) छैन। तथापि, परियोजनाबाट कोष प्राप्त गर्ने समूह र स्थानीय समुदायले वनलाई पुनर्स्थापित गर्न र/वा दिगो वन व्यवस्थापन र पुनःस्थापना सुनिश्चित गर्न कटानी नियन्त्रण गर्न आवश्यक ठान्न सक्ने हुँदा, IPs & LCs द्वारा भूमि प्रयोग र प्राकृतिक स्रोतहरूको पहुँच प्रतिबन्धित हुन आवश्यक पर्ने संभावना छ। जहाँ अपरिहार्य हुन्छ, NEA र NSC ले यस्ता प्रतिबन्धहरू राम्ररी छलफल, वार्ता र पारस्परिक रूपमा सहमति गरिने सुनिश्चित गर्नेछ। स्क्रिनिङ प्रक्रियाले परियोजना गतिविधिसँग सम्बद्ध पहुँच प्रतिबन्धका परिणामस्वरूप स्थानीय मानिसहरूमा प्रतिकूल प्रभावको जोखिम फेला पार्छ भने, Forests for Prosperity Project (FFPP) अन्तर्गत तयार गरिएको प्रक्रिया रूपरेखाले यस्ता वन स्रोतहरूको दिगो पहुँच अनुदानको प्रक्रिया मार्गदर्शन गर्नेछ।

यस अतिरिक्त, छुट्टै आदिवासी जनजाति रूपरेखा (Indigenous Peoples Framework) तयार गरिएको छैन । यसको कारण DGM परियोजनाका मुख्य लाभग्राहीहरूमा आदिवासी जनजाति (IPs) समावेश हुनु हो, र परियोजनाका गतिविधिहरू तथा तयारी र कार्यान्वयनको क्रममा भएका मुख्य सम्झौताहरू IPs को सहभागिता र संलग्नतालाई पहुँचयोग्य, सांस्कृतिक रूपमा उपयुक्त, र समावेशी तरिकामा समेट्छ । IPs को सहभागिता र संलग्नताका लागि मार्गनिर्देशनका रूपमा ESMF र SEP लाई सन्दर्भ गरिनेछ ।

६.५ सरोकारवालाहरू र नागरिक संलग्नता तथा जानकारी प्रकटीकरण

यो परियोजना समुदाय-आधारित र माग-निर्देशित भएकाले, परियोजनाको प्रभावकारी डिजाइन र कार्यान्वयनका लागि संवेदनशील र marginalized समूहहरू विशेष गरी IPs & LCs तथा अन्य सरोकारवालाहरूको पूर्ण, प्रभावकारी र निरन्तर सहभागिता आवश्यक छ । नागरिक संलग्नता रूपरेखा समावेश गर्दछ:

- सामुदायिक-आधारित वन व्यवस्थापन (CBFM) मा स्थानीय समुदायहरूको संलग्नता
- सार्वजनिक जमिनमा साना किसानको वन रोपण तथा साना किसानहरूको निजी रोपणका लागि स्थान-विशिष्ट योजनामा समुदायको संलग्नता
- सामाजिक अडिट र सन्तुष्टि सर्वेक्षणमार्फत लक्षित लाभग्राहीहरूका लागि प्रतिक्रिया प्रणालीको सहयोग
- लक्षित लाभग्राहीहरूसँग अर्थपूर्ण संलग्नताका लागि सरकारको क्षमता निर्माणको समर्थन
- तेस्रो-पक्ष अनुगमन गतिविधिहरू

यस रूपरेखाका प्रमुख प्रोटोकलहरू र संयन्त्रहरू समावेश गर्दछन्:

- सरोकारवालाहरूको परामर्श सांस्कृतिक रूपमा उपयुक्त र सबै सरोकारवालाहरूलाई समावेशी हुनुपर्छ, र आवश्यकता अनुसार स्थानीय आदिवासी भाषाहरूमा सञ्चालन गरिनुपर्छ ।
- एक परियोजना GRM स्थापना गरिनेछ र कायम राखिनेछ, जहाँ GRM पहुँच गर्ने प्रक्रिया र गुनासो सम्बोधन तथा समाधान गर्ने प्रक्रिया स्पष्ट र समावेशी ढङ्गले सञ्चार गरिनेछ ।
- परियोजनाको वातावरणीय जोखिम र प्रभावहरू सम्बन्धित सरोकारवालाहरू सहित लाभग्राहीहरूलाई समयमै, पहुँचयोग्य र उपयुक्त स्वरूपमा जानकारी प्रकटीकरण गरिनेछ ।

सार्वजनिक सहभागिताको प्रक्रियामा आधारित र नेपालमा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा संलग्न प्रमुख IPs & LCs संगठनहरूबाट सदस्यता छनौट गर्ने NSC ले परियोजनाको सम्बन्धमा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई जानकारी दिने र संलग्न गर्ने विभिन्न तरिकाहरू सिर्जना गर्नेछ । SEP, जो माथि उल्लेख गरिएको छ, नेपालमा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन (NRM) मुद्दामा संलग्न IPs & LCs का आवश्यकता र चासोहरूलाई सम्बोधन गर्दछ । अन्य परियोजना जानकारी समयमै र सरोकारवालाहरूले बुझ्न सक्ने स्वरूपमा उपलब्ध गराइनेछ, जहाँ आवश्यक छ, आदिवासी भाषाहरूमा अनुवाद सहित ।

ESCP, ESMF, SEP लगायतका वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन उपकरणहरू पहिले नै DGM नेपाल परियोजनाको वेबसाइटमा र विश्व बैंकको वेबसाइटमा प्रकटीकरण गरिएको छ र परियोजना कार्यान्वयनभरि पहुँचयोग्य छन् । ESMF र SEP को कार्यकारी सारांशहरू नेपालीमा अनुवाद गरिएको छ । सार्वजनिक रूपमा प्रकटीकरण गरिने अन्य कागजातहरूमा POM, LMP, अनुदान सञ्चालन म्यानुअल (GOM), छोटो सूचीका प्रस्तावहरू, अस्वीकृत उप-परियोजना प्रस्तावहरू, र प्रतिबद्धता पत्रहरू समावेश छन् । परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा तयार गरिएका अन्य वातावरणीय र सामाजिक उपकरणहरू उपयुक्त रूपमा सार्वजनिक रूपमा प्रकटीकरण गरिनेछ । वेबसाइट बाहेक, जानकारी प्रकटीकरणका अन्य विधिहरूमा सूचना बोर्डहरूको प्रयोग, स्थानीय मिडियाको प्रयोग, र सरोकारवालाहरूसँग आवधिक आमनेसामने र भर्चुअल बैठकहरू समावेश छन् ।

६.६ संस्थागत व्यवस्था

DGM नेपाल परियोजनाका लागि कार्यान्वयन गर्ने संस्था (NEA अर्थात् RRN) परियोजनाले वातावरणीय र सामाजिक आवश्यकताहरू (E&S) पालना सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी लिनेछ। NEA ले वातावरणीय र सामाजिक विशेषज्ञलाई समावेश गरेर विशिष्ट E&S गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नेछ। अन्य सरोकारवाला संस्थाहरूमा NSC, IPLC उप-परियोजना अनुदान लाभग्राहीहरू, र विश्व बैंकले पनि छुट्टै जिम्मेवारीहरू लिनेछन्।

NEA (संघीय र प्रादेशिक, यदि यो प्रादेशिक स्तरमा छ भने): NEA का निम्न जिम्मेवारीहरू समावेश छन्:

- ESCP, ESMF, SEP, र LMP सहित वातावरणीय र सामाजिक उपकरणहरूको प्रभावकारी पालना र कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नु ।
- प्रस्तावहरूको आह्वान र क्षमता विकास गतिविधिहरूको जानकारी प्रकटीकरण गरिनु र DGM वेबसाइटमार्फत परियोजनासँग सम्बन्धित जानकारी प्रकटीकरण गर्न सरोकारवाला संलग्नता गतिविधिहरूको सुविधा प्रदान गर्न सहयोग गर्नु ।
- परियोजनाका गतिविधिहरूमा GESI पक्षहरूको विचार सुनिश्चित गर्नु
- वातावरणीय र सामाजिक जोखिम व्यवस्थापनमा लक्षित लाभग्राहीहरू (IPLCs) र उप-अनुदान प्राप्तकर्ताहरू तथा स्थानीय संस्थाहरूको क्षमता विकास योजना विकास गर्नु
- वातावरणीय र सामाजिक अडिटको म्यानुअल विकास र कार्यान्वयन गर्नु
- संघीय, प्रादेशिक, र स्थानीय सरकारी निकायहरू साथै अन्य सरोकारवालाहरू समन्वय गर्नु
- कम्पोनेन्ट २ अन्तर्गत उप-अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई प्रस्ताव तयार पार्न र ESMP तयार गर्न तथा कार्यान्वयन गर्न आवश्यक अभिमुखीकरण र तालिम प्रदान गर्नु
- उप-परियोजना अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई गतिविधि वा उप-परियोजनासँग सम्बन्धित ESMP तयार पार्न र कार्यान्वयन गर्न सुविधा प्रदान गर्नु
- पेश गरिएका ESMP समीक्षा गर्नु, स्वीकृत गर्नु र परियोजना वेबसाइटमार्फत प्रकटीकरण गर्नु
- ESMP कार्यान्वयनको अनुगमन गरेर E&S आवश्यकताहरूको पालना सुनिश्चित गर्नु र आवश्यक प्राविधिक मार्गदर्शन प्रदान गर्नु
- ESMF कार्यान्वयनको समग्र रिपोर्ट तयार गरेर प्रक्रिया, परिणाम, र ESMP कार्यान्वयनबाट प्राप्त पाठहरू समावेश गर्नु
- NSC सदस्यहरूलाई पाठहरू साझा गर्नु
- आवश्यक परे विश्व बैंक र विश्वव्यापी कार्यान्वयन एजेन्सीलाई छुट्टै ESMF कार्यान्वयन रिपोर्ट पेश ।
- तेस्रो-पक्ष अनुगमनका लागि एजेन्सीहरूलाई सुविधा प्रदान ।
- कुनै पनि वातावरणीय र सामाजिक मुद्दा वा चासोलाई पहिचान र उठान ।

NSC:

- NSC को समग्र जिम्मेवारीमा ESMF सम्बन्धित मुद्दाहरूमा पर्यवेक्षण, मार्गदर्शन, रणनीतिक प्रतिक्रिया, र निर्णय गर्ने समावेश छ। विशिष्ट जिम्मेवारीहरू समावेश छन्:
- NEA र उप-परियोजना अनुदान प्राप्तकर्ताहरूको पर्यवेक्षण गर्दै वातावरणीय र सामाजिक उपकरणहरू कार्यान्वयनका लागि समयमै प्रतिक्रिया प्रदान गर्नु।
- विश्व बैंक र नेपाल नियामक रूपरेखाका वातावरणीय र सामाजिक आवश्यकताहरूको पूर्ण विचार र पालना गर्दै उप-परियोजनाहरूको उचित छनौट सुनिश्चित गर्नु।
- वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनका लागि NEA लाई आवश्यक सहयोग र मार्गदर्शन प्रदान गर्नु।
- ESMP र GRM को उपयुक्त उपचारात्मक उपायहरू ल्याउन संलग्न हुनु।
- वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूमा DGM नेपाल परियोजनाका लाभग्राहीलाई शिक्षित गर्नु।
- DGM नेपाल परियोजनाको ESMF कार्यान्वयनको पाठ विश्व बैंक र GSC सँग साझा गर्नु।

स्थानीय स्तरका IPs र LCs संगठनहरू (उप-परियोजना अनुदान प्राप्तकर्ताहरू):

कम्पोनेन्ट २ अन्तर्गत उप-परियोजना अनुदान प्राप्तकर्ताहरूका जिम्मेवारीहरू समावेश छन्:

- वातावरणीय र सामाजिक आवश्यकताहरूको पूर्ण पालना गर्दै उप-परियोजना प्रस्तावहरूको डिजाइन गर्नु।
- आवश्यक उप-परियोजना सम्बन्धित वातावरणीय र सामाजिक मूल्याङ्कन सञ्चालन गर्दै NEA सँग समन्वय गरेर ESMP तयार गर्नु। यसमा स्क्रिनिङ, संभावित वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको प्रभावकारी न्यूनीकरण उपायहरू पहिचान गर्नु।
- ESMP कार्यान्वयनको स्थिति र प्रगतिबारे NEA लाई रिपोर्ट गर्नु।

WB:

- विश्व बैंकले परियोजना गतिविधिहरूको समग्र सहयोग र अनुगमन प्रदान गर्नेछ, र जिम्मेवारीहरू समावेश छन्:
- संभावित उप-परियोजनाहरूको सूची, तिनको वर्गीकरण, वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको मापन, र न्यूनीकरण उपायहरूको समीक्षा र सल्लाह
- ESCP, ESMF, SEP, LMP र गतिविधि-विशिष्ट ESMP सहित वातावरणीय र सामाजिक उपकरणहरूको कार्यान्वयनलाई अनुगमन
- विश्व बैंकले नमूनाका आधारमा ESMPs समीक्षा ।
- NEA र NSC लाई वातावरणीय र सामाजिक जोखिम र प्रभावहरूको व्यवस्थापन र पालना सुनिश्चित गर्न सहयोग र सल्लाह प्रदान ।

६. ७ क्षमता विकास

क्षमता विकासका सिफारिसहरू ESCP र ESMF मा प्रदान गरिएको छ, जुन परियोजना जीवनचक्रभरि कार्यान्वयन गरिनेछ। यसमा वातावरणीय र सामाजिक आवश्यकताहरू कार्यान्वयन गर्न NEA भित्र वातावरणीय र सामाजिक विशेषज्ञको नियुक्ति समावेश छ। NEA क्षमता निर्माणका क्षेत्रमा समावेश छन्: • संगठनात्मक क्षमता • आन्तरिक र बाह्य समन्वय सीपहरू • द्वन्द्व र जोखिम व्यवस्थापन • अनुगमन र मूल्याङ्कन तथा परिवर्तन सिद्धान्त।

ESMF ले NEA लाई आफ्नो संगठनात्मक र व्यक्तिगत स्तरको मानवीय क्षमता मूल्याङ्कन गर्न र उपयुक्त क्षमता वृद्धि रणनीतिहरू पहिचान गर्न प्रयोग गर्न सक्ने टेम्प्लेट पनि समावेश गर्दछ।

NEA र NSC ले छुट्टै रूपमा IPs & LCs लाभग्राहीहरूलाई क्षमता विकास गतिविधिहरू सुगम बनाउनेछ, जसले DGM नेपाल परियोजनाको प्रतिस्पर्धी अनुदान कम्पोनेन्ट अन्तर्गत वातावरणीय र सामाजिक आवश्यकताहरूमा सचेतना र समझदारी बढाउन सहयोग गर्नेछ। NEA र विश्व बैंकले परियोजना कार्यान्वयन अधि र परियोजना कार्यान्वयनका क्रममा वातावरणीय र सामाजिक कार्यशालाहरू सुगम बनाउनेछ। NEA ले IPs & LCs लाई वातावरणीय र सामाजिक सम्बन्धित जानकारी र कार्यान्वयन तथा पालना आवश्यकताहरूको सहयोग प्रदान गर्नेछ, जसले तिनीहरूलाई आवश्यक ESMPs विकास र कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ तथा आवश्यक वातावरणीय अनुमति प्राप्त गर्न सहायता गर्नेछ। प्रभावकारी ESMF कार्यान्वयनलाई सहयोग गर्न विस्तृत क्षमता विकास गतिविधिहरू ESMF (खण्ड ७.६) मा प्रदान गरिएको छ।

परियोजनाले अन्य वन पहलहरू जस्तै ERP, FPP र EnABLE सँग IPs & LCs र अन्य सम्बन्धित सरोकारवालासँग क्षमता विकास गतिविधिहरूको योजना बनाउने र सञ्चालनमा सञ्चार र समन्वय सुनिश्चित गर्नेछ ।

खण्ड ७: अनुगमन, मूल्याङ्कन, र सञ्चार

७.१ अनुगमन, मूल्याङ्कन र सञ्चारको संक्षेप

NEA ले परियोजनाको प्रगति र प्रक्रियाबारे लाभग्राही, विश्व बैंक, स्थानीय समुदाय र सरकार, र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग संलग्न र जानकारी दिने उद्देश्यले एक अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापना गर्ने साथै प्रभावकारी सञ्चार र पहुँच रणनीति सुनिश्चित गर्ने मुख्य जिम्मेवारी लिनेछ । परियोजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन, र सञ्चार DGM नेपालको एक महत्त्वपूर्ण घटक हुनेछ, जसले परियोजनाको विकास उद्देश्यहरूको उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्न, दिशा-निर्देश अनुसार कार्यान्वयन प्रक्रिया पहिचान गर्न, र कार्यान्वयनको प्रगतिलाई ट्र्याक गर्न मात्रात्मक र गुणात्मक जानकारी सङ्कलन गर्न लक्ष्य राख्छ । अनुगमन र मूल्याङ्कनले परिणामको स्थायित्व सुनिश्चित गर्नेछ र उत्तरदायित्व बढाउनेछ । NEA ले प्राथमिक डाटा सङ्कलन, अद्यावधिक, वर्गीकरण, र प्रतिवेदन तयार गर्ने प्रमुख भूमिका निभाउनेछ । अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रक्रियाले परियोजनाका स्थापित नतिजा र परिणामहरू विरुद्ध उपलब्धिलाई अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्नेछ र नतिजा रूपरेखामा सूचीबद्ध सूचकहरूको उपलब्धिको प्रगतिबारे जानकारी प्रदान गर्नेछ ।

परियोजनामा निम्नलिखित परियोजना विकास उद्देश्य (PDO) सूचकहरू छन्:

सूचक १: DGM सहभागीहरूले स्थानीय, राष्ट्रिय, वा विश्व स्तरमा FIP र अन्य REDD + प्रक्रियाहरूमा बढ्दो भूमिका। (% , लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूह अनुसार वर्गीकृत)।

सूचक २: लक्षित वनहरू र छेउछाउका समुदायहरूमा आर्थिक वा गैर-आर्थिक लाभमा वृद्धि भएका व्यक्ति। (#, लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूह अनुसार वर्गीकृत)।

सूचक ३: DGM सरोकारवालाहरूले DGM शासन र प्रक्रियाहरूलाई पारदर्शी र समावेशीका रूपमा बुझ्छन्। (% , लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूह अनुसार वर्गीकृत)।

७.२ अनुगमन र मूल्याङ्कन व्यवस्थाहरू

समग्र अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई संयुक्त अनुगमन, साइट-आधारित अनुगमन, नियमित प्रतिवेदन, वित्तीय अनुगमन, र परियोजनाको समग्र शासनको पहुँचका लागि सबै सरोकारवालाहरूको प्रभावकारी संलग्नताका लागि डिजाइन गरिनेछ । अनुगमन र मूल्याङ्कनले प्रक्रियालाई सहभागितामूलक, पारदर्शी, प्रमाण-आधारित, सांस्कृतिक रूपमा उपयुक्त, पारस्परिक सिकाइ प्लेटफर्महरू, लिङ्ग-संवेदनशील, र उत्तरदायी बनाउन सुनिश्चित गर्नेछ ।

DGM नेपाल परियोजनाको अनुगमन र मूल्याङ्कनको उद्देश्य:

- परियोजना कार्यान्वयन स्थापित प्रक्रिया र दिशा-निर्देशहरू अनुसार सञ्चालन गरिएको छ र स्रोतहरू इच्छित उद्देश्यका लागि प्रयोग गरिएको छ भन्ने सुनिश्चित गर्नु ।
- M&E रूपरेखाले परियोजना परिणामहरू, नतिजा र प्रदर्शनबारे विश्वसनीय, यथार्थवादी र समयमै डाटा/जानकारी प्रदान गर्ने सुनिश्चित गर्नु ताकि प्रदर्शन र परिणामहरू सुधार गर्न समयमै सुधारात्मक कार्य गराउन सकियोस् ।
- परियोजना गतिविधिहरूको अनुगमन गरी सेवाहरूको गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु, मुद्दाहरूमा पहुँच पाउनु, र गुणस्तर सुनिश्चितका लागि थप सहायता प्रदान गर्न
- परियोजनाको वित्तीय अभिलेखहरूको प्रभावकारी ट्र्याकिङ र अनुगमन गरेर, मानव स्रोतहरूको प्रदर्शन अनुगमन गरेर, र परियोजना उद्देश्यहरू हासिल गर्नका लागि कोषहरू सहि रूपमा प्रयोग भइरहेको सुनिश्चित गरेर परियोजनाको उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्नु ।
- मौजूदा हस्तक्षेपहरूबाट नियमित रूपमा सिकाइलाई बढावा दिनु, र सिकाइको आधारमा चलिरहेको हस्तक्षेप सुधार गर्नु, नयाँ पहलहरूको मार्गदर्शन गर्नु साथै उत्कृष्ट अभ्यासहरू र सफलताको कथाहरूलाई व्यापक समुदायसँग साझा गर्नु

माथि उल्लेख गरिएको M&E परिणाम निम्न उपायहरूद्वारा हासिल गरिनेछ:

- DGM नेपालका परियोजना सूचकहरू, गतिविधिहरू, उप-परियोजनाहरू, र अन्य हस्तक्षेपहरूको अनुगमन

गर्न NEA ले व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) स्थापना गर्नेछ ।

- NEA ले अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रभावकारी स्थापना र कार्यान्वयनका लागि दक्ष र उपयुक्त मानव स्रोतहरू नियुक्त गर्नेछ । परियोजना अवधिभर स्वतन्त्र बाह्य मूल्याङ्कन पनि गरिनेछ ।
- NEA ले परियोजनाको उपलब्धि र प्रगतिका स्थितिलाई ट्र्याक गर्न प्रत्यक्ष प्रतिक्रियात्मक र साझेदारी बैठकहरू नियमित रूपमा आयोजना गर्नेछ । फिल्डबाट डाटा र जानकारी सङ्कलनमा एकरूपता सुनिश्चित गर्न उचित टेम्प्लेट प्रयोग गरिनेछ ।
- NEA ले संयुक्त अनुगमन सञ्चालन गर्नेछ, जसमा आवश्यक भए अनुसार SWC, MoFE, प्रादेशिक सरकार, NSC, WB, स्थानीय सरकारहरू (LGs), र अन्य सरोकारवालाहरूका प्रतिनिधिहरू समावेश गरिनेछन् ।
- परियोजनाको प्रभावकारी सञ्चालनका लागि, NEA ले आन्तरिक नियन्त्रण रूपरेखाको पालन गर्नेछ र पालना र प्रभावकारितालाई नियमित रूपमा समीक्षा गर्नेछ ।

७.२.१ परियोजना र उप-परियोजना अनुगमन

NEA ले दुई तहको अनुगमन कार्यान्वयन गर्नेछ: (a) परियोजना हस्तक्षेप अनुगमन र (b) उप-परियोजना अनुगमन। अनुगमन र मूल्याङ्कन (M&E) प्रणाली DGM नेपाल परियोजनाका लागि विकास गरिएको नतिजा रूपरेखाबाट निर्देशित हुनेछ। यस रूपरेखाले अनुगमन गरिनुपर्ने सूचकहरू, आधारभूत मान र लक्ष्य मान, अनुगमनको आवृत्ति, डाटा स्रोतहरू, र डाटा सङ्कलन उपकरणहरू निर्दिष्ट गरेको छ, जुन परिशिष्ट III मा प्रस्तुत गरिएको छ । सूचकहरूको प्रगति, प्रक्रिया, र उपलब्धिहरूलाई निम्न दृष्टिकोण र गतिविधिहरू मार्फत पहुँच गरिनेछ:

RRN द्वारा नियमित अनुगमन: RRN ले परियोजनाका सबै गतिविधिहरूको दिनहुँ अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी लिनेछ, साथै परियोजनाका सबै सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र सञ्चार गर्नेछ। RRN को अनुगमन, मूल्याङ्कन, र ज्ञान विशेषज्ञले M&E गतिविधिहरू पूरा गर्ने जिम्मेवारी लिनेछन् र विशिष्ट अनुगमन वा मूल्याङ्कन कार्यहरू प्रतिस्पर्धात्मक आधारमा आवश्यक क्षमतायुक्त संस्थाहरू वा व्यक्तिहरूलाई आउटसोर्स गर्न सिफारिस गर्न सक्नेछन्।

नियमित/आवधिक समीक्षामार्फत अनुगमन: NEA ले परियोजना अवधिभर प्रत्येक वर्ष संयुक्त समीक्षाहरू आयोजना गर्ने र संयुक्त समीक्षाका लागि समन्वय गर्ने जिम्मेवारी साथै परियोजना स्थानहरूको भ्रमण समावेश गर्नेछ । NEA ले संयुक्त समीक्षा बैठकहरूको समयमा विषयगत विशेषज्ञहरू र विकास साझेदारहरूलाई निमन्त्रणा गर्न सक्नेछ र परियोजनाको मुख्य प्रदर्शन सूचकहरू, नतिजा सूचकहरू विरुद्धको प्रगतिबारे प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नेछ र ती सूचकहरूलाई प्रभावित गर्ने वा तिनको मानलाई समायोजन गर्ने सूचकहरू साझेदारी गर्नेछ । NEA ले परियोजनाका सबै लाभग्राहीहरू, उप-परियोजनाहरू, र परियोजनामा भाग लिएका अन्य सरोकारवालाहरूबाट पूर्ण र विश्वसनीय डाटाको सङ्कलन सुनिश्चित गर्नेछ । NEA ले समीक्षा प्रतिवेदन तयार गर्नेछ र अर्को समीक्षा बैठक अघि दुई महिनाभित्र सबै सरोकारवालाहरूसँग साझा गर्नेछ ।

मध्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन: NEA ले परियोजनाको सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता, दक्षता, प्रभाव, र स्थायित्व पक्षहरूको मूल्याङ्कन गर्न एक मध्यावधि र एक अन्तिम मूल्याङ्कन सञ्चालन गर्नेछ । मध्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि विस्तृत कार्य-निर्देश विकास गरी बाह्य परामर्शदाता नियुक्त गर्नेछ ।

तेस्रो-पक्ष अनुगमन: ESMF प्रतिबद्धताहरूको कार्यान्वयनको प्रदर्शनमा स्वतन्त्र दृष्टिकोण प्राप्त गर्न तेस्रो-पक्ष अनुगमन गरिनेछ । परियोजना कार्यान्वयन अवधिमा ESMF मा निर्दिष्ट रूपमा यो अनुगमन दुई पटक गरिनेछ । अनुगमनले ESMF अनुसार नमूनाको आधारमा उप-परियोजनाहरूको सुरक्षा पालना मूल्याङ्कन समावेश गर्नेछ । अध्ययनले लिङ्ग कार्य योजना, SEP, ESMPs, IPs योजना, र जोखिम सम्बोधनका लागि प्रयोग गरिएका अन्य उपकरणहरूको पालना/प्रदर्शन मूल्याङ्कन गर्नेछ । तेस्रो-पक्ष अनुगमनको प्रारम्भिक ToR ESMF (परिशिष्ट 8) मा समावेश गरिएको छ ।

छोटो अवधिको क्षमता विकास तालिमको प्रभावकारिताको मूल्याङ्कन: NEA ले DGM नेपाल परियोजनाद्वारा प्रदान गरिएका छोटो अवधिको क्षमता विकास तालिमको प्रभावकारिता नियमित रूपमा मूल्याङ्कन गर्नेछ । DGM नेपाल परियोजनाका क्षमता विकास प्रयासहरूले REDD+ मा ज्ञान वृद्धि र समुदायहरूमा लाभग्राहीहरूको रूपान्तरणात्मक

ज्ञानमा ध्यान केन्द्रित गर्नेछन् ।

व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) को स्थापना: NEA ले परियोजनाको डाटा, उप-परियोजनाबारे जानकारी, परियोजनाका मुख्य गतिविधिहरू, परियोजनाका जिम्मेवार निकायहरू, परियोजनाका लक्ष्यहरू, र लक्ष्यहरूको उपलब्धि स्थिति साझा गर्न MIS स्थापना गर्नेछ ।

क्षेत्रीय अनुसन्धान गतिविधिहरू: NEA ले साना व्यवसाय प्रवर्द्धन, बजार र मूल्य श्रृंखला अध्ययन, परियोजना स्थानहरूमा आधारभूत अध्ययन, लाभग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण, र आवश्यकता अनुसार अन्य अध्ययनहरूको विभिन्न मुद्दाहरू पहिचान गर्न NSC सँग परामर्शमा क्षेत्रीय तहका अनुसन्धान गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नेछ ।

लाभग्राही र उप-परियोजना क्षमता निर्माण: ठिक, विश्वसनीय र व्यापक डाटा सङ्कलन र प्रतिवेदन सुनिश्चित गर्न, NEA ले परियोजनाका लाभग्राही, उप-परियोजनाहरूलाई परियोजनाका अनुगमन र प्रतिवेदन आवश्यकताबारे अभिमुखीकरण प्रदान गर्नेछ । दुवै प्रान्त र स्थानीय स्तरमा M&E विशेषज्ञ र ज्ञान विशेषज्ञहरूद्वारा नेतृत्व गरिएका M&E कार्यशालाहरूको श्रृंखला आयोजना गरिनेछ । यसबाहेक, गुणस्तर र प्रभावकारी डाटा सङ्कलन, अनुगमन, र क्षेत्रीय तहमा मूल्याङ्कनका लागि लाभग्राही र उप-परियोजनालाई प्रत्यक्ष कार्यस्थल सहयोग प्रदान गरिनेछ ।

७.२.२ वित्तीय अनुगमन

NEA ले परियोजनाका विभिन्न स्तरहरूमा आन्तरिक नियन्त्रण उपायहरूको श्रृंखला पालन गर्नेछ, जसले प्रभावकारी र दक्ष वित्तीय प्रणाली सुनिश्चित गर्नेछ । DGM नेपाल परियोजनाको वित्तीय व्यवस्थापनका लागि NEA को वित्तीय प्रणालीलाई विश्व बैंकले समीक्षा र स्वीकृत गरेको छ । समग्र वित्तीय लेनदेनहरू NEA को वित्तीय नीतिअनुसार अनुगमन, दर्ता, विश्लेषण, र प्रतिवेदन गरिनेछ । पारदर्शिता बढाउने उद्देश्यले स्वीकृत परियोजना बजेट र खर्चहरू, उप-परियोजना अनुदानहरू सम्बन्धित पक्षहरूसँग वा MIS मार्फत साझा गरिनेछ ।

NEA अनुदान प्राप्तकर्ताहरूलाई भुक्तानी वितरण गर्ने जिम्मेवारी लिनेछ । भुक्तानी अनुरोध पत्र र सम्झौता वा अनुदान सम्झौतामा उल्लिखित भुक्तानी समयतालिकाको आधारमा गरिनेछ । भुक्तानी सहमति गरिएका नतिजा वा सम्झौता कागजातहरूमा उल्लेखित उपलब्धिहरूको आधारमा पनि गरिनेछ ।

NEA परियोजनाका वित्तीय पक्षहरू, उप-अनुदान सहित, अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी पनि लिनेछ ।

DGM नेपाल परियोजनाको वित्तीय अनुगमन निम्न चरणहरू र प्रक्रियाहरूमा आधारित हुनेछ:

- कार्यशाला वा अभिमुखीकरणका दौरान, NEA लाभग्राहीहरू र उप-परियोजनाहरूलाई वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली र प्रतिवेदन आवश्यकताहरूको बारेमा स्पष्ट दिशा-निर्देश वा जानकारी प्रदान गर्नेछ ।
- NEA को वित्तीय खण्डले परियोजनाबाट समर्थित वा प्रयोग गरिने सामान र सेवाहरूका लागि विभिन्न विक्रेता र स्थानीय सेवा प्रदायकहरूसँग बजार मूल्य जानकारी वार्षिक आधारमा सङ्कलन गर्नेछ । यसले परियोजना र उप-परियोजनाका लागि खरिद बजार मूल्यहरू क्रस-जाँच र प्रमाणित गर्न सुनिश्चित गर्नेछ ।
- NEA ले सामान वा सेवाका लागि भुक्तानी गर्नु अघि वित्तीय जानकारी, बिलहरू, अभिलेखहरू, सहयोग कागजातहरू, र खर्च विवरणको परीक्षणको शुद्धता र पूर्णता प्रमाणित गर्नेछ ।
- वित्त विभागले अपूर्ण जानकारीको लागि स्पष्टिकरण वा थप जानकारीको अनुरोध गर्नेछ र आवश्यक परे खर्चलाई प्रमाणित गर्नेछ ।
- NEA का वित्तीय विशेषज्ञहरू वा खण्डहरूले पारदर्शी वित्तीय व्यवस्थापन र प्रतिवेदनका लागि लाभग्राहीहरू र उप-परियोजनाहरूलाई सल्लाह र प्राविधिक सहायता प्रदान गर्नेछन् ।
- NEA को वित्तीय खण्डले लाभग्राहीहरू र उप-परियोजनाद्वारा पेश गरिएका वित्तीय प्रतिवेदनहरूको समीक्षा गर्नेछ, साइट-आधारित अनुगमन वा स्पट जाँचहरू सञ्चालन गर्नेछ, र नियमित रूपमा सम्भावित धोखाधडीपूर्ण लेनदेनहरूलाई प्रभावकारी रूपमा अनुगमन गर्नेछ ।

७.२.३ गुनासो सम्बोधन अनुगमन

NEA ले गुनासो ट्र्याक गर्न, प्रतिक्रिया दिन र गुनासो सम्बोधन प्रणालीलाई प्रभावकारी रूपमा अनुगमन गर्नको लागि

गुनासो सम्बोधन अनुगमन प्रणाली डिजाइन गर्नेछ। गुनासो सञ्चारका लागि वेबसाइट, टेलिफोन, र प्रत्यक्ष भेटघाट प्रणालीसँगै SMS प्रणाली पनि स्थापना गरिनेछ।

गुनासो सम्बोधन प्रणालीले निम्न सूचकहरूको ट्र्याक र प्रतिवेदन दिनेछः

- प्राप्त गुनासो/प्रतिक्रियाहरूको संख्या
- सम्झौतामा पुगेर प्रभावकारी रूपमा प्रतिक्रिया दिइएको गुनासोहरूको संख्या
- समाधान गरिएका गुनासोहरूको संख्या
- प्रतिक्रिया नदिइएका र/वा समाधान नगरिएका गुनासोहरूको संख्या
- प्रणालीमा दर्ता गरिएका गुनासोका प्रकार।
- परियोजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक समायोजन गर्नुपर्ने क्षेत्रहरू

७.३ व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS)

NEA ले विस्तृत श्रोतासँग अनुगमन डाटा सङ्कलन, व्यवस्थापन, र साझा गर्नका लागि क्लाउड-आधारित सूचना व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना गर्नेछ। प्रणालीका प्रयोगकर्ताहरूले कम्प्युटर वा मोबाइल फोनबाट प्रत्यक्ष पहुँच गर्न सक्नेछन् (मोबाइल फोन संस्करणले इन्टरनेट कनेक्शन असंगत स्थानहरूमा अफलाइन मोडमा काम गर्नेछ)। डेटाबेस प्लेटफर्मले स्थान, वर्ष, र अन्य परियोजना प्रतिवेदन मापदण्डका आधारमा परियोजना जानकारी वर्गीकृत र प्रतिवेदन गर्ने क्षमता समावेश गर्नेछ। प्रणालीमा डेटा सुरक्षा सुनिश्चित गर्न व्यवस्थित ब्याकअप प्रक्रियाहरूका लागि उन्नत सुरक्षा सुविधाहरू हुनेछन्। NEA ले अनुदान वा उप-परियोजना कोष वितरण अघि तीन महिनाको लागि प्रणालीलाई व्यापक रूपमा परीक्षण गर्नेछ।

७.४ परियोजना प्रतिवेदन

NEA ले आन्तरिक प्रतिवेदन संरचना र प्रणालीहरूसँगै तेस्रो-पक्ष अनुगमन र प्रतिवेदन प्रयोग गरेर प्रभावकारी प्रतिवेदन र प्रमाणिकरण संयन्त्र विकास गर्नेछ। प्रतिवेदनहरू र प्रमाणिकरण संयन्त्रबाट प्राप्त निष्कर्षहरू उप-परियोजना भुक्तानी र दाबीहरूका लागि प्रमाण र आधारको रूपमा प्रयोग गरिनेछ।

DGM नेपाल परियोजनामा प्रयोग हुने प्रतिवेदन प्रणाली र आवृत्तिहरू निम्नानुसार छन्:

तालिका १: DGM नेपाल परियोजनाको प्रतिवेदन प्रणाली

प्रतिवेदन	आवृत्ति	प्रतिवेदन सामग्रीहरू र आवश्यकताहरू
त्रैमासिक अनुगमन प्रतिवेदन	त्रैमासिक	- परियोजनाको अवस्थाबारे जानकारी, जसमा ESMF कार्यान्वयन समावेश। -प्रतिवेदन अवधिमा देखिएका मुद्दाहरू र न्यूनीकरण उपायहरू। - परिशिष्ट III को टेम्प्लेट र परियोजनाका सूचकहरूको आधारमा तयार गर्ने। - प्रत्येक त्रैमासिक अवधिको अन्त्यपछि एक महिनाभित्र WB मा पेश ।
त्रैमासिक वित्तीय प्रतिवेदन	त्रैमासिक	- DGM नेपाल कोषको वित्तीय अवस्थाको प्रतिवेदन। - वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न म्यानुअलको धारा ३.७ को पालना।

		<ul style="list-style-type: none"> - NEA ले WB सँग सहमत प्रारूपमा अन्तरिम अन-अडिटेड वित्तीय प्रतिवेदन पेश गर्ने। - प्रत्येक पात्रो त्रैमासिकको अन्त्यपछि ४५ दिनभित्र WB मा पेश।
अडिट प्रतिवेदन	वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> - हरेक वित्तीय वर्षको अन्त्यमा RRN द्वारा वित्तीय अडिट। - वित्तीय लेनदेनको विस्तृत समीक्षा। - WB सँग सहमत स्वरूपमा अडिट गरिएका वित्तीय विवरणहरू। - वित्तीय वर्षको समाप्ति पछि ६ महिनाभित्र WB मा पेश।
वार्षिक परियोजना प्रतिवेदन	वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> - परियोजनाका सूचकहरूको उपलब्धि, कार्य योजना विरुद्धको प्रगति। - परियोजनाका चुनौतीहरू, जोखिमहरू, न्यूनीकरण उपायहरू, उप-परियोजनाहरू, र लाभग्राही प्रदर्शन। - वार्षिक प्रतिवेदन NSC र WB सँग साझा गरिनेछ।
मध्यावधि समीक्षा प्रतिवेदन	दोस्रो वर्षको अन्त्यमा	<ul style="list-style-type: none"> - परियोजनाका हस्तक्षेपहरूको अनुगमन, लाभग्राही तथा विशेषज्ञहरूसँग परामर्श। - NSC सहित समेकित मध्यावधि समीक्षा प्रतिवेदन। - परियोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि निष्कर्ष र सिफारिसहरू समावेश गर्ने।
परियोजना समाप्ति प्रतिवेदन	परियोजना समाप्ति अघि	<ul style="list-style-type: none"> - परियोजनाको प्रभावकारिता, दक्षता, सान्दर्भिकता, स्थायित्व, लक्ष्य उपलब्धि। - उत्कृष्ट अभ्यासहरू, परिवर्तन कथाहरू, परियोजनाका सिकाइका पाठहरू। - NEA ले म्यानुअलको खण्ड ३.२ अनुसार तयार गर्ने। - परियोजना समाप्ति अघि WB मा पेश।
उप-अनुदान प्रतिवेदन		
उप-अनुदान वित्तीय प्रतिवेदन	सम्झौता गरिएको	अन्तिम वित्तीय प्रतिवेदन, जसले लगानी र भुक्तानीहरूको विस्तृत विवरण समेट्नेछ।

	तालिका अनुसार	- परियोजना समाप्ति पछि १५ दिनभित्र WB मा पेश गरिनेछ। - खण्ड ३.३ अनुसार स्वरूपमा तयार गर्ने।
उप-अनुदान समाप्ति प्रतिवेदन	परियोजना समाप्ति पछि १५ दिनभित्र	-
उप-अनुदान प्रगति प्रतिवेदन	सम्झौता गरिएको तालिका अनुसार	- गतिविधिहरू, लक्ष्य उपलब्धि, चुनौतीहरू, जोखिम न्यूनीकरण उपायहरू तथा क्रस-कटिङ मुद्दाहरू।
उप-अनुदान समाप्ति प्रतिवेदन	उप-अनुदानद्वारा वित्त पोषित परियोजनाको समाप्ति पछि १५ दिनभित्र	- परियोजना अवधिभर गरिएका गतिविधिहरू, दक्षता, सान्दर्भिकता, प्रभाव, स्थायित्व। - महत्वपूर्ण परिवर्तन कथाहरू, सिकाइका पाठहरू।
उप-अनुदानकर्ता प्रतिवेदन	द्वि-मासिक	- उप-अनुदानकर्ताले सम्पूर्ण उप-परियोजना अवधिमा द्वि-मासिक अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्ने। - NEA ले यी प्रतिवेदनहरू WB सँग प्रत्येक छ महिनामा द्वि-वार्षिक प्रतिवेदन मार्फत पेश गर्ने।

७.५ परियोजना मूल्याङ्कन र अडिट

प्रतिवेदन अवधिमा सङ्कलन गरिएको तथ्यांक, विभिन्न सरोकारवालाहरूका सिफारिस र प्रतिक्रियाहरू, र विभिन्न अध्ययनमा प्राविधिक विशेषज्ञहरूको संलग्नता परियोजना जीवनभरि परिवर्तनहरू ट्र्याक गर्नको आधार हुनेछ। परियोजनाको कार्यान्वयनको अन्तिम चरणमा, NEA ले REDD+ प्रक्रियालाई अपनाउने र जीविकोपार्जनमा सुधारका लागि IPs & LCs को क्षमता बलियो पार्न परियोजनाको प्रभावकारिताको मूल्याङ्कन गर्नेछ । NEA ले परियोजनाको प्रभावकारिता र दक्षताको मूल्याङ्कन गर्न आन्तरिक मूल्याङ्कन गर्नेछ, र परियोजना कार्यान्वयनका क्रममा सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान गर्नेछ । बाह्य मूल्याङ्कन भने स्वतन्त्र मूल्याङ्कनकर्ताले परियोजनाको सान्दर्भिकता, सुसंगता, प्रभावकारिता, दक्षता, प्रभाव र स्थायित्वको पहुँचका लागि गर्नेछ ।

क्रसं	विवरण	उद्देश्य	जिम्मेवार पक्ष	समयसीमा
१	प्रभाव मूल्याङ्कन	REDD+ प्रक्रियाको प्रवर्द्धन र IPs & LCs को जीवन सुधारमा परियोजनाको प्रभावको मूल्याङ्कन गर्न	NEA	परियोजना अन्त्यतिर
२	आन्तरिक मूल्याङ्कन	परियोजनाको प्रभावकारिता र दक्षता, स्थायित्वको मूल्याङ्कन गर्नु र सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान गर्न	NEA/NSC	मध्यावधि & परियोजनाको अन्त्यतिर
३	बाह्य मूल्याङ्कन	निर्धारित सूचकहरू र नतिजा विरुद्ध परियोजनाका उपलब्धिहरू, सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता, दक्षता, प्रभाव र स्थायित्वको पहुँच	बाह्य परामर्शदाता	मध्यावधि & अन्तिम मूल्याङ्कन

NEA ले **खण्ड ४** मा खुलाइए अनुसार आन्तरिक अडिट नीतिहरू पालना गर्नेछ र परियोजना अनुदान अनुगमन आन्तरिक स्पट अडिट सञ्चालन गर्नेछ । यसैबीच, बाह्य अडिटका लागि स्वतन्त्र अडिटरलाई वार्षिक आधारमा सम्पूर्ण परियोजना अडिटका लागि अनुबन्धित गरिनेछ ।

७.६ परियोजना सञ्चार र पहुँच

DGM नेपाल परियोजनाको सञ्चार वा पहुँचको भागको रूपमा, NEA ले लक्षित लाभग्राहीहरू, विभिन्न सरोकारवालाहरू, सहयोग गर्ने निकायहरू, राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारका लागि अनुदान सुविधा, सफलताको कथाहरू र उत्कृष्ट अभ्यासहरूको प्रवर्द्धनमा ध्यान केन्द्रित गर्नेछ । REDD+ प्रक्रिया, जीविकोपार्जन, र सामुदायिक-आधारित प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन (CBNRM) मा सम्बन्धित नीतिको विकासका लागि पहुँच गतिविधिहरू कार्यान्वयन चरणमा प्राथमिकतामा राखिनेछ । DGM नेपाल परियोजनाले REDD+ प्रक्रिया, जीविकोपार्जन र CBNRM सम्बन्धी नीति सचेतना र नीति संवादका लागि IPs & LCs लाई पनि सहयोग गर्नेछ ।

DGM नेपाल परियोजनाको प्रवर्द्धनका लागि छापिएका सामग्रीहरू र सूचना-ग्राफहरू प्रकाशित र प्रसार गरिनेछ । थप रूपमा, MIS र वेबसाइटहरूले परियोजनाको तस्बिरहरू र जानकारी समावेश गर्नेछन् । प्रस्तावको आह्वान, परियोजना गतिविधिको जानकारी, सफलताको कथाहरू नियमित रूपमा वेबसाइट र अन्य मिडिया (जस्तै सामाजिक मिडिया) मा पोस्ट गरिनेछ, जसले समुदायको व्यापक खण्डसम्म पुग्न मद्दत गर्नेछ । पारम्परिक सञ्चार उपकरणहरू र प्लेटफर्महरू पनि अनुदान, IPs & LCs बाट सफलताको कथाहरू, सिकाइका पाठहरू, साथै NSC बाट गरिने घोषणाहरू प्रसारित गर्न प्रयोग गरिनेछ ।

७.६.१ NEA र NSC मार्फत सञ्चार

DGM नेपालले IPs & LCs र CBOs लाई परियोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नियमित रूपमा NSC र NEA सँग सञ्चार गर्न, प्रतिक्रिया प्रदान गर्न, र बैठकहरू वा अन्य परियोजना गतिविधिहरूमा जानकारी साझेदारी गर्न प्रोत्साहित गर्नेछ । IPs & LCs सँगको परामर्श र बैठकमा NSC पनि क्षेत्र भ्रमण वा अनुगमन तथा परियोजना

गतिविधिको कार्यान्वयन अवधिमा संलग्न हुनेछ। सरकार र सरोकारवालाहरू सँगको सञ्चार NEA द्वारा, NSC को समन्वय र संलग्नता मार्फत गरिनेछ। कम्पोनेन्ट २ को भागको रूपमा, NEA ले सम्बन्धित परियोजना सरोकारवालाहरूसँग नियमित रूपमा संवाद गर्नेछ।

७.६.२ सञ्चार रणनीतिहरू

DGM नेपाल परियोजनामा सञ्चार एक निरन्तर प्रक्रिया हुनेछ र मुख्य रूपमा लाभग्राहीहरू र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग सञ्चारमा ध्यान केन्द्रित गर्नेछ। यसबाहेक, NEA ले परियोजनाको रणनीतिक दिशा र प्रभावका सम्बन्धमा NSC र अन्य साझेदारहरूसँग नियमित रूपमा संवाद गर्नेछ। अनुदान टोलीका सञ्चार कर्मचारीहरू परियोजनाको जानकारी, प्रगति र अन्य सम्बन्धित विषयहरूलाई सार्वजनिक रूपमा सञ्चार गर्न जिम्मेवार हुनेछन्। साथै, सञ्चार कर्मचारीहरू परियोजनाको सामान्य अपडेटहरू/प्रस्तुतिका लागि र परियोजनाको GRM अनुसार गुनासो व्यवस्थापनका लागि पनि जिम्मेवार हुनेछन् (धारा ३.८ हेर्नुहोस्)। ज्ञान व्यवस्थापन र सञ्चार विज्ञ र कागजात अधिकृतले लाभग्राहीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूका लागि परियोजना जानकारी उत्पादन गर्न र प्रसार गर्न जिम्मेवार हुनेछन्।

७.६.३ सिकाइका पाठहरू र उत्कृष्ट अभ्यासहरू

साझेदारी परियोजनाले उप-परियोजनाहरू मार्फत प्रवर्द्धित सफलताको कथाहरू, सिकाइका पाठहरू, उत्कृष्ट अभ्यासहरू र नवीनताहरू परियोजनाका सरोकारवालाहरू र व्यापक सार्वजनिकसँग साझेदारी गर्नेछ। NEA ले REDD+ कार्यान्वयन, जीविकोपार्जनका अवसरहरूको सिर्जना, र दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन जस्ता विषयहरूमा कथाहरू वा केस स्टडीहरू सङ्कलन गर्नेछ। यसैगरी, NSC र IPs & LCs नेताहरूका साथ नीति संवाद सम्बन्धी कथाहरू NEA र NSC द्वारा दस्तावेजीकरण गरिनेछ र वेबपेज, सामाजिक मिडिया, ब्लग वा प्रकाशनहरू मार्फत व्यापक श्रोतासँग सञ्चार गरिनेछ। सञ्चार कर्मचारीहरू भर्ना भएको १० हप्ताभित्र विस्तृत सञ्चार योजना तयार गरिनेछ।

७.६.४ नतिजा/परिणाम ढाँचा-रूपरेखा

तल दिइएको नतिजा रूपरेखा र अनुगमन व्यवस्थापन तालिकाले परियोजनाको कार्यान्वयन प्रगति र परिणामहरूको अनुगमन गर्न प्रयोग गरिने सूचकहरू प्रस्तुत गर्दछ !

नतिज/परिणामको ढाँचा/रूपरेखा						
देश: नेपाल						
नेपालमा आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय समुदायहरू को लागि समर्पित अनुदान संयन्त्र						
परिशिष्ट १: नतिजा/ परिणाम रूपरेखा र परियोजना अनुगमन						
परियोजना विकास उद्देश्य (PDO): लक्षित आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय समुदायहरूलाई नेपालका REDD+ प्रक्रियामा स्थानीय, राष्ट्रिय, र विश्वव्यापी तहमा सहभागिता र क्षमतालाई सुदृढ बनाउन।						
PDO सूचकहरू						
सूचक नाम	आधार अवस्था	वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५ (जम्मा)
<p>सूचक नाम: परियोजना लाभग्राहीहरू जसको भूमिका FIP र अन्य REDD+ प्रक्रियामा स्थानीय, राष्ट्रिय वा विश्वव्यापी तहमा वृद्धि भएको छ (% लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूह अनुसार वर्गीकृत)</p> <p>विवरण: यस सूचकले DGM परियोजनाको क्षमता विकास सम्बन्धी गतिविधिहरूको सफलताको स्तर मापन गर्नेछ। आधाररेखा सबै प्रत्यक्ष सहभागीहरूको कुल संख्या हो, र गणनामा सहभागीहरूले क्षमता विकास गतिविधि पश्चात FIP वा REDD+ प्रक्रियामा आफ्नो भूमिका बढेको हो/होइन भन्ने जवाफ समेटिनेछ।</p> <p>नोट: यो सामाजिक समावेशीकरणका लागि मुख्य क्षेत्रीय सूचकको परिमार्जित</p>	आधाररेखा निर्धारण गर्न बाँकी	५%	२५% (कुल ३०%)	२०% (कुल ५०%)	२०% (कुल ७०%)	५% (लक्ष्य: ७५%)

<p>संस्करण हो, जसको अर्थ हो: गैर-परियोजना परामर्शहरू र निर्णय लिने मञ्चहरूमा सहभागी हुने संवेदनशील र हाशिएमा परेका लाभग्राही जनसंख्या (%)।</p>						
<p>सूचक नाम: लक्षित वन र यसको नजिकैका समुदायका व्यक्तिहरूले वनबाट बढेको मौद्रिक वा गैर-मौद्रिक (# लिङ्ग र आदिवासी/गैर-आदिवासी समूह अनुसार वर्गीकृत)</p> <p>विवरण: यस सूचकले उप-परियोजना/गतिविधिहरूको प्रभावको परिमाण समेट्नका लागि तयार गरिएको हो, जसमा मौद्रिक र गैर-मौद्रिक दुबै लाभहरू समावेश छन् । साथै, यसले उप-परियोजना/गतिविधिहरूमा महिलाहरूको सक्रिय सहभागिता र संलग्नतालाई प्रोत्साहन गर्ने लक्ष्य राख्छ । गैर-मौद्रिक लाभहरूमा वनमा पहुँचमा सुधार, स्वामित्व अधिकारको स्पष्टता, वन-जलवायु नीति र वार्ताका सम्बन्धमा बुझाइ वा चेतनामा सुधार आदि समावेश हुन सक्छ । "व्यक्ति" भनेका ती हुन् जो DGM द्वारा वित्त पोषित कार्यक्रमहरूमा प्रत्यक्ष रूपमा सहभागी हुन्छन् र त्यसबाट लाभ उठाउँछन्। प्रत्यक्ष रूपमा सहभागिता नजनाई केवल अप्रत्यक्ष रूपमा लाभ लिनेहरूलाई गणना गरिने छैन (जस्तै, DGM को वित्त पोषणमा सञ्चालित रेडियो प्रसारण वा मिडिया प्रचार मार्फत जानकारी प्राप्त गर्ने समुदायका सदस्यहरू)। प्रशिक्षण प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरूको सङ्ख्या गणना गर्दा दोहोरो गणना हुन नदिनु अत्यावश्यक छ । यदि कुनै व्यक्ति एउटै प्रकारका प्रशिक्षण कार्यक्रममा पटक-पटक सहभागी हुन्छ भने, उसलाई केवल एकपटक मात्र गणना गरिन्छ ।</p>	<p>०</p>	<p>१२७५</p>	<p>१७०० (कुल २९७५)</p>	<p>२५५० (कुल ५५२५)</p>	<p>१७०० (कुल ७२२५)</p>	<p>१२७५ (लक्ष्य: ८५००)</p>
<p>सूचक नाम: परियोजनाका लाभग्राहीहरूले DGM शासन प्रक्रिया पारदर्शी र समावेशी रहेको अनुभव गरेका छन् आदिवासी समूह अनुसार-गैर/लिङ्ग र आदिवासी % (वर्गीकृत)</p>	<p>०</p>	<p>५%</p>	<p>२५% (कुल ३०%)</p>	<p>२०% (कुल ५०%)</p>	<p>२०% (कुल ७०%)</p>	<p>५% (लक्ष्य: ७५%)</p>

<p>विवरण: यस सूचकले DGM को पारदर्शिता, समानता, र समावेशिता मापन गर्नेछ। यसका लागि लाभग्राहीहरूबाट लिइने सर्वेक्षण तथा अन्य प्रमाणहरू प्रयोग गरिनेछ। लाभग्राहीमा अनुदान प्राप्त गर्ने संस्थाहरू, राष्ट्रिय स्टीयरिड कमिटी (NSC) तथा विश्वव्यापी स्टीयरिड कमिटी (GSC) का सदस्यहरू, DGM का लागि प्रस्ताव पेश गर्ने IPCLs, र सम्बन्धित मुलुकमा FIP तथा DGM मा संलग्न सरकारी प्रतिनिधिहरू समावेश छन्। "पारदर्शिता" को परिभाषा DGM सम्बन्धी जानकारी तथा सामग्री सार्वजनिक गर्ने समयसीमा, पहुँचयोग्यता, र खुलासा गर्ने क्षेत्रको आधारमा गरिन्छ, जसले राष्ट्रिय तथा विश्वव्यापी स्तरमा प्रभाव पार्दछ। "समावेशीता" भनेको कार्यक्रम चक्रभरि DGM सम्बन्धी प्रक्रियाहरूको तीव्रता, बारम्बारता, र पहुँचयोग्यता हो। सर्वेक्षणले "पारदर्शिता" र "समावेशीता" दुबैका लागि प्रत्यक्ष "हो" वा "होइन" भन्ने उत्तरहरू सङ्कलन गर्न सक्छ, जसलाई उदाहरणात्मक प्रमाणहरूसहित पुष्टि गर्न सकिन्छ।</p>						
<p>मध्यवर्ती नतिजा/परिणाम सूचकहरू</p>						
<p>सूचक नाम</p>	<p>आधार अवस्था</p>	<p>वर्ष १</p>	<p>वर्ष २</p>	<p>वर्ष ३</p>	<p>वर्ष ४</p>	<p>वर्ष ५ (जम्मा)</p>
<p>नाम: आवश्यकताका आधारमा आयोजित REDD+/SFM-सँग सम्बन्धित क्षमता विकास कार्यक्रमहरूको संख्या</p> <p>विवरण: यस सूचकले परियोजनाले आयोजना गरेका क्षमता विकास कार्यक्रमहरूको संख्या मापन गर्नेछ। यी कार्यक्रमहरू परियोजना कार्यान्वयनको पहिलो वर्षमा</p>		<p>५</p>	<p>१५</p>	<p>१०</p>	<p>१०</p>	<p>लक्ष्य: ४० कार्यक्रम</p>

गरिएको क्षमता आवश्यकताको मूल्यांकनको आधारमा आयोजना गरिनेछन्।					
<p>नाम: सामुदायिक वन उपयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुनिश्चित गर्ने प्रक्रियामा, परम्परागत जीविकोपार्जन र रीतिगत शासनको सम्मान सहित क्षमता विकास कार्यक्रमहरूमा सहभागी भएका लाभग्राहीहरूको संख्या (#)</p> <p>विवरण: यस सूचकले लाभग्राहीहरूको संख्या मापन गर्नेछ जसले परम्परागत जीविकोपार्जन र रीतिगत शासनको सम्मानसहित वन उपयोग र व्यवस्थापन अधिकार सुनिश्चित गर्ने प्रक्रियामा क्षमता विकास गतिविधिहरूमा सहभागिता जनाएका छन् र सम्बन्धित प्राधिकरणमा आवेदन सुरु/मस्यौदा/समर्पण गरेका छन्।</p>					लक्ष्य: ५०० लाभग्राही
<p>नाम: REDD+/वन नीतिसँग सम्बन्धित विषयमा संघ, प्रदेश, र स्थानीय सरकारसँग गरिएको परामर्श संख्या</p> <p>विवरण: यस सूचकले लाभग्राही र राष्ट्रिय, प्रदेशीय र स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिहरू बीच REDD+/वन नीति र विनियमहरूसँग सम्बन्धित विषयमा गरिएको परामर्शहरूको संख्या मापन गर्नेछ।</p>	५	५	५	५	५ लक्ष्य : २५ परामर्श
<p>नाम: सफलतापूर्वक सम्पन्न भएका उप-परियोजनाहरू जुन FIP उद्देश्यसँग मिल्दछ।</p> <p>विवरण: यो सूचक DGM मार्फत वित्तपोषित उप-परियोजनाहरूको सफलता स्तर मापन गर्नको लागि हो, के काम गरियो र के काम गरेन भन्ने विषयमा सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै भविष्यको परियोजना डिजाईन र कार्यान्वयनमा सिकेका पाठहरू</p>	५%	२५%	२०%	२०%	५ % लक्ष्य: ७५%

<p>लागू गर्नमा सहायता गर्दछ। उप-परियोजनाहरू "सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको र आफ्नो उद्देश्यहरू प्राप्त गरेको" छ कि छैन भनी मापन गर्न निम्न मापदण्डहरू प्रयोग गरिनेछ: (i) गतिविधि सम्पन्न; (ii) कोष वितरण; (iii) उपलब्धि प्राप्त।</p> <p>गतिविधि सम्पन्न: उप-परियोजनाको प्रस्तावमा प्रस्तुत गरिएको सबै गतिविधि परियोजनाको अवधिभित्र सम्पन्न गरिनेछ। (ii) कोष वितरण: स्वीकृत सबै कोष योग्य गतिविधिहरूका लागि वितरण गरिनेछ। (iii) उपलब्धि प्राप्त: उप-परियोजनाका उद्देश्यहरूसँग सम्बन्धित सूचकहरूको लक्ष्यहरू प्रायः प्राप्त गरिनेछ (ii) कोष वितरण: स्वीकृत सबै कोषलाई योग्य गतिविधिहरूका लागि वितरण गरिएको छ। (iii) उपलब्धि प्राप्त: उप-परियोजनाका उद्देश्यहरूसँग सम्बन्धित सूचकहरूको लक्ष्यहरू प्रायः प्राप्त भएका छन्। "सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको र आफ्नो उद्देश्यहरू प्राप्त गरेको" मान्नका लागि, उप-परियोजनाले दुबै मापदण्डहरू पूरा गर्नुपर्नेछ, जसलाई NEA ले दस्तावेजीकृत गर्छ र NSC ले समीक्षा गर्छ। उप-परियोजनाहरूले "प्रायः प्राप्त गरिएको" मान्नका लागि, NEA र NSC ले DGM नेपाल परियोजनाको प्रकृतिअनुसार उपयुक्त के हुन्छ भनेर निर्णय गर्न सक्नेछन्।</p>					
<p>नाम: परियोजनाबाट लाभको वितरण सम्बन्धी दर्ता गरिएका गुनासाहरू जसलाई वास्तवमै सम्बोधन गरिएको छ (%)</p> <p>विवरण: यो सूचकले DGM द्वारा स्थापित जवाफदेहिता र पारदर्शिता संयन्त्रहरूको प्रभावकारिता मापन गर्न प्रयोग गरिन्छ, साथै सरोकारवालाहरूको जोखिम सम्बोधन गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। प्रत्येक पाइलट देशको परियोजना अनुगमन</p>	५%	३०%	२५%	२०%	<p>१०%</p> <p>लक्ष्य: ९०%</p> <p>समाधान</p>

<p>प्रणालीले निम्न जानकारी प्रदान गर्नुपर्नेछः (a) दर्ता गरिएका गुणासाहरूको संख्या। (b) ती गुणासाहरूमध्ये समाधान गरिएका गुणासाहरूको संख्या। यो सूचक यी दुई संख्याको सरल प्रतिशत मापन हो, जसले परियोजनाले यस्तो बयान दिन सक्नेछः "परियोजना गुणासो निवारण संयन्त्र मार्फत प्राप्त गुणासाहरूको x प्रतिशत समाधान गरिएका छन्।" थप जानकारी, जस्तै गुणासाहरूको प्रकृति, वा गुणासोकर्ताहरूको निवारणमा सन्तुष्टि स्तर, यो सूचकको दायराभन्दा बाहिर हुनेछ।</p>					
<p>नाम: ज्ञान उत्पादहरूको प्रसारित र प्रचारित संख्या (#) विवरण: यो सूचक DGM नेपाल परियोजनासँग सम्बन्धित विभिन्न विषयहरूका लागि विकास गरिएका र प्रसारित गरिएका ज्ञान उत्पादनहरूको संख्या मापन गर्न प्रयोग गरिनेछ।</p>	५	५	५	५	५ लक्ष्य: २५
<p>नाम: लाभग्राहीहरूको सन्तुष्टि (% प्रतिबद्धता स्तर, लिंग र उमेर अनुसार छुट्याइएको) विवरण: यो नागरिक सहभागिता सूचक परियोजना कार्यान्वयनमा लाभग्राहीहरूको संलग्नतासँग सम्बन्धित सन्तुष्टि दर मापन गर्न प्रयोग गरिनेछ।</p>	---	----	----	-----	वर्ष ५ लक्ष्य (७५%)

Annexes(परिशिष्ट)

परिशिष्ट १ : घटक २ का लागि लक्षित पालिकाहरू-

मधेश प्रदेश (२ .प्रदेश नं)

क्र.सं.	जिल्ला	पालिकाहरू
१	सप्तरी	१हनुमाननगर कंकालिनी . २तिरहुत . ३महादेव .
२	सिराहा	४नवराजपुर . ५औरही . ६बरियारपट्टी .
३	धनुषा	७जनकपुरधाम . ८मिथिला बिहारी . ९लक्ष्मणिया .
४	महोत्तरी	१०जलेश्वर . ११बर्दिबास . १२एकडरा .
५	सर्लाही	१३पर्सा . १४ब्रह्मपुरी . १५हरिपुरा . १६हरिबन .
६	रौतहट	१७दुर्गा भगवती . १८राजदेवी . १९माधव नारायण .
७	बारा	२०पचरौता . २१देवटाल . २२सुवर्ण .
८	पर्सा	२३बीरगञ्ज . २४जगरनाथपुर . २५पटेर्वा सुगौली .

लुम्बिनी प्रदेश (५ .प्रदेश नं)

क्र.सं.	जिल्ला	पालिकाहरू
१	नवलपरासी पश्चिम	१ . सुनवल २ . सरवल
२	रुपन्देही	३सैनामैना . ४कंचन . ५देवदह . ६लुम्बिनी सांस्कृतिक .
३	पाल्पा	७बगनासकाली . ८तिनाउ . ९रैनादेवी छहरा .
४	कपिलवस्तु	१०शिवराज . ११बुद्धभूमि . १२बाणगंगा .
५	अर्घाखाँची	१३शितगंगा . १४पाणिनी .
६	प्युठान	१५सरुमारानी .
७	रोल्पा	१६रुन्टीगढी .
८	दाङ	१७ . घोराही १८. लमही १९. राप्ती २०. बाङ्गलाचुली
९	बाँके	२१. कोहलपुर २२. बैजनाथ २३. खजुरा १०. बर्दिया २४. बाँसगढी २५. बधैयाताल

परिशिष्ट २: सम्भावित परियोजना गतिविधिहरू

आय- उत्पादन गर्ने गतिविधिहरू

- चिउरी रुख रोपण र भण्डारण ग्रेडिङ, प्याकिङ, प्रशोधन- Butree plantation and post-harvest)
- कठिया रुखको प्रवर्धन हार्वेस्ट-रोपण र फलफूलको पोष्ट/Wood apple promotion/plantation and post-harvest)
- मौरी पालन, मौरी प्रजनन , मह उत्पादन र प्रशोधन) (Bee-Keeping - bee breeding, honey production, and processing)
- औषधीय, सगन्ध र मसला उत्पादन र पोष्ट हार्वेस्ट जस्तै-दालचिन, तेजपत्ता (Bay leaf), केसर (Kehsar), सौंफ (Aniseed) (Production and post-harvest for medicinal, aromatic plants and spices such as Cinnamomum (Dalchini), Bay leaf (Tej Patta), Saffron (Kehsar), Aniseed (Soup)
- सिचुआन मरीः, कालो मरिच, बेसार, अदुवा आदि उत्पादन र पोष्ट) हार्वेस्ट-Production and post-harvest for Sichuan Pepper, black pepper, turmeric, ginger, etc.)
- गानोदरमा र अन्य मशरूम पालन र पोष्ट) हार्वेस्ट-Ganoderma and other Mushroom Cultivation and post-harvest)
- पात प्लेट उत्पादन तपरी), दुणा, बोता) का लागि उद्योगहरू (Enterprises for the production of leaf plates (Tapari, Duna, Bota))
- मूल्यवर्धित बाँस उत्पादन (हस्तकला र फर्निचर) (Value added Bamboo Products (Handicraft and Furniture))
- लोक्टा कागज बनाउने (हस्तनिर्मित नेपाली कागज) Lokta Paper Making (Handmade Nepali paper)
- झोरा घासको खेती र पोष्टहार्वेस्ट-Broom grass Cultivation and post-harvest)
- आलो रेस्को प्रशोधन र उत्पादन विकास)Allo Fibre Processing and Product Development)
- फलफूल र चारा रुखको नर्सरी र औषधीय बिरुवा सहित NTFP नर्सरी)Nursery Raising for fruit and fodder trees, medicinal plants including NTFPs)
- फलफूल नर्सरीको प्रवर्धन आम), एवोकाडो, आलु, ड्रैगन फल, अम्बा, सिट्रसलिमो-, सुन्तला आदि) हार्वेस्ट-र पोष्ट (Promotion of Fruit Nursery (mango, avocado, peach plum, dragon fruit, guava, and citrus- lemon, orange, etc) and post-harvest)
- सामुदायिक बिउ बैंकको स्थापनामा सहयोग)Support for Community Seed Bank establishment)

- आँपल उत्पादन र पोष्ट (अम्बला) हार्वेस्ट) Gooseberry or amala (*Emblca officinalis*) production and post-harvest)
- बास्केटरी उत्पादन मुन्ज मिठो कान)*Saccharum bengalense*), जङ्गली सुगरकेन)*Saccharum spontaneum*) बाट पनि माटो कटाव नियन्त्रणका लागि राम्रा बिरुवाहरू)Basketry production from munj sweetcane (*Saccharum bengalense*), wild sugarcane (*Saccharum spontaneum*) also very good plants for soil erosion control)
- शोरिया रोबुस्ता) प्रशोधन/हार्वेस्ट-को बीउको पोष्ट (सल रुख) Post-harvest /processing from seed of *Shorea robusta* (Sal tree) for vegetable butter)
- थाकल) प्रसंस्करण र मूल्यवृद्धि (पाल्म) Thakal (*Palmae*) Processing and Value Addition)
- रानी बेल) उत्पादन र प्रशोधन (एगल मर्मेल्लोस) Rani Bel (*Aegle marmellous*) Production and Processing)
- नदी किनारमा खेती गरिएका स्रोत) निर्भर परिवारहरूको लागि कृषि उत्पादन-Riverbed farming for resource poor households)
- सिटाके र अन्य मशरूम पालन र प्रशोधन) Sitake and other Mushroom Cultivation and Processing)
- नेपाली होग प्लमहार-उत्पादन र पोष्ट (चोएरोस्पोनडियस अक्सिलारिस) लाप्सी-वेस्ट) Nepalese hog plum -Lapsi (*Choerospondias axillaris*) production and post-harvest)
- अगरबत्ती उत्पादन) Incense Stick (*Agarbatti*) Production)
- रटन) हार्वेस्ट-उत्पादन र पोष्ट (बेट) Handicraft and Furniture Production) (Rattan (*Bet*) production and post-harvest)
- चिउरी, बेल र अन्य NTFP को पोष्ट हार्वेस्ट-सहयोग) Post-harvest supports for Chiuri, Bel and other NTFPs)
- ऐस्पैरेगस रेसमोसस जङ्गली) खेती र प्रशोधन (कुरीलो) *Asparagus racemosus* wild (Kurilo) Cultivation and Processing)
- जामजेली/, अदुवा र लाप्सी क्यान्डी उत्पादन) Jam/Jelly, Ginger and Lapsi Candy production)
- जैविक कीटनाशक उद्योगको स्थापन) Organic Pesticide Enterprises Establishment)
- बाख्रा पालन) Goat Farming)
- रेशम खेती (Silk farming)
- तरकारी उत्पादन (Vegetable production)

- हर्बल साबुन उत्पादन (Herbal Soap Production)
- पारम्परिक ज्ञान र सीपका आधारमा IGA/उद्यमहरूको प्रवर्धन (Promotion of Traditional knowledge and skill-based as of IGA/Enterprises of IPs & LCs)
- संरक्षण क्षेत्र, राष्ट्रिय निकुञ्ज वा सामुदायिक वन क्षेत्र नजिक बसोबास गर्ने वन निर्भर समुदायका लागि होमस्टे स्थापन (Homestay establishment for forest dependent communities who are residing nearby the conservation areas, national parks, CFareas.)
- औषधीय र सगन्ध बिरुवा खेती र पोष्ट) हार्वेस्ट कार्यक्रम-Cultivation and post-harvest program of Medicinal and Aromatic Plants)
- बाबियो)Eulaliopsis binata) रोप उद्यम (Babiyo (Eulaliopsis binata) Rope enterprise)
- निगालो)Arundinaria falcate) उत्पादन र मूल्यवृद्धि (Nigalo (Arundinaria falcate) production and value addition)
- सिस्नो पात)Sisno) सुकाउने र प्रशोधन (Nettle leaf (Sisno) drying and processing)
- पानी सङ्कलन पोखरी संरक्षण पोखरी र माछा/Water harvesting pond/conservation pond and fish farming)
- पानी स्रोतको संरक्षण र सिँचाइ (Water Source Protection and irrigations)
- वन पुनःप्रजनन डेमो प्लट)Forest regeneration demo plot)
- इको ट्रेल प्रवर्धन (Eco-Trail promotion)
- जमिन पुनर्स्थापना क्षीण), बाँझ जमिनलाई स्थिर कृषि वनस्पति प्रणालीमा रूपान्तरण, नाइट्रोजन स्थिरीकरण बिरुवा, चारा रुखहरू, केरा, अनानास वा अन्य बिरुवा सँग अन्तरमिश्रण) (Land Rehabilitation - Degraded Slush, barren land into stable agroforestry through Sloping Agricultural Land Technology (SALT) and through plantation of nitrogen fixing plants, fodder trees, intercropped with Banana, Pineapple or other plants)
- सुधारिएको खाना पकाउने चुलो र मेटल चुलोको प्रवर्धन (Promotion of Improved Cooking Stove and Metal Stove)
- कृषि वनस्पति नर्सरी), रोपण, र व्यवस्थापन मा (सहयोग)Support to agroforestry (Nursery, plantation, and management))
- मोडेल परिवार वन विकास)Model Family Forest Development)
- बनमारा जहरको प्रयोग गरी जैव) ब्रिकेट उत्पादन-Bio-Briquettes Production using forest killer weed Banmara Jhar)

- मानव) वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन-Human Wildlife Conflict Management)
- राति जनावरले मासु खाएको समयमा प्रजाती) प्रमाणित किल्ला बनाउन-Building predator-proof corrals to prevent livestock loss by predators at night)
- वन्यजन्तुका लागि नखाने अन्न बोटहरूको रोपण, जस्तै पिपरमिन्ट, सिट्रस फल, बेसार आदि)Plantation of crops that are unpalatable to wildlife, such as peppermint, citrus fruit, turmeric etc.)
- स्वदेशी र संकटमा रहेका प्रजातिहरू र जातिहरूको संरक्षणका लागि बीउ र बिरुवा उत्पादन)Seed and seedling production for the conservation of native and threatened species and varieties)
- कृषि वनस्पति उत्पादन प्रणाली र कृषि) पर्यावरणीय जोत अभ्यास-Agroforestry production systems and agroecological tillage practices)
- NTFPs/MAPs- दिगो खपत, उत्पादन, प्रशोधन, बजार र मूल्यवृद्धि)NTFPs/MAPs-sustainable consumption, production, processing, marketing and value addition)
- उच्च मूल्यको वन र कृषि उत्पादनको लागि मूल्य शृङ्खला विकास र समावेशी व्यवसाय)Value chain development and inclusive business of high value forest and agricultural commodities)
- हरित उद्यमहरूको प्रवर्धन लक्षित युवा र आप्रवासी फर्केका व्यक्तिहरूको लागि)Promotion of green enterprises targeting youth and migrant returnees)
- स्वदेशी र पारम्परिक पानी, माटो, र परिपार्क परिपालन अभ्यासहरूको प्रवर्धन, सहित क्षीण क्षेत्रहरूको पुनःप्राप्ति र पानी स्रोतहरूको सुरक्षा)Promotion of indigenous and traditional water, soil, and landscape management practices, including recovery of degraded areas and protection of water sources)
- नवीकरणीय ऊर्जा प्रवर्धन, बायोग्यास र सुधारिएको चुलोहरूको माध्यमबाट)Promotion of renewable energy through biogas and improved stoves)
- परम्परागत खेती र उत्पादन अभ्यास जसले स्थानीय जैविक विविधता बढाउँछ)Traditional farming and cultivation practices that enhance local agro-biodiversity)
- महिलाको आर्थिक सशक्तिकरण गतिविधिहरू)Women's economic empowerment activities)

परिशिष्ट ३ निर्धारित परियोजना कर्मचारीको भूमिका र जिम्मेवारीहरूको विवरण परियोजना व्यवस्थापन टोली (PMU- काठमाडौं)

१ टीम लीडर (परियोजना व्यवस्थापन)

रिपोर्ट गर्न: कार्यकारी निर्देशक

पदको समग्र उद्देश्य:

- DGM नेपाल परियोजनाको समग्र कार्यान्वयनको नेतृत्व गर्नु।
- WB, NSC का लागि सम्पर्क व्यक्तिको रूपमा कार्य गर्नु र NEA ले परियोजना उद्देश्यहरू पूरा गर्न सुनिश्चित गर्नु।

जिम्मेवारीहरू:

- DGM नेपाल परियोजनाको समग्र दिशा अनुगमन गर्नु र परियोजनाको प्रगति अनुगमन गर्नु।
- परियोजना टोलीका सदस्यहरूलाई (Grant/ Field Coordinator समावेश) परियोजना सफलतापूर्वक कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नु।
- कार्यकारी निर्देशकबाट आवश्यक रूपमा DGM नेपाल परियोजनाको कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित कार्यहरू गर्नु।
- RRN ED र व्यवस्थापन, NSC, वर्ल्ड बैंक र अन्य सम्बन्धित पक्षहरूसँग नियमित अद्यावधिक प्रदान गर्नु।
- RRN को प्रतिनिधित्व गर्ने NEA को रूपमा वर्ल्ड बैंक, DGM ग्लोबल र अन्य सम्बन्धित पक्षहरूसँग सम्पर्क गर्नु।
- WB का लागि NEA र NSC को तर्फबाट सम्पर्क व्यक्ति बन्नु र अन्य सम्बन्धित पक्षहरूसँग सम्बन्ध राख्नु।
- NSC लाई प्राप्त गुनासो र शिकायतहरूको ह्यान्डलिंगमा अनुगमन र सहयोग गर्नु।
- आन्तरिक/बाह्य अडिटर्स र WB द्वारा लागू गरिएका अनुशासनात्मक कार्रवाइहरूको पालन सुनिश्चित गर्नु।

२ अनुगमन, मूल्याङ्कन र ज्ञान व्यवस्थापन विशेषज्ञ

- रिपोर्ट गर्न: टीम लीडर

पदको समग्र उद्देश्य:

- SFM, REDD+ र NRM सम्बन्धी M&E र ज्ञान व्यवस्थापन (KM) प्रक्रियाहरूको विकास र

कार्यान्वयनको नेतृत्व गर्नु ।

- DGM नेपाल परियोजना KM र सञ्चार रणनीतिको विकास (वेबसाइट, अनलाइन प्लेटफर्म, सिकाइ नोट) र कार्यान्वयनको नेतृत्व गर्नु ।

जिम्मेवारीहरू:

- DGM नेपाल परियोजनाको M&E ढाँचा, KM, प्रचार र सञ्चार रणनीतिहरू डिजाइन गर्ने
- NEA को M&E प्रणाली र DGM नेपाल परियोजनाका लागि परियोजना अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीको व्यवस्थापन गर्नु।
- परियोजना प्रतिवेदनका लागि आवश्यक डेटा/जानकारी समयमा सुनिश्चित गर्ने।
- NEA, NSC र विश्व बैंकका लागि प्रतिवेदन तयार गर्ने।
- साना अनुदान र क्षमता विकासका असर/परिणाम मूल्याङ्कन गर्ने।
- विश्व बैंक, NSC सदस्य तथा NEA स्टाफहरूको अनुगमन भ्रमण समन्वय गर्ने।
- परियोजना गतिविधिहरूको डेटाबेस व्यवस्थापन गर्ने।
- सिकाइहरूको विकास र प्रचारसम्बन्धी योजना तयार गर्ने।
- परियोजना प्रक्रिया र परिणामहरूको सञ्चार योजना तयार गर्ने।
- डेटा व्यवस्थापन र सञ्चारका लागि टोली नेतालाई सहयोग गर्ने गर्ने।

३ परियोजना वित्त प्रबन्धक

- रिपोर्ट गर्न: टीम लीडर

पदको समग्र उद्देश्य:

- सार्वजनिक लेखा, बजेटिङ, कोष प्रवाह (सानो अनुदान र छात्रवृत्ति), लेखा, वित्तीय रिपोर्टिङ र अडिटिङमा समग्र वित्तीय व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नु।

जिम्मेवारीहरू:

- परियोजनाको त्रैमासिक र वार्षिक नगद प्रवाह योजना तयार गर्नु।
- कार्य योजना र खरिद योजनाको आधारमा त्रैमासिक तथा वार्षिक नगद प्रवाह योजना तयार गर्ने।
- परियोजनाको खाताको सञ्चालन र भुक्तानी प्रक्रिया व्यवस्थापन गर्ने।
- खाताधिकारीले तयार पारेको लेनदेनको समीक्षागरि शुद्धता सुनिश्चित गर्ने।
- परियोजनाको वार्षिक लेखा र वित्तीय व्यवस्थापन प्रतिवेदन तयार गर्ने।
- लेखा परीक्षण सुझावहरू कार्यान्वयन गर्ने र Follow up कार्यहरू सुनिश्चित गर्ने।
- WB-स्वीकृत लेखा प्रणाली अनुसार सम्पूर्ण वित्तीय कारोबार समयमै र सही रूपमा

लेखाजोखा गर्ने।

- सम्बन्धित कागजातहरू सुरक्षित राख्ने र लेखा परीक्षक तथा WB मिशनको निरीक्षणका लागि उपलब्ध गराउने।
- लेखा प्रणाली, बजेटिङ, लेखा परीक्षण, आन्तरिक नियन्त्रणहरू पालना भएको सुनिश्चित गर्ने।

४ लेखा अधिकृत

- रिपोर्ट गर्न: वित्त प्रबन्धक र टीम लीडर

पदको समग्र उद्देश्य:

- वित्तीय नीतिहरू र प्रक्रियाहरू अनुसार DGM नेपाल परियोजनाका खर्चहरू र खाता सञ्चालनलाई सुनिश्चित गर्नु।

• जिम्मेवारीहरू:

- परियोजना कोषको दिन-प्रतिदिनको लेनदेन र लेखा रेकर्डलाई अद्यावधिक र मर्मत गर्नु।
- बजेट तयारी र वित्तीय रिपोर्ट तयार गर्न सहयोग गर्नु
- दैनिक वित्तीय कारोबार सही रूपमा लेखाजोखा गर्ने।
 - बजेट, खरिद योजना, वित्तीय प्रतिवेदन तयार गर्न सहयोग गर्ने।
 - Client Connection मार्फत रिपोर्ट पेश गर्ने।
 - अनुदान सम्झौता अनुसार रकम वितरण सुनिश्चित गर्ने।
 - अन्य वित्त व्यवस्थापक वा टोली नेताबाट तोकिएका कार्यहरू पूरा गर्ने।

५. खरिद अधिकृत

- प्रतिवेदन दिने: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य:

- WB का खरिद नियमअनुसार आवश्यक सामग्री, उपकरण र सेवाहरूको खरिद प्रक्रिया व्यवस्थापन गर्ने।

जिम्मेवारीहरू:

- सम्पूर्ण खरिद नीतिहरू कार्यान्वयन गर्ने।
- WB संग सम्बन्धित बैठकहरूमा भाग लिने।
- सम्झौताहरूको व्यवस्थापन गर्ने, ढिलाइ समाधान गर्ने।

- STEP प्रणाली प्रयोग गरेर खरिद योजनाहरू अपडेट गर्ने।

६. दस्तावेज र सञ्चार अधिकृत

- प्रतिवेदन दिने: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य:

- NSC र NEA बीच नियमित सञ्चार सुनिश्चित गर्ने तथा परियोजनाको सम्पूर्ण दस्तावेज व्यवस्थापन गर्ने।

जिम्मेवारीहरू:

- कार्यालय र सरोकारवालाबीच समन्वय र सञ्चार सहजीकरण गर्ने।
- परियोजनासम्बन्धी प्रतिवेदन, बैठक कार्यविवरण, प्रकाशनहरू तयार गर्ने।
- संगठनको वेबसाइट अपडेट गर्ने र बुलेटिन प्रकाशन गर्ने।
- अनुगमन र प्रतिवेदन प्रक्रियामा सहयोग गर्ने।

७. कार्यक्रम अधिकृत

- प्रतिवेदन दिने: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य:

- NSC, PMU, क्षेत्रीय स्टाफ र सरोकारवालासँग समन्वय गर्ने र कार्यक्रम योजना र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने।

जिम्मेवारीहरू:

- NSC सँग कार्यक्रम समन्वय गर्ने।
- कार्यक्रम योजना, कार्यतालिका, बजेट, कार्यान्वयन अनुगमन गर्ने।
- विशेषज्ञ, प्रशिक्षक नियुक्तिका लागि TOR र सम्झौता तयार गर्ने।
- सम्पूर्ण दस्तावेजीकरण प्रक्रिया सुनिश्चित गर्ने।

८. कार्यालय सचिव

- प्रतिवेदन दिने: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य:

- कार्यालय सञ्चालन, सञ्चार तथा दैनिक कार्यहरू व्यवस्थापन गर्ने।

जिम्मेवारीहरू:

- आगन्तुक स्वागत गर्ने, फोन तथा इमेल सञ्चार गर्ने।
- बैठक व्यवस्थापन, कागजातहरू व्यवस्थापन गर्ने।

- आपूर्ति सामग्री खरिद र व्यवस्थापन गर्ने।
- यात्रा व्यवस्थापन र पत्राचार गर्ने।

९. कार्यालय सहायक कर्मचारी

- प्रतिवेदन दिने: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य:

- कार्यालयका कर्मचारीलाई सन्देशवाहक, सरसफाइ, स्क्यान कार्य आदिमा सहयोग गर्ने।

जिम्मेवारीहरू:

- कार्यालय सरसफाइ, चिठीपत्र पठाउने, फाइल पुऱ्याउने।
- आपूर्ति सामग्रीको अभिलेख राख्ने।

जिम्मेवारीहरू:

- सफा सफाइ, मेल प्राप्त र वितरण, र अन्य कार्यालय कार्यहरू गर्नु।

प्रदेश तहमा:

१. अनुदान अनुगमन क्षेत्रीय अधिकृत/क्षेत्र समन्वयकर्ता

प्रतिवेदन दिने: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य: DGM नेपाल परियोजना प्रान्तीय स्तरमा कार्यान्वयन गर्ने, साना अनुदान र अन्य सहयोगहरू परियोजनाबाट सुनिश्चित गर्ने कि अनुदान प्राप्तकर्ता योग्य छन्, उनीहरूको परियोजना DGM नेपाल परियोजनाको उद्देश्यसँग मेल खान्छ र NEA का रणनीतिहरूसँग मेल खान्छ, जुन उचित, प्रभावकारी, वित्तीय रूपले धैर्यवान र स्थानीय जनजाति/समुदाय (IPs & LCs) का लागि संवेदनशील हो।

जिम्मेवारीहरू:

- परियोजना टोली, सम्बद्ध पक्ष र परियोजना लाभार्थीहरू (IPs & LCs) सँग समन्वय गर्दै DGM नेपाल परियोजनाका योजनाबद्ध/स्वीकृत गतिविधिहरू प्रान्तीय स्तरमा कार्यान्वयन गर्नु।
- साना अनुदान, छात्रवृत्ति सहायता र अन्य क्षमता विकास गतिविधिहरू प्रान्तमा कार्यान्वयन र अनुगमन गर्नु।

- परियोजना विकास र तयारीमा परियोजना प्रस्तावकहरूलाई परियोजना टोली र निर्दिष्ट विशेषज्ञहरूको सहयोगबाट मद्दत गर्नु।
- परियोजना प्रस्तावकहरूसँग आवश्यकताअनुसार संवाद र समन्वय गर्नु।
- परियोजना आवेदकहरूको क्षमता निर्माणको लागि मद्दत गर्नु, जसमा योग्य र चयनित साना अनुदान प्राप्तकर्ताहरूका लागि छात्रवृत्तिका लागि मद्दत गर्न।
- DGM नेपाल परियोजनाले सहयोग गर्ने अनुदान प्राप्तकर्ताहरू, प्रशिक्षार्थीहरू र अन्य गतिविधिहरूको प्रगति नियमित रूपमा अनुगमन र टीम लिडर/परियोजना टोलीलाई रिपोर्ट गर्नु।
- आवश्यकताअनुसार टीम लिडर र परियोजना टोलीसँग नजिकै समन्वय गर्नु।
- नियमित अनुगमन, रिपोर्टिङ र परियोजना टोली र सम्बद्ध पक्षहरूसँग संवाद गर्नु।
- DGM नेपाल परियोजनाको प्रान्तीय स्तरमा साना अनुदान र अन्य गतिविधिहरूको कार्यान्वयनका लागि वित्तीय टोलीसँग नजिकै समन्वय गर्नु।
- अनुदान प्राप्तकर्ता र NSC सदस्यहरूको क्षमता मूल्याङ्कन गर्दै तालिम र क्षमता विकास विकास गर्नु।
- परियोजनाका सबै घटकहरूमा तालिम र सञ्चार हस्तक्षेपको कार्यान्वयनको समन्वय गर्नु।
- परियोजना गतिविधिहरू र उपलब्धिहरूको पर्याप्त दृश्यता सुनिश्चित गर्नु, IPs & LCs का आवश्यकताहरू, DGM नेपाल परियोजनाको लक्षित निवारणहरूको विचार गर्दै।
- DGM नेपाल परियोजनाबाट प्रान्तीय स्तरका सबै रिपोर्टहरूको समयमै पेशगी सुनिश्चित गर्नु।

२. फिल्ड अफिसर

प्रतिवेदन गर्ने व्यक्ति: फिल्ड कोअर्डिनेटर

पदको समग्र उद्देश्य: फिल्ड स्तरमा परियोजनाका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्नु, परियोजना बैठक र तालिमहरूको सहजीकरण गर्नु, कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्नु, र परियोजनाको प्रगति तथा समस्या सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गर्नु प्रमुख जिम्मेवारीहरू हुन्।

जिम्मेवारीहरू:

- मधेश र लुम्बिनी प्रदेशमा DGM नेपाल परियोजनाका गतिविधिहरू को कार्यान्वयनमा सक्रिय सहभागिता जनाउने।
- परियोजना कार्यान्वयन समयतालिका अनुसार भइरहेको छ कि छैन भन्ने सुनिश्चित गर्दै नियमित प्रगति अनुगमन गर्ने।
- फिल्ड स्तरमा भएका परियोजना गतिविधिहरूको अभिलेख राख्ने र प्रतिवेदन तयार गर्ने।
- सम्बन्धित प्रदेश स्तरका सरोकारवालासँग समन्वय गर्ने र बैठक तथा कार्यशाला आयोजना गर्न फिल्ड कोअर्डिनेटरलाई सहयोग गर्ने।
- दैनिक कार्यहरूको लागि आवश्यक लगानी, अनुसन्धान, बजेटिङ, कार्यान्वयन, अनुगमन, र प्रतिवेदन लेखन जस्ता गतिविधिहरूको व्यवस्थापन गर्ने।

प्राविधिक टोली (परामर्शदाता/ सल्लाहकार)

१. जलवायु परिवर्तन, REDD+ र दिगो वन व्यवस्थापन विज्ञ

प्रतिवेदन गर्ने व्यक्ति: टोली नेता (Team Leader)

पदको समग्र उद्देश्य: DGM नेपाल परियोजनासँग सम्बन्धित जलवायु परिवर्तन, REDD+ र दिगो वन व्यवस्थापन (SFM) मा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नु।

मुख्य जिम्मेवारीहरू:

- जलवायु परिवर्तन, REDD+ र SFM सम्बन्धी कार्यहरू प्रवाह गर्न NEA र NSC लाई प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने।
- DGM नेपाल परियोजनाका लागि जलवायु परिवर्तन, REDD+ र SFM सम्बन्धी हस्तक्षेप योजना बनाउन NEA लाई सहयोग गर्ने।
- IPLC (आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदाय) को SFM, REDD+ र पारिस्थितिकी सेवाका भुक्तानी योजनामा संलग्न गराउने र उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- IPs र LCs का संस्थाहरूलाई वनसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा परियोजना अवधारणापत्र तथा प्रस्ताव तयार गर्न सहयोग गर्ने।
- आवश्यक दिशानिर्देश र म्यानुअलहरू तयार गर्न सहयोग गर्ने।
- तालिम तथा कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्न सहयोग गर्ने।
- अनुदान प्रस्ताव तयारी, परियोजना कार्यान्वयन, अनुगमन, प्रतिवेदन र मूल्यांकनमा संस्थागत सहयोग र क्षमता विकास गर्ने।

- NEA ले तोकेको अन्य कार्यहरू पनि सम्पादन गर्ने।

२. वातावरणीय तथा सामाजिक विज्ञ

प्रतिवेदन गर्ने व्यक्ति: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य: DGM नेपाल परियोजनामा वातावरणीय तथा सामाजिक पक्षहरूमा मार्गनिर्देशन र सुझाव प्रदान गर्नु, साथै ESMF (Environmental and Social Management Framework) अनुरूप कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नु।

मुख्य जिम्मेवारीहरू:

- परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन सम्बन्धी समग्र सल्लाह दिने।
- अनुदान प्राप्तकर्ता संस्थाहरूलाई वातावरणीय तथा सामाजिक मुद्दाहरू समाधान गर्न सल्लाह तथा सहयोग दिने।
- परियोजनाले अपनाएको ESMF को पालना भईरहेको छ कि छैन भन्ने अनुगमन गर्ने।
- आवश्यक वातावरणीय दिशानिर्देश तथा उपकरणहरू तयार गर्ने।
- परियोजनाका सबै उप-परियोजनाहरू ESMF प्रक्रिया अनुसार सञ्चालन भइरहेको सुनिश्चित गर्ने।
- आवश्यकता अनुसार वातावरणीय र सामाजिक सचेतना तथा तालिम सञ्चालन गर्ने।
- परियोजनाका गतिविधिहरू वातावरणीय दृष्टिकोणबाट अनुकूल छन् कि छैनन् भन्ने जाँच गर्ने।

३. बजार प्रणाली तथा उद्यमशीलता विज्ञ

प्रतिवेदन गर्ने व्यक्ति: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य: मधेश र लुम्बिनी प्रदेशमा वनमा आधारित उद्यमहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न व्यवसाय विकास रणनीति तयार गर्नु, बजारको अवस्था विश्लेषण गर्नु, EOIs र व्यवसाय योजनाको समिक्षा गर्नु।

मुख्य जिम्मेवारीहरू:

- परियोजनाको लागि बजार, उद्यम तथा व्यवसाय विकासको रूपरेखा तयार गर्नु र कार्यान्वयन गर्नु।

- वनमा आधारित मुख्य उत्पादनहरूको व्यवसाय अवसर मूल्याङ्कन (BoA) गर्नु।
- विद्यमान उद्यमहरूको छिटो मूल्याङ्कन तथा नक्साङ्कन गर्नु।
- व्यवसाय तथा उद्यम प्रवर्द्धन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्नु।
- विद्यमान तथा नयाँ उद्यमीहरूका लागि व्यवसाय प्रस्ताव तयार गर्न सहयोग गर्नु।
- EOIs को समिक्षा गर्नु, उद्यमीहरूबाट माग संकलन गर्नु।
- सम्बन्धित सरोकारवालाहरू र साझेदारहरूसँग समन्वय गरेर उद्यमहरूलाई सहयोग गर्नु।
- टोली नेताले तोकेको अन्य कार्यहरू सम्पादन गर्नु।

४. लैंगिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण (GESI) तथा IPs & LCs विशेषज्ञ

प्रतिवेदन गर्ने व्यक्ति: टोली नेता

पदको समग्र उद्देश्य: वन स्रोतहरूमा IPs र LCs का अधिकार संरक्षण, उनीहरूको भूमिका सुदृढीकरण र सामाजिक-आर्थिक सशक्तिकरणका लागि DGM नेपाल अन्तर्गत क्षमता विकास तथा साना अनुदानको व्यवस्था गर्नु।

मुख्य जिम्मेवारीहरू:

- GESI, शासन, भूमि स्वामित्व तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन रणनीति तयार गर्नु।
- GESI योजना, सामाजिक प्रतिबद्धता योजना तयार गरी World Bank को Environmental and Social Framework को पालना सुनिश्चित गर्नु।
- परियोजनामा GESI मुद्दाहरूको पहिचान गरी सम्बोधन गर्नु।
- वन क्षेत्रको नीतिगत संवादमा संलग्न भई GESI संवेदनशील नीतिहरू विकासमा सहयोग गर्नु।
- असहाय समूहहरूको संगठन तथा संघहरूको क्षमता विकास गर्नु।
- GESI संवेदनशील योजना, अनुगमन र मूल्यांकन प्रणाली विकास गर्नु।
- विभिन्न स्तरमा तालिम मोड्युल तयार गर्नु।
- IPs & LCs को ज्ञान प्रणाली संरक्षण र सुदृढीकरण गर्नु।
- REDD+ र SFM मा IPs & LCs को सहभागिता सुनिश्चित गर्नु।

- लिंग मूल्याङ्कन गर्दै SFM, जलवायु परिवर्तन तथा REDD+ मा महिलाहरूको भूमिकाको अध्ययन गर्नु।
- सांस्कृतिक हिसाबले उपयुक्त सञ्चार उपकरणहरू विकास गर्नु।
- NSC ले तोकेको अन्य कार्यहरू सम्पन्न गर्नु।

५. वित्त व्यवस्थापन विज्ञ

प्रतिवेदन गर्ने व्यक्ति: टोली नेता

मुख्य जिम्मेवारीहरू:

- परियोजनाको वित्त व्यवस्थापनमा विश्व बैंक र RRN को नीति अनुसार सुनिश्चितता ल्याउने।
- त्रैमासिक आधारमा IUFR तयार गरी बैंकमा पेश गर्ने।
- वार्षिक अडिटको आयोजना गर्ने।
- वर्तमान र भावी आर्थिक निर्णयहरूको विश्लेषण गर्नु।
- परियोजनाको बजेट व्यवस्थापन गर्ने।
- मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक कोष आवश्यकताको पूर्वानुमान गर्ने।
- IPLC संस्थाहरूलाई अनुदान प्रस्ताव तयारी, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनमा प्राविधिक सहयोग गर्ने।
- NEA ले तोकेको अन्य कार्यहरू सम्पन्न गर्ने।

६. खरिद विज्ञ

प्रतिवेदन गर्ने व्यक्ति: टोली नेता

मुख्य जिम्मेवारीहरू:

- परियोजनाको लागि खरिद योजना तयार गर्नु र समयअनुसार अद्यावधिक गर्नु।
- PMU टीमलाई विश्व बैंकको खरिद नीति र मार्गनिर्देशनबारे मार्गदर्शन प्रदान गर्नु।
- परियोजना अनुदान सम्झौतामा उल्लिखित प्रक्रियाहरू अनुसार खरिद रणनीति र योजना तयार गर्न सहयोग गर्नु।
- टोली नेता र खरिद अधिकृतसँग सहकार्य गर्दै मूल्याङ्कन, मोलतोल, र खरिद सम्बन्धी सम्पूर्ण प्रक्रिया व्यवस्थापन गर्नु।
- निवेदन, प्रस्ताव, मूल्याङ्कन प्रतिवेदन र अन्य आवश्यक खरिद दस्तावेजहरू तयार गर्नु।

परिशिष्ट ४: अवधारण पत्रको नमुना

आवेदकको नाम:	
प्रस्तावित परियोजनाको शीर्षक	
अनुरोध गरिएको बजेट:	
प्रस्तावित परियोजनाको अवधि	
सम्पर्क विवरण	
दर्ता विवरण	
आह्वान प्रस्तावहरूको लागि	
प्रस्ताव पेश गर्ने मिति	

प्रस्तावित परियोजनाको संक्षिप्त विवरण: कृपया तपाईंको परियोजनाले समाधान गर्ने समस्याको वा अवसरको संक्षिप्त विवरण दिनुहोस् । समग्र उद्देश्यहरू र अपेक्षित परिणामहरू वर्णन गर्नुहोस्। यदि अन्य साझेदारहरूको संलग्नता छ भने, तिनीहरूको भूमिका पनि व्याख्या गर्नुहोस्। प्रत्यक्ष लाभार्थीहरू र भौगोलिक क्षेत्रको बारेमा जानकारी समावेश गर्नुहोस्।

प्रस्तावित परियोजनाको प्रासंगिकता: तपाईंको प्रस्तावित परियोजना "आह्वान प्रस्तावहरूको लागि" कसरी प्रासंगिक र सान्दर्भिक छ भन्ने बुझाउनुस्। साथै, तपाईंको परियोजना लक्षित लाभार्थीहरूका लागि कसरी प्रासंगिक छ र यस परियोजनाले कस्तो थप मूल्य (फाइदा) प्रदान गर्नेछ भन्ने स्पष्ट गर्नुहोस्।

दिगोपन: तपाईंको प्रस्तावित परियोजनाका परिणामहरू पूरा भएपछि कसरी दिगो बनाइनेछ भन्ने व्याख्या गर्नुहोस्। तपाईंको परियोजना पुनः लागू गर्न र विस्तार गर्न सकिन्छ कि सकिँदैन र त्यसका बारेमा जानकारी दिनुहोस्।

अनुभव:

(i) के तपाईंले यसअघि यस्तै परियोजना कार्यान्वयन गर्नुभएको छ? यदि हो भने, कृपया परियोजनाको संक्षिप्त विवरण दिनुहोस्, यसको बजेट र मुख्य उपलब्धिहरूका बारेमा जानकारी दिनुहोस्।

(ii) तपाईंसँग प्रस्तावित क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्न पर्याप्त विशेषज्ञता किन छ जस्तो लाग्छ?

आवेदकको तर्फबाट अधिकारिक हस्ताक्षर:

नाम		
पद		
मिति		
हस्ताक्षर		

परिशिष्ट ५: पूर्ण प्रस्तावको नमुना

प्रस्तावको नमुना

आवेदकको नाम:	
परियोजनाको शीर्षक	
अनुदानको अनुरोध गरिएको रकम	
प्रस्तावित परियोजनाको अवधि	
सम्पर्क विवरण	
लक्षित समूह/लाभार्थीहरू	
भौगोलिक क्षेत्र	
आह्वान प्रस्ताव	
परियोजनाको पेश मिति	

भाग १ – संस्था विवरण/ इतिहास :

यस खण्डले तपाईंको संस्थाको सामान्य अवलोकन र प्रस्तावित आह्वान प्रस्तावसँग सम्बन्धित अनुभवको बारेमा जानकारी दिन्छ। यस खण्डमा निम्नलिखित समावेश गर्नुहोस्:

संस्थाको इतिहास

संस्थाको संरचना जसमा अनुरोध गरिएको अनुदानले वित्त पोषित गर्ने संरचनासम् –

सङ्गठनका प्रासंगिक अनुभव र उपलब्धिहरू

प्रासंगिक स्थापित साझेदारी र अथवा सम्बन्ध जुन अनुदानद्वारा वित्त पोषित गतिविधिहरू का/र्यान्वयन गर्न महत्त्वपूर्ण हुनेछ

अघिल्लो अनुदानको बारेमा जानकारी

भाग २ – परियोजनाको संक्षिप्त विवरण

यस खण्डले प्रस्तावित परियोजनाको सामान्य अवलोकन दिन्छ जुन आह्वान प्रस्तावको उद्देश्यसँग सम्बन्धित छ। कृपया प्रस्तावित परियोजनासँग सम्बन्धित हालको सन्दर्भ, लक्षित लाभार्थीहरू र भौगोलिक क्षेत्र उल्लेख गर्नुहोस् र तपाईंको परियोजना कसरी समस्यालाई समाधान गर्नेछ र लक्षित परिणामहरू प्राप्त गर्नेछ भन्ने व्याख्या गर्नुहोस्।

भाग ३– अवस्थिति विश्लेषण

संबन्धित समीक्षा र आँकडाहरूको प्रयोग गरी अवस्थिति वर्णन गर्नुहोस् र समस्या वा अवसरलाई स्पष्ट गर्नुहोस् जुन समाधान गर्न आवश्यक छ।

भाग ४– कार्यान्वयन रणनीति

यस खण्डले परियोजना आफ्नो लक्षित परिणाम प्राप्त गर्न कसरी कार्यान्वयन गर्ने र प्रभाव अधिकतम गर्नका लागि के कस्ता दृष्टिकोणहरू प्रयोग गर्नेछ भन्ने विवरण दिनुपर्छ। कृपया परियोजना कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित कुनै सम्भावित जोखिम र मुद्दाहरूको बारेमा पनि व्याख्या गर्नुहोस् र

तपाईं ती समस्याहरूलाई कसरी समाधान गर्न योजना बनाउनु भएको छ भन्ने जानकारी दिनुहोस्।

भाग ५ – परिणाम ढाँचा र कार्य योजना

परिणाम					
अपेक्षित परिणामहरू	योजना गरिएको गतिविधिहरू	समयसीमा			
		महिना १	महिना २		

भाग ६ – व्यवस्थापन व्यवस्था

संस्था संरचना र प्रस्तावित परियोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक जनशक्ति विवरण दिनुहोस्। संलग्न पक्षको भूमिका र जिम्मेवारी परिभाषित गर्नुहोस्। परियोजनामा अनुगमन राख्नका लागि प्रस्तावित आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था वर्णन गर्नुहोस्।

भाग ७ – अनुगमन र मूल्याङ्कन

कृपया तपाईंले आफ्नो परियोजनाको अनुगमन र मूल्याङ्कन कसरी गर्ने जानकारी दिनुहोस्।

भाग ८ – जोखिम

कृपया परियोजनासँग सम्बन्धित वातावरणीय र सामाजिक जोखिमहरूको विवरण दिनुहोस् र ती जोखिमहरूको अनुगमन र न्यूनीकरण कसरी गर्ने योजना बनाउनु भएको छ भन्ने व्याख्या गर्नुहोस्।

भाग ९ – बजेट

कृपया ध्यान दिनुहोस् कि प्रस्तावित गतिविधिहरूको अधिकतम सञ्चालन लागत कुल बजेटको १५ % सम्म हुनुपर्छ। सञ्चालन लागतमा के के समावेश छन्? जस्तो: तलब, उपकरण भाडामा लिने, कार्यालय आपूर्ति, संचार, ठाउँ

सि.नं.	गतिविधि विवरण	यूनिट	मात्रा (क)	यूनिट लागत (ख)	रकम (क×ख)

आवेदकको तर्फबाट अधिकारिक हस्ताक्षर:

नाम

पद

मिति र हस्ताक्षर

परिशिष्ट ६: प्रतिवेदन नमुना
प्रगतिको प्रतिवेदन लेखन नमुना

परियोजनाको शीर्षक	
संस्थाको नाम	
रिपोर्टिङ अवधि	
प्राप्त किस्ता रकम	
कुल अनुदान रकम	
आह्वान प्रस्तावहरूको लागि	
अनुदान स्वीकृति मिति	
अनुदान समाप्ति मिति	

खण्ड १ सारांश :कृपया परियोजना प्रगतिको सारांश दिनुहोस्

खण्ड २ परियोजना घटक र प्रगति:

कृपया परियोजनाका घटकहरू, तिनीका परिणाम र विस्तृत प्रगति अद्यावधिक दिनुहोस्।

रिपोर्टिङको लागि सहमति प्राप्त RF प्रयोग गर्नुहोस्।

खण्ड ३ (पर्यावरणीय जोखिम सहि-सामाजिक) चुनौतीहरू र मुद्दाह :

कृपया गतिविधि कार्यान्वयनको क्रममा आएका चुनौतीहरू र मुद्दाहरूको वर्णन गर्नुहोस्।
तपाईंको संस्था कसरी ती समस्याहरूलाई समाधान गर्दैछ?

खण्ड ४ : योजना बनाएका गतिविधिहरू

कृपया तपाईंको योजना बनाएका गतिविधिहरूको विवरण दिनुहोस् र कार्यान्वयन योजना समावेश गर्नुहोस्

तयारी गर्ने:

हस्ताक्षर

मिति

परिशिष्ट ७ नेपाल DGM परियोजनाको लागि E&S रिपोर्ट टेम्प्लेट
यो रिपोर्ट कथा प्रगति रिपोर्टको साथमा पेश गर्नुपर्छ
तालिका १) वातावरणीय र सामाजिक व्यवस्थापन योजना :ESMP)) ढाँचा

सिनं.	प्रभाव र जोखिम	न्यूनीकरण योजना	अनुगमन योजना	बजेट
उप परियोजना- गतिविधि	महत्त्व*	क्रियाकलाप- कहाँ कहिले	के कहाँ कहिले, को	

* महत्त्व – न्यूनतम, मध्यम, र उच्च

** ESMP र ESMF को विस्तृत अनुगमन अध्याय ९ मा दिइएको छ।

परिशिष्ट ८ वित्तीय प्रतिवेदन नमुना

Statement of Expenditures

Payment made during the period from to

Financier
Loan/Credit/Grant #
Application #
Category #
Page #

The following expenditures have been incurred during the retroactive financing period (please tick)

Yes	No
-----	----

The following expenditures have been incurred before the closing date of the loan/credit/grant (please tick)

Yes	No
-----	----

ONLY for the Designated Account														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	14	15	
Item No	Supplier's Name	Brief Description of the expenditure	Prior Review Contract? (YES or NO)	Contract # (Client Connection # for Prior Review contracts)	Contract currency and amount (original + amendment)	Invoice number	Date of payment	Total amount of invoice covered by Application (net of retention)	% Financed by the Bank	Eligible Amount (Col 9 X 10)	Exchange rate	Date of Withdrawal from the Designated Account	Amount Withdrawn from the Designated Account (Col 11 / 12)	
									0.00			0.00	TOTAL	0.00

Supporting documents for this SOE are retained at _____
(insert location)

A separate form should be used for each category

परिशिष्ट ९: DGM नेपाल परियोजना बहिष्करण सूची

DGM नेपाल परियोजनाका उप-ग्रान्ट वा अन्य परियोजना गतिविधिहरू निम्नलिखित गतिविधिहरूको लागि योग्य हुने छैनन् (नकारात्मक सूची) । एक वा बढी यस्ता नकारात्मक गतिविधिहरूलाई कार्य-योजना भित्र समावेश गरेमा प्रस्ताव अस्वीकृत हुनेछ ।

सि. नं.	निगेटिभ सूची / बहिष्करण सूची	हो	होइन	टिप्पणी
१	संरक्षण वन, संरक्षित क्षेत्र र पार्कहरूमा नयाँ बस्तीहरू वा बस्तीहरूको विस्तारसँग सम्बन्धित कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			
२	कुनै पनि गतिविधि जसले प्राकृतिक वन वा प्राकृतिक आवासहरूको रूपान्तरण, जंगलको नाश वा कुनै अन्य परिवर्तनको सम्भावना राख्छ, जसमध्ये कृषि या वृक्षारोपणमा रूपान्तरण पनि समावेश छ			
३	कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू जसले प्राथमिक र/वा महत्त्वपूर्ण प्राकृतिक आवासहरूको रूपान्तरणको सम्भावना राख्छ, जसको जैविक विविधता मा नकारात्मक प्रभाव पार्ने र जैविक विविधता व्यवस्थापन योजना आवश्यक पर्ने			
४	नयाँ निर्माण वा अवस्थित सुविधाहरूको विस्तारको लागि कुनै पनि उप-परियोजनाहरू			
५	ठूलो मात्रामा विस्थापन र पुनर्स्थापनसँग सम्बन्धित कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			
६	माटोको क्षयको कारण बन्ने कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			
७	खेतीयोग्य / उर्वर भूमि हानि गर्ने कुनै पनि गतिविधि वा उप-परियोजनाहरू			
८	केवल दिगो रूपमा व्यवस्थापन गरिएका वन र परम्परागत वनहरूबाट निस्किएका काठ वा अन्य वन उत्पादनहरूको उत्पादन वा व्यापारसँग सम्बन्धित कुनै पनि उप-परियोजनाहरू			
९	संरक्षित जनावर र बिरुवा प्रजातिहरूको शिकार र/वा व्यापारलाई प्रवृत्त गर्ने कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			
१०	भूमि अधिग्रहण र भूमि किन्ने कुनै पनि उप-परियोजनाहरू			
११	पिउन योग्य पानीको गुणस्तरको ह्रास र क्षति गर्ने सम्भावना राख्ने कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			
१२	स्वास्थ्य जोखिम उत्पन्न गर्न सक्ने पदार्थहरूको खरिद र/वा गतिविधिहरूसँग सम्बन्धित कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			

१३	WHO र GoN नियम अनुसार IA वा IB वर्गीकृत गरेको विषाक्त रासायनिक पदार्थहरूको खरिद र/वा प्रयोगसँग सम्बन्धित कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			
१४	कुनै पनि भौतिक सांस्कृतिक सम्पत्ति (जसमा पुरातात्विक, जीवाश्म, ऐतिहासिक, धार्मिक, वा अनौठो प्राकृतिक मूल्य भएका स्थलहरू समावेश छन्) को हटाउन वा परिवर्तन गर्नको लागि सम्बन्धित कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			
१५	महिलाहरू, वृद्ध व्यक्तिहरू, र बालबालिका, विशेष गरी आदिवासी जनजाति (IPs) र स्थानीय समुदायहरूको (LCs) माथि नकारात्मक प्रभाव पार्ने कुनै पनि उप-परियोजनाहरू वा गतिविधिहरू			